

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министерство на финансите

ISSN 2367-5012

2014

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

годишен обзор

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

годишен обзор / 2014 г.

Информацията в това издание може да се ползва без специално разрешение, но с изричното позоваване на източника. Публикуваните оценки и коментари не следва да се считат за препоръка за вземане на определени инвестиционни решения.

ISSN 2367-5012

© Министерство на финансите, 2015 г.
Дирекция "Икономическа и финансова политика"

София 1000, ул. "Г. С. Раковски" 102
<http://www.minfin.bg/bg/page/870>
e-mail: secretary.evp@minfin.bg

Съдържание

Увод	5
Икономически растеж	7
Крайно търсене	7
Предлагане	11
Потенциален икономически растеж	15
Проследяване на бизнес цикъла	16
Пазар на труда	18
Търсене на труд и заетост	18
Работна сила и безработица	23
Доходи от труд, производителност и конкурентоспособност	25
Инфлация	31
Външен сектор	35
Текуща сметка	35
Финансова сметка	40
Брутен външен дълг	42
Финансов сектор	45
Банки	45
Кредити	46
Лихвени проценти	49
Депозити	50
Международни валутни резерви	51
Фискален сектор	53
Изпълнение на КФП за 2014 г.	53
Структурен дефицит	59
Държавен дълг	60

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АЗ	Агенция по заетостта
МОН	Министерство на образованието и науката
МРЗ	Минимална работна заплата
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
БНБ	Българска народна банка
ВОП	Вътреобщностни придобивания
ДДС	Данък добавена стойност
ЕС	Европейски съюз
КН	Компенсация на наетите
КФП	Консолидирана фискална програма
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“
СКФ	Структурни и Кохезионен фондове
НСИ	Национален статистически институт
НТООД	Нетърговски организации, обслужващи домакинствата
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
РТЕП	Разходи за труд на единица продукция
СНС	Система на национални сметки
ХИПЦ	Хармонизиран индекс на потребителските цени
пр.п.	процентни пункта

Увод

Икономическият растеж на България за 2014 г. бе 1.7%¹ и е вторият най-висок, след ръста от 2% през 2011 г., от началото на икономическата криза през 2009 г. Равнището на БВП в страната за 2014 г. по постоянни цени достигна предкризисните нива. Това се отнася също за ЕС като цяло и за половината от държавите от общността.

Глобалният растеж през 2014 г. възлезе на 3.4% по оценки на МВФ². След сравнително слабото начало на годината, глобалната икономическа активност се ускори през второто и третото тримесечие, което се дължеше на развитите икономики и най-вече САЩ. Възстановяването на европейската икономика през 2014 г. остана колебливо със значителни различия по страни. Растежът на страните от еврозоната се стабилизира през второто полугодие, подкрепен от подобрението на трудовия пазар, по-ниските цени на петрола, които доведоха до повишение на реалния разполагаем доход и потребителското търсене, и не на последно място от отчетеното поевтиняване на евро-то, което имаше стимулиращ ефект за износа. Инфлацията в световен мащаб продължи да се забавя и в последните месеци на годината, като принос за това имаха най-вече развитите икономики. Основен фактор за това бе поевтиняването на петрола и неенергийните суровини. Изключение от тази тенденция бяха единствено страните със съществено поевтиняване на валутата, сред които бе и Русия.

Геополитическата несигурност през 2014 г. повлия в различна степен върху икономиките на ЕС. Необходимостта от политическо уреждане на конфликтите, както и енергийната сигурност на Европа придобиха особена важност през изминалата година.

Въпреки нестабилното икономическо развитие в ЕС през 2014 г., динамиката на търсенето от държавите членки остана благоприятна, тъй като търговията с тях бе основен двигател в износа на стоки от България. Търговията със страни извън ЕС регистрира спад през 2014 г. През 2013 г. износът беше с най-висок принос към растежа на БВП за България, докато за 2014 г. частното потребление и инвестициите бяха основните компоненти. В две поредни години правителственото потребление и правителствените инвестиции също имаха съществен принос към растежа, но бюджетните дефицити се повишиха над планираните, като този за 2014 г. надхвърли 3% от БВП (на касова основа).

През изминалата година се очертаха два периода по отношение на очакванията на бизнеса и домакинствата за икономическото развитие на страната. През първата половина на годината се наблюдаваше положителна тенденция като индикаторите за бизнес климата (както общо, така и за основните сектори) и доверието на потребителите достигнаха най-високите си точки от кризата насам. През втората половина тенденцията в очакванията беше негативна с ясно очертан тренд надолу до края на 2014 г. Сред вътрешните фактори за прекъсването на благоприятните очаквания бяха политическата криза, която стана факт след проведените избори за евро парламент в края на май и новината, че ще бъдат насрочени парламентарни избори през есента. В края на юни българската банкова система преживя сериозно сътресение. Две от големите български банки с местен капитал бяха подложени на масирано теглене на депозити под натиска на създадена се банкова паника сред населението. По отношение на външните фактори, влияние върху вътрешната икономическа среда оказаха бизнес климата в ЕС, който също се понижи от втората половина на 2014 г., както и задълбочаващите се политически конфликти между Русия и Украйна.

¹ Навсякъде в анализа се ползват сезонно неизгладени данни, публикувани до януари 2015 г.

² Световен икономически преглед на МВФ от април 2015 г.

През 2014 г. реалният растеж на БВП бе формиран най-вече от вътрешно търсене (потребление и инвестиции), което има определящо значение за динамиката на заетите в страната. Пазарът на труд в България прояви първи признаци на съживяване след началото на икономическата криза през 2009 г. Броят на заетите се повиши, а нивото на безработица отбеляза понижение спрямо 10-годишния пик в стойността на показателя от почти 13% през 2013 г. Тези тенденции бяха подкрепени от нарасналото търсене на труд в частния сектор на икономиката, докато програмите за субсидирана заетост се характеризираха с намален обхват спрямо година по-рано.

Динамиката на доходите от труд се характеризираше с по-ниски темпове на растеж през целия период след настъпването на кризата, но отчетеното нарастване през 2014 г. бе най-ниското за последните петнадесет години. Водещ принос към наблюдаваното развитие имаше частния сектор на икономиката, за разлика от предходните години, когато доходите в него се имаха изпреварващ темп на растеж спрямо тези в публичния сектор.

През последната година и половина динамиката на потребителските цени в страната следваше устойчив процес на дефлация. За 2014 г. средногодишният спад бе 1.6% и е най-големия за страните от ЕС. Цените в страната се влияят силно от международните цени на петрола и другите суровини. Това е в сила не само при потребителските цени, но и при цените на производител. Страната е зависима от вноса на суровини, но също така суровините и горивата са водещи групи за българския износ. През 2013 и 2014 г. за дефлационните процеси допринесе и спада в административните цени, както и някои други корекции с еднократно влияние върху инфлацията.

През 2014 г. българската банкова система устоя на значителни предизвикателства, довели до отнемането на лиценза на четвъртата по размер на активите

банка в страната. Отнемането на лиценза и стартирането на процедура по несъстоятелност на КТБ ще има негативен ефект за икономическия растеж, който ще зависи основно от размера на негарантираните депозити, които няма да могат да бъдат възстановени чрез реализиране на масата на несъстоятелността на банката, както и претърпените загуби и пропуснатите възможности за времето, през което бяха блокирани всички средства в КТБ и Търговска банка „Виктория“ ЕАД. Въпреки ситуацията с КТБ, банковата система показва, че е устойчива на ликвидни шокове и вътрешни сътресения без да се нарушава нейното функциониране. Това бе възможно благодарение на значителните изградени през годините буфери в системата, което допринесе и за бързото възстановяване на доверието в нея.

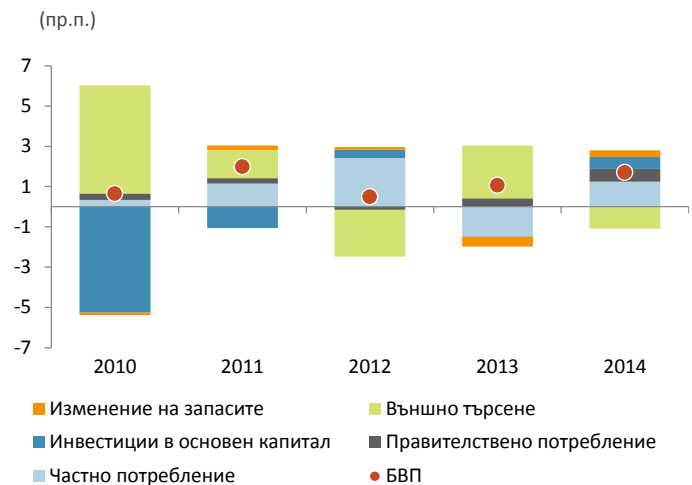
Значителното влошаване в изпълнението на бюджета в сравнение с бюджетната прогноза стана очевидно през втората половина на 2014 г. Основната причина за отклонението беше по-слабото от планираното изпълнение на основни позиции в приходите. Отчасти това се дължеше на спада в международните цени, което се отрази в значително отклонение на отчетената пред прогнозираната инфлация. Друга причина за пониските от очакваните приходи беше надценения ефект от мерките, които щяха да доведат повече данъчни приходи. При изпълнението на ЗДБРБ за 2014 г. бе отчетен натиск за повишаване на разходите в някои бюджетни системи, което доведе до необходимостта от предвиждане на допълнителни средства в разходната страна на бюджета при неговата актуализация, за да се предотврати възникването на просрочени задължения в края на годината. При актуализацията на бюджета за 2014 г. бе взет предвид и появилия се недостиг на средства за финансиране на разходи по програмите и фондовете на ЕС във връзка със спрените плащания по временно замразената Оперативна програма „Околна среда“ и по две оси на Оперативна програма „Регионално развитие“.

Икономически растеж

КРАЙНО ТЪРСЕНЕ

През 2014 г. реалният растеж на БВП се ускори до 1.7% от 1.1% през 2013 г. Той беше формиран от вътрешното търсене, за разлика от 2013 г., когато водещ бе нетният износ. Вътрешното търсене допринесе с 2.8 пр.п. към растежа, от които 1.7 пр.п. се дължаха на правителствения сектор, а 1.1 пр.п. – на частния. Нетният износ имаше отрицателен принос от 1.1 пр.п. – спадът в търговията с трети страни доведе до слабо нарастване на износа на стоки и услуги, докато вносът беше повлиян положително от нарастването на вътрешното търсене.

Граф. 1: Приноси към реалния растеж на БВП*

* Данните за БВП и компонентите му са при постоянни цени, база 2010 г. Представените растежи са спрямо същия период на предходната година.

Източник: НСИ, МФ

Табл. 1: Реален растеж и приноси на компонентите към растежа на БВП

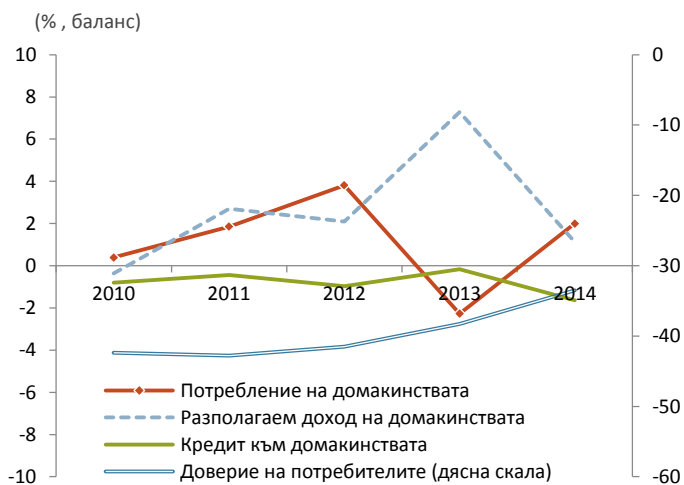
	Реален растеж на компонентите на БВП (%, на годишна база)						Приноси на компонентите към растежа на БВП (пр.п.)					
	2013	I'14	II'14	III'14	IV'14	2014	2013	I'14	II'14	III'14	IV'14	2014
БВП	1.1	1.1	2.1	1.9	1.6	1.7	1.1	1.1	2.1	1.9	1.6	1.7
Крайно потребление	-1.3	3.5	0.7	1.6	3.7	2.4	-1.1	3.1	0.6	1.1	3.0	1.9
Частно потребление	-2.3	3.5	0.3	1.4	2.9	2.0	-1.5	2.3	0.2	0.9	1.8	1.3
Публично потребление	2.8	3.5	2.6	2.9	5.8	3.8	0.4	0.8	0.4	0.2	1.1	0.6
Инвестиции	-2.3	9.0	4.8	6.3	-0.8	4.2	-0.5	1.6	1.1	1.3	-0.2	0.9
Инвестиции в основен капитал	-0.1	4.0	4.6	1.8	1.5	2.8	0.0	0.7	1.0	0.4	0.3	0.6
Физическо изменение на запасите							-0.5	0.9	0.1	1.0	-0.5	0.3
Износ на стоки и услуги	9.2	0.5	2.9	-1.2	7.5	2.2	5.9	0.3	2.0	-1.1	4.7	1.5
Стоки	12.1	-0.4	2.4	-1.4	5.2	1.4	5.8	-0.4	1.2	-0.7	2.6	0.7
Услуги	0.8	5.7	4.4	-1.6	19.2	4.7	0.1	0.7	0.7	-0.4	2.1	0.8
Внос на стоки и услуги	4.9	5.4	2.3	-0.9	9.0	3.8	-3.3	-3.9	-1.6	0.6	-5.8	-2.6
Стоки	5.0	6.1	3.7	-1.1	9.8	4.5	-2.9	-3.8	-2.2	0.6	-5.4	-2.6
Услуги	4.5	1.0	-5.9	-0.3	4.4	-0.2	-0.4	-0.1	0.6	0.0	-0.4	0.0
БВП	1.1	1.1	2.1	1.9	1.6	1.7	1.1	1.1	2.1	1.9	1.6	1.7
Крайно потребление	-1.3	3.5	0.7	1.6	3.7	2.4	-1.1	3.1	0.6	1.1	3.0	1.9
Частно потребление	-2.3	3.5	0.3	1.4	2.9	2.0	-1.5	2.3	0.2	0.9	1.8	1.3
Публично потребление	2.8	3.5	2.6	2.9	5.8	3.8	0.4	0.8	0.4	0.2	1.1	0.6

Източник: НСИ, МФ

– Вътрешно търсене

Потреблението на домакинствата отчете растеж след спада през 2013 г. Разполагаемият доход, който е основен фактор за потреблението на домакинствата, се увеличи с 1.1% в реално изражение³. С основен принос за това бяха увеличението на изплатените пенсии и на компенсацията на наетите. Друг фактор, който доприне за нарастването на потребителските разходи, беше повишаването на броя на заетите. При наблюдението от април индикаторът за доверието на потребителите достигна най-високата си стойност от 2007 г. насам, след което се влоши до края на 2014 г., но това не се отрази в свиване на потребителските разходи.

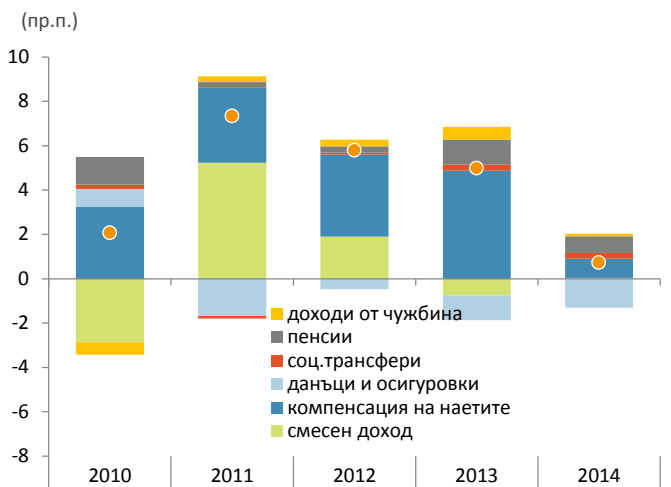
Граф. 2: Фактори, оказващи влияние върху потреблението на домакинствата

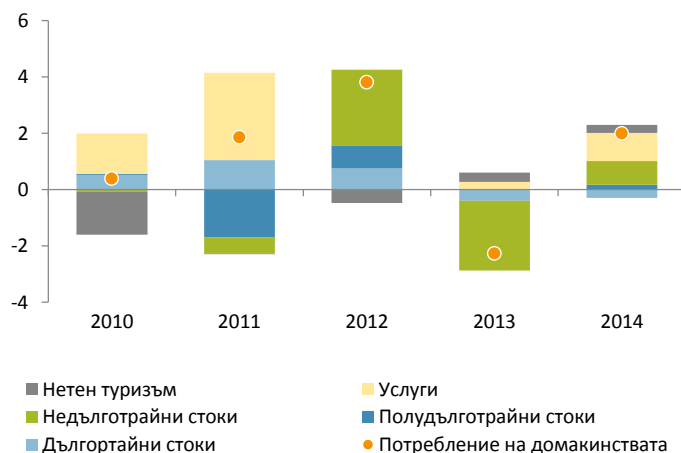
С основен принос за нарастването на потреблението през 2014 г. бяха разходите за услуги и недълготрайни стоки, които формират около 90% от потребителските разходи. През 2014 г., както и през 2013 г., реалните разходи за закупуване на стоки за дълготрайна употреба отбелязаха спад, съответно с 3.2 и 4.2%, докато в периода 2010-2012 те растяха средно с 8.8%.

³ Разполагаемият доход на домакинствата по постоянни цени се получава от този по текущи цени, коригиран с дефлатора на потреблението на домакинствата.

Граф. 3: Приноси към номиналния растеж на располагаемия доход на домакинствата

Граф. 4: Приноси към номиналния растеж на располагаемия доход на домакинствата*

* Нетният туризъм представлява разликата между разходи на резиденти в чужбина и на нерезиденти в страната.

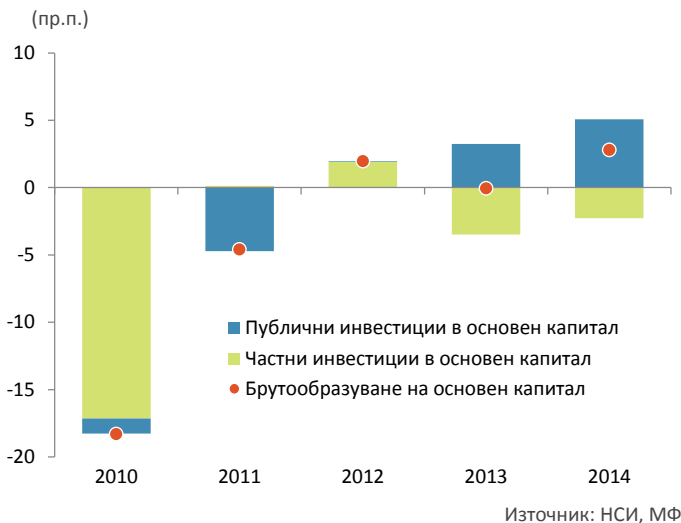
Източник: Евростат

Растежът при инвестициите в основен капитал от 2.8% бе формиран от публичните капиталови разходи. През 2014 г. (както и през 2013 г.) правителствените инвестиции в основен капитал растяха стабилно с реално увеличение от 25.5%. С основен принос за това повишение бяха изплатените средства по оперативни програми на ЕС, включително национално съ-

финансиране. Частните инвестиции⁴ забавиха спада си спрямо 2013 г. до 2.7%, като през четвърто тримесечие дори отбелязаха нарастване на годишна база. През годината бе регистрирано подобрене в индикаторите, служещи като показател за източниците на финансиране на инвестиционни проекти (брутен опериращ излишък, кредит към нефинансови предприятия), което продължи до октомври, преди изваждането на баланса на КТБ от паричната статистика. Според инвестиционната анкета в промишлеността, търсенето на продукцията продължава да е основният фактор, оказващ влияние върху решението за инвестиции, но се засилва и значението на достъпа до финансови ресурси. Също така, според анкетата се наблюдава намаляване на дела на инвестициите за увеличаване на производствения капацитет и нарастване при тези, насочени към замяна на износено оборудване.

Граф. 5: Приноси към реалния растеж на брутообразуване на основен капитал

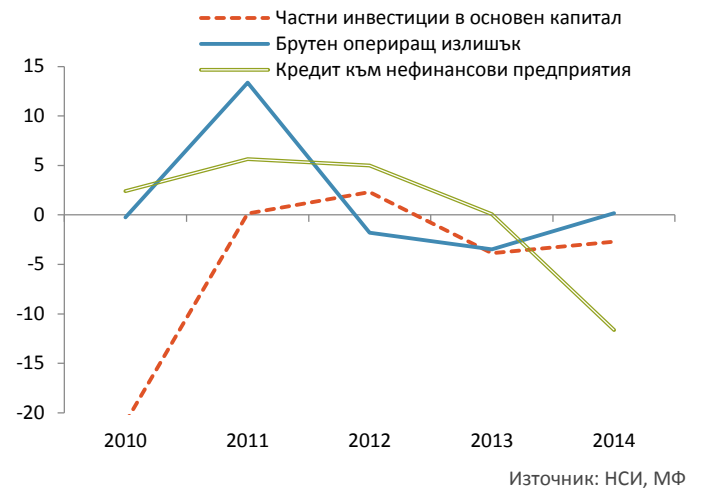

По вид на инвестициите се наблюдава нарастване при машини и съоръжения, а също при други сгради и постройки. Положителна тенденция е забавянето на спада при инвестициите във вид на жилища. При

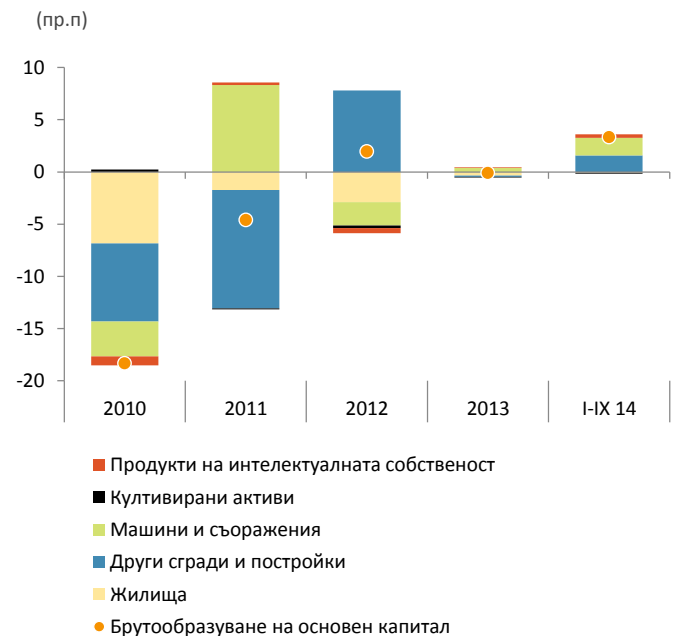
⁴ Частните инвестиции се получават като разлика между инвестициите в основен капитал за цялата икономика и тези на сектор Държавно управление.

тях в периода 2009-2012 г. бяха отчетени двуцифрени спадове, но за деветте месеца на 2014 г. намалението бе едва 1.2%.

Граф. 6: Фактори оказващи влияние върху инвестициите (%)

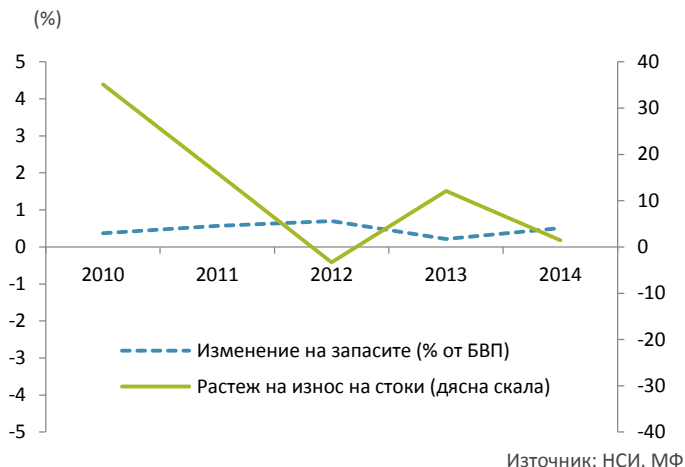
Граф. 7: Приноси към реалния растеж на брутообразуване на основен капитал по вид

Приносът на изменението на запасите за растежа на БВП бе положителен. По-ниският износ на стоки през годината доведе до нереализирани продажби и де-

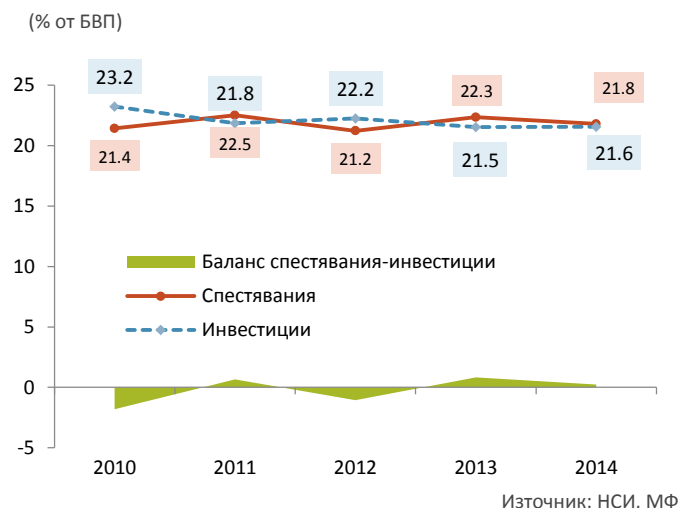
лът на изменението на запасите достигна 0.5% от БВП за 2014 г. при 0.2% за 2013 г.

Граф. 8: Запаси в икономиката

Делът на спестяванията в БВП се понижи. Това се свързва най-вече със спад в текущите трансфери, както и с повишение в потреблението. По-ниските спестявания, в комбинация с повишената инвестиционна активност, предизвикаха намаление на покритието на общите инвестиции в икономиката с национални спестявания до 101.1% при 103.8% през 2013 г. Балансът спестявания-инвестиции остана положителен, но се сви. Това се дължеше преди всичко на намаление на спестяванията, акумулирани от частния сектор и увеличаване на инвестициите на публичния.

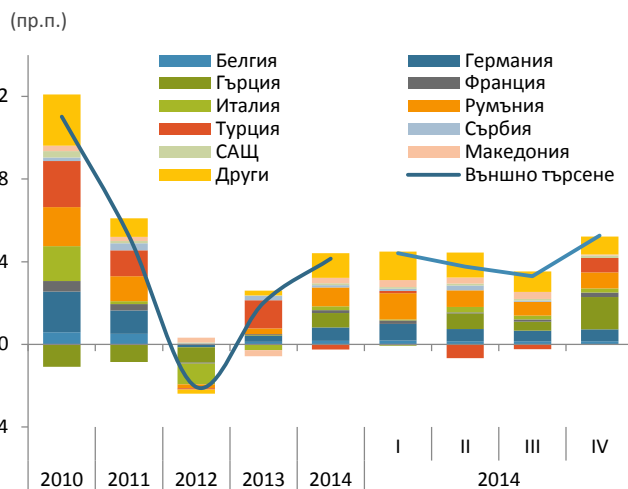
Граф. 9: Национални спестявания и инвестиции

– Външно търсене

През годината индикаторът⁵ за външно търсене отчете подобрене. Въпреки нестабилното икономическо развитие в ЕС през 2014 г., динамиката на търсенето от държавите членки остана благоприятна. Именно търговията с ЕС бе основен двигател в износа на стоки от България през изминалата година. Търговията със страни извън ЕС регистрира силен спад в началото на 2014 г., темпът на понижение се забави през следващите месеци и средногодишното изменение остана отрицателно. Заради понижението в търговията със страни извън ЕС, нарастването на износа на стоки от България не бе еквивалентно на подобрието във външната среда (изчислено чрез индикатора) и темпът на растеж се забави спрямо предходната година.

Граф. 10: Приноси в изменението на външното търсене*

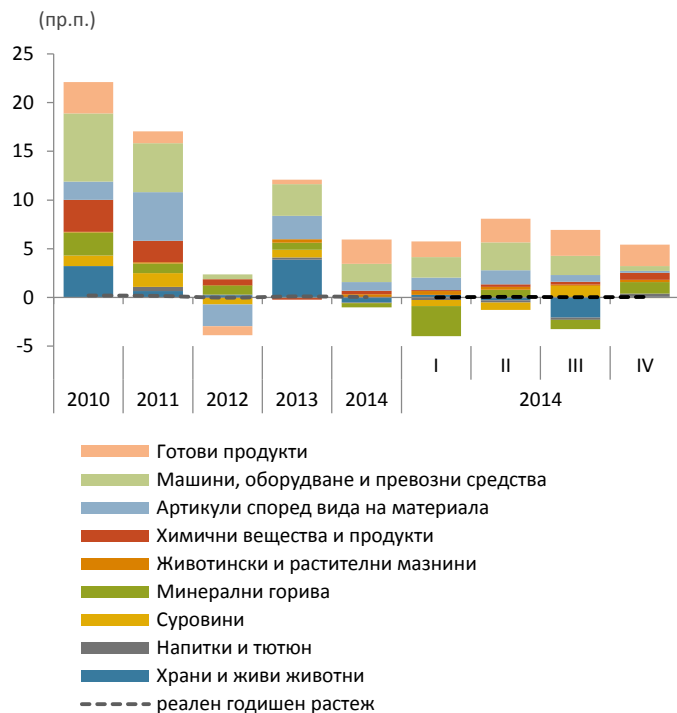
* Групата други включва Австрия, Дания, Чехия, Естония, Ирландия, Испания, Хърватска, Кипър, Латвия, Литва, Люксембург, Унгария, Малта, Нидерландия, Полша, Португалия, Словакия, Словения, Финландия, Швеция

⁵ Индикаторът за външно търсене е изчислен като претеглена средна величина между реалните растежи на вноса на стоки в основните ни търговски партньори и дела на тези страни в българския износ. Индикаторът покрива почти 80% от износа на страната, като обхваща всички държави членки на ЕС и около 35% от износа към трети страни.

Нарастването на износа на стоки от 1.4% през 2014 г. се дължеше на групите *машини и съоръжения (електрически машини и машини със специално предназначение)*, *мебели и специализирана мебелировка*, *продукти от неметални минерални суровини*, *химически продукти (торове)* и *растителни масла*. Зърнените култури бяха основен фактор за нарастването на износа през втората половина 2013 г., но поради по-лошата реколта през 2014 г. тази група имаше отрицателен принос в изменението. Значителен спад бе отчетен и при износа на *нефт и нефтопродукти*.

Износът на услуги се повиши с 4.7% в реално изражение.

Граф. 11: Приноси по групи стоки към реалния растеж на износа

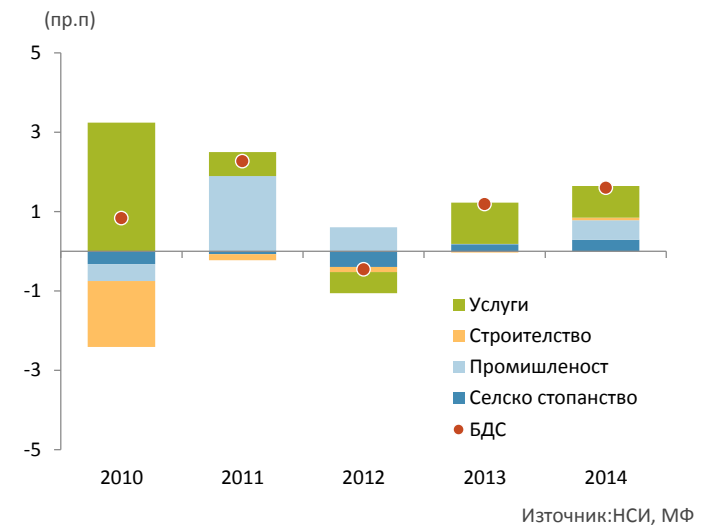

Подобреното вътрешно търсене бе водещо за растежа на вноса на стоки през годината, докато по-слабото нарастване на износа имаше задържащ ефект. Вносът на стоки се повиши с 4.5%, а този на услуги спадна реално с 0.2%.

ПРЕДЛАГАНЕ

Растежът на брутната добавена стойност се ускори до 1.6% за 2014 г. при ръст от 1.2% през 2013 г. За разлика от предходната година, през която динамиката на услугите бе определяща за нарастването на БДС, през 2014 г. всички сектори допринесоха за отчетения растеж. Услугите отново имаха най-голям принос (0.8 пр.п.), следвани от индустрията (0.6 пр.п.) и селското стопанство (0.3 пр.п.).

Граф. 12: Приноси към растежа на БДС

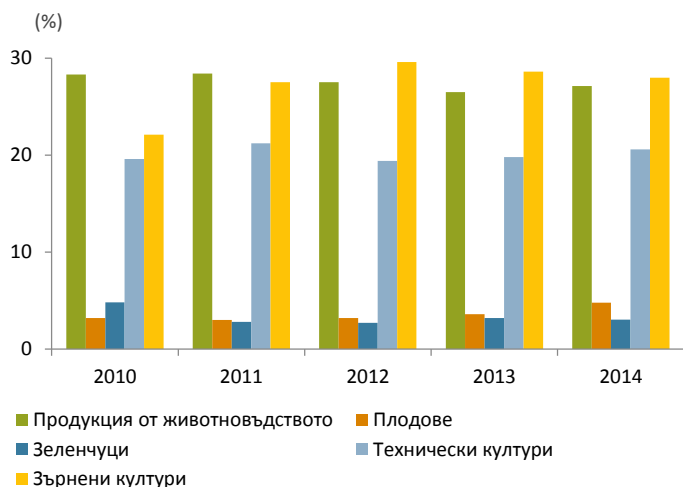
– Селско стопанство

Добавената стойност в селското стопанство отбеляза растеж от 5.2% през 2014 г. Въпреки спада в цените на селскостопанската продукция, добрата реколта през изминалата година бе определяща за развитието на отрасъла. Според първата оценка на НСИ за крайната продукция в селското стопанство, през 2014 г. се е увеличил дялът на техническите култури, плодовете и продукцията от животновъдството, докато дялът на зърнените култури и селскостопанските животни намалява. Компенсацията на наетите лица в отрасъла също отчете повишение от 4% на годишна база. В същото време, брутният опериращ излишък се понижи с 24.5% за първи път от 2009 г. насам, което е

индикатор за намаляването на печалбите в отрасъла и може да се отрази в спад на инвестициите през следващата година. Този риск се потвърждава и от данните за разходите за придобиване на дълготрайни материални активи, чийто дял в общите разходи значително се понижи през четвъртото тримесечие на 2014 г.

Основен фактор, ограничаващ благоприятното развитие в отрасъла през 2014 г., бе понижението на цените на селскостопанските продукти и доброто предлагане в международен план. Руското ембарго върху вноса на определени групи селскостопански продукти от държави членки на ЕС нямаше съществено влияние върху отрасъла като цяло поради малкия дял на тези продукти в износа на страната.

Граф. 13: Дял на избрани продукти в общата селскостопанска продукция

Източник: НСИ

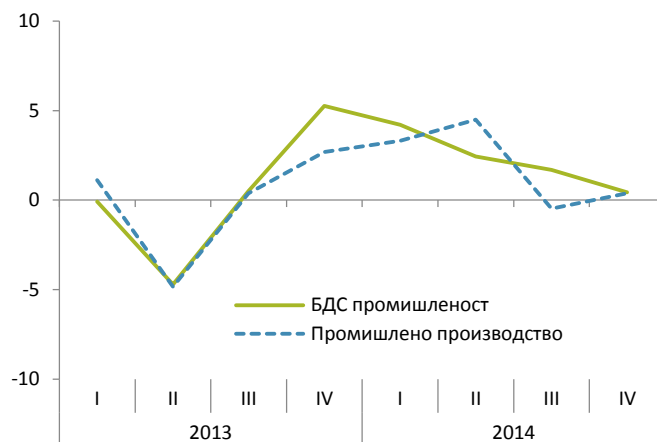
– Промисленост

БДС в промишлеността нарасна с 2.1% през 2014 г., като положително влияние върху отрасъла имаше вътрешното търсене. Промисленото производство отчете растеж от 1.8% средно за годината. Благоприятното развитие обхваща редица производства, като *части и принадлежности за*

автомобили, основни метали и метални изделия, текстил и изделия от текстил, химични изделия, изделия от каучук и пластмаси и др. В същото време, низходящата динамика при *енергийните продукти* се запази и през 2014 г. и заедно с *производството на хранителни продукти*, който е един от основните отрасли в промишлеността с дял от 11.8% за 2014 г., имаха отрицателен принос за общото развитие.

Граф. 14: Производство и БДС в промишлеността

(2010=100, годишно изменение)

Източник: НСИ

През първата половина на 2014 г. се запази очерталата се тенденция от края на предходната година на растеж при промисленото производство и спадове при продажбите поради понижението в цените⁶. Основен принос за отчетеното повишение в промислените продажби от третото тримесечие имаше *производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия*, като през тези месеци беше отчетено покачване на цените на производител в този отрасъл. Нарастване на цените през последните месеци се наблюдаваше и при *производството на основни метали*, които заемат основен дял в промислените продажби за износ (21.4% за 2014 г.), докато

⁶ Индексът на промисленото производство измерва обема на произведената продукция, като е изолирано влиянието на цените, докато индексът на оборота отразява едновременно изменението в обема и цените.

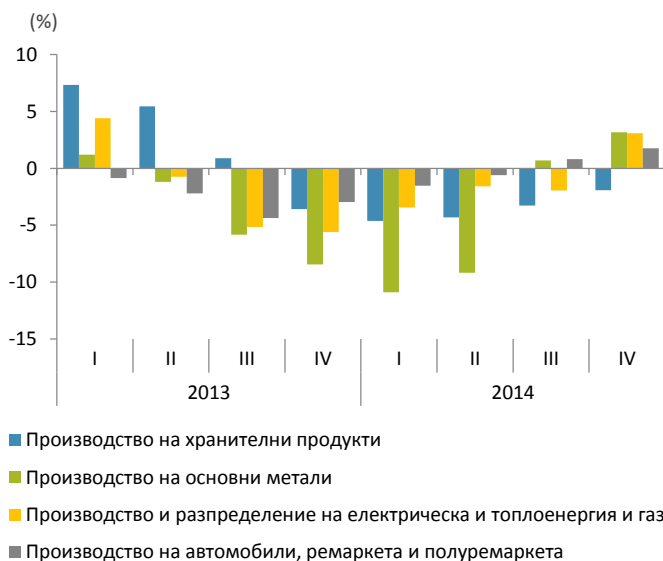
спадът на цените при производството на хранителни продукти се запази.

Покачването на цените в отрасли, заемащи значителни дялове в промишлеността, се очерта като основен фактор за растежа на оборотите в края на годината, докато произведените количества отчетоха забавяне.

Граф. 15: Промислено производство и обороти

Граф. 16: Общ индекс на цени на производител в промишлеността, годишно изменение

– Строителство

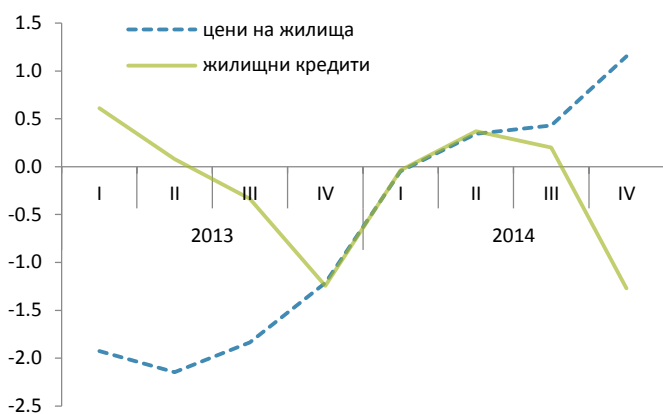
След пет поредни години на спад в строителството, през 2014 г. БДС в отрасъла нарасна с 1.4%, а общата строителна продукция се повиши средногодишно с 1.8%. Отчетеният растеж се дължеше най-вече на повишението при *гражданското строителство*, подкрепено от нарастването на капиталовите разходи на правителството и ускореното усвояване на средства от Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС.

Граф. 17: Индекс на строителната продукция

Въпреки че спадът при *сградното строителство* се запази за поредна година, от началото на 2014 г. отделни индикатори сигнализират за стабилизиране на този сегмент от строителството. Такъв индикатор са средните пазарни цени на жилища в страната, които отчетоха средногодишен ръст от 0.5% за първи път от 2008 г. През първата половина на годината жилищните кредити имаха сходна динамика с тази на цените на жилищата, но през трето тримесечие ръстът на жилищните кредити се забави, а през четвърто тримесечие беше отчетен спад от 0.9% на годишна база. Въпреки това, цените на жилищата продължиха да нарастват.

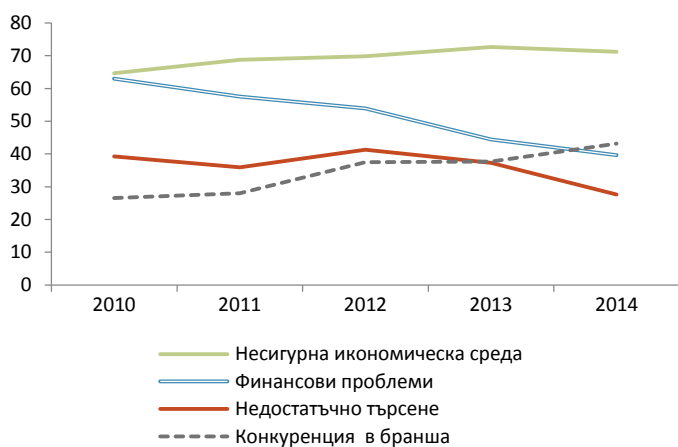
Граф. 18: Цени на жилища и кредити (%)

Източник: НСИ, БНБ

Издадените разрешителни за строеж на нови сгради имаха променлива динамика през 2014 г. и за цялата година отчетоха спад от 2.2%. В същото време, разгърнатата застроена площ нарасна с 4.8% поради увеличение, както на жилищните, така и на административните сгради. Имайки предвид противоречивите сигнали за развитието на строителството от споменатите показатели за 2014 г., възстановяването на *сградното строителство* остава несигурно. Положителен ефект върху сектора може да има започналият процес на саниране на жилищните сгради в страната.

Граф. 19: Фактори, възпрепятстващи дейността в строителството (относителен дял от предприятията, %)

Източник: НСИ

Според бизнес наблюденията, през 2014 г. се е увеличил броят на предприемачите от строителния сектор, които отчитат като основен проблем конкуренцията в бранша, докато намалява броят на тези, определящи като основна пречка финансови проблеми, свързани с неплатежоспособност и трудности при получаване на кредит, както и проблеми с недостатъчно търсене.

– Услуги

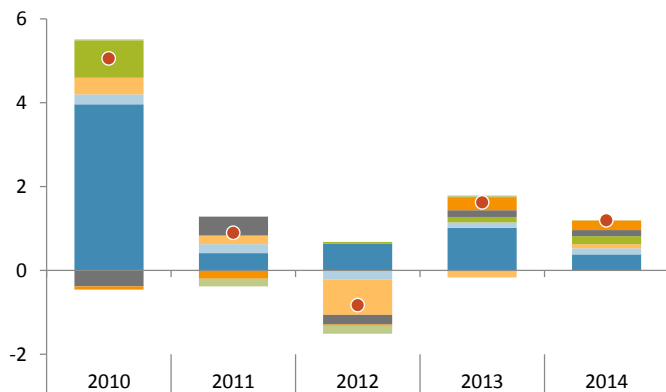
Брутната добавена стойност в сектора на услугите нарасна с 1.2% за 2014 г. Всички дейности от сектора отчетоха растеж, като сред отраслите с основен принос бяха *търговия; транспорт; хотелиерство и ресторантьорство*, както и *държавно управление; образование; хуманно здравеопазване*. През годината бе отчетено повишение в потреблението на услуги от страна на домакинствата. Беше регистриран и по-висок износ на услуги. Според бизнес наблюденията, през 2014 г. намалява броят на предприемачите, отчитащи като проблем пред сектора на услугите недостатъчното търсене, както и несигурната икономическа среда.

Индексът на оборота, който измерва изменението в приходите от продажби, през 2014 г. отново се повиши в отраслите *хотелиерство; ресторантьорство и транспорт*, съответно с 6.1% и 14.8%. Динамиката при хотелиерството се определяше основно от нарастване на посещенията, тъй като цените останаха почти без промяна. Оборотите в *търговията на дребно* и в *търговията с автомобили и мотоциклети* ускориха растежите си спрямо 2013 г., движени от повишеното търсене.

Растежът на БДС при *операции с недвижими имоти* също се ускори спрямо 2013 г. Преустановяването в спада на цените на жилищата също е сигнал за раздвижване на пазара и увеличаване на сключените сделки. В отрасъл *финансови и застрахователни дейности* бе отчетен растеж на добавената стойност

за пръв път от 2011 г. насам. Принос за положителната динамика в отрасъла имат търговските банки, които подобриха финансовите си резултати в сравнение с 2013 г.

Граф. 20: Приноси към реалното нарастване на БДС в услугите (пр.п)

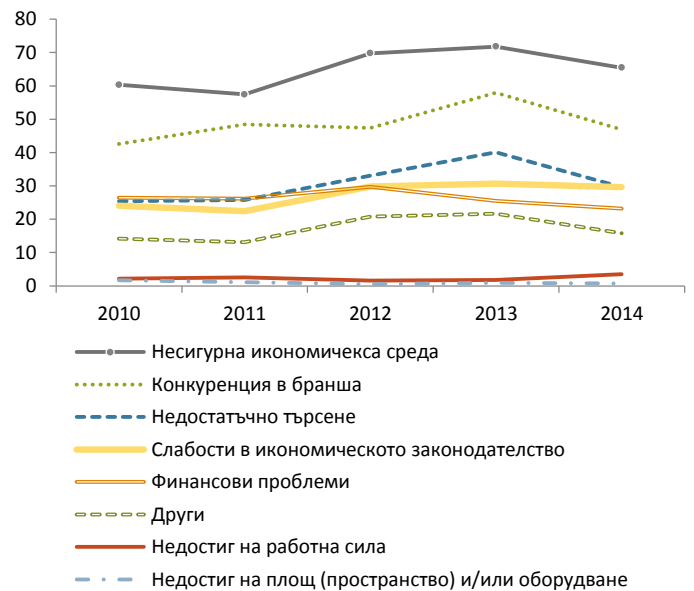

- Култура, спорт и развлечения; други дейности
- Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване
- Професионални дейности; административни и спомагателни дейности
- Операции с недвижими имоти
- Финансови и застрахователни дейности
- Създаване и разпространение на информация; далекосъобщения
- Търговия; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство
- Услуги

Източник: НСИ, МФ

Отраслите *информационни услуги и дейности в областта на информационните технологии* също имаха силно представяне през годината с ръст на приходите от продажби от 29.3% и 14.2%. Брутният опериращ излишък в отрасъл *създаване и разпространение на информация; далекосъобщения* нарасна с 14.3%, което е показател, че печалбите на компаниите в този сегмент се увеличават.

Граф. 21: Фактори, възпрепятстващи дейността в услугите (относителен дял от предприятията, %)

Източник: НСИ

ПОТЕНЦИАЛЕН ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ

Потенциалният растеж⁷ на икономиката през 2014 г. се ускори до 1.8%. С основен принос за растежа бяха капиталовите запаси, подкрепени от нарастването на инвестициите в икономиката. Естествената норма на безработица намалю, което доведе до положителен принос на фактора труд⁸ за растежа на потенциалния БВП, за пръв път от 2008 г. Приносът на общата факторна производителност(ОФП) остана на ниски нива и, както през 2013 г., бе 0.5 пр.п.

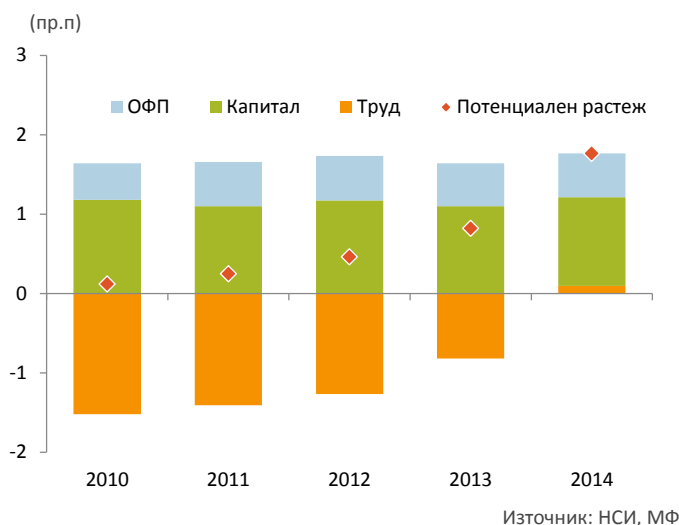
Отклонението от потенциала бе близко до нулата. От една страна, принос за това имаше изравняването на текущите до потенциалните отработени човекочасове. От друга страна, ОФП леко надвиши дългосрочна-

⁷ Изчисляването на потенциалния БВП се извършва с помощта на производствена функция по методология, разработена от EK и описана в Karel Havik & Kieran Mc Morrow & Fabrice Orlandi & Christophe Planas & Rafal Raciborski & Werner Roeger & Alessandro Rossi & Anna Thum-Thysen & Valerie Vandermeulen, 2014. "The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps," European Economy – Economic Papers 535

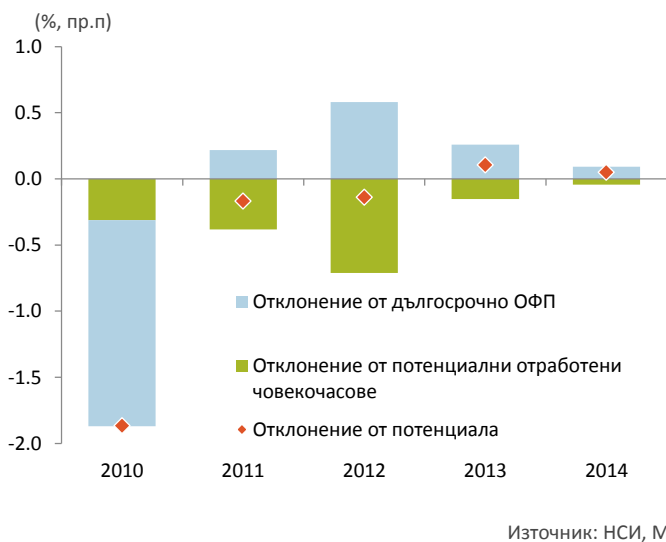
⁸ Измерен като отработени човекочасове.

та си стойност, което се свързва с регистрираното увеличение на средното натоварване на мощностите в промишлеността.

Граф.22 : Приноси към потенциален растеж

Граф. 23: Приноси към отклонението от потенциала

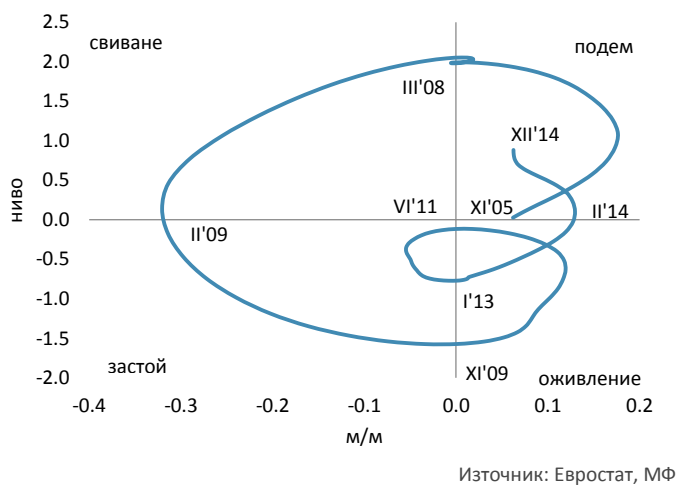

ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА БИЗНЕС ЦИКЪЛА

Разгледани са два метода за проследяване на цикличната позиция. Съгласно тях, икономиката на страната ни през 2014 г. се развива в положителна посока.

Първият метод е „Индикатор за проследяване на икономическия цикъл”⁹, разработен от ЕК и имащ за основа данните от бизнес наблюдението и наблюдението на потребителите. Той показва, че в периода от края на 2005 г. до март 2008 г. българската икономика е била в подем, след това преминава през фази на свиване и застой, а през 2010 г. навлиза във фаза на оживление, която обаче прекъсва през средата на 2011 г. и през 2012 г. икономиката отново е в застой. През 2013 г. се отчита оживление, а от февруари 2014 г. отново се навлиза в така наречената фаза на подем.

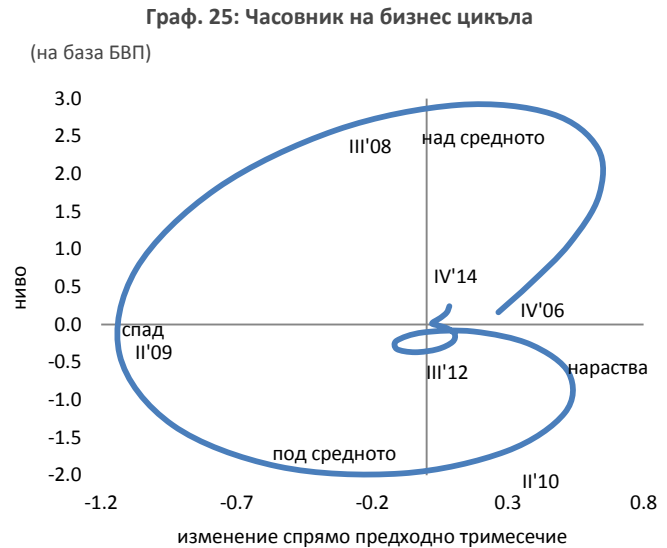
Граф.24: Индикатор за проследяване на икономическия цикъл (на база бизнес анкети)

⁹ Описание на използваната методология за конструиране на Индикатор за проследяването на икономическия цикъл може да се намери в Gayer, C (2010) "Report: TheEconomicClimateTracer – A tool to visualise the cyclical stance of th economy using survey data" и Gayer, C, J. Genet (2006) "Using Factor Models to Construct Composite Indicators from BCS Data"

Вторият метод е така нареченият „Часовник на бизнес цикъла“¹⁰, разработен от Евростат и базиращ се на данните за БВП. Часовникът на бизнес цикъла реагира малко по-бавно, като при него фазата на спад започва от третото тримесечие на 2008 г., а нарастването от второто тримесечие на 2010 г. През 2012 г. икономиката на България е била под дългосрочното си равнище, но от 2013 г. посоката е променена към нарастване, а през второ тримесечие на 2014 г. се достигат нива над средните.

Източник: Евростат, МФ

¹⁰ Описание на методологията за конструиране на Часовник на бизнес цикъла: Eurostat (2010), TheEuropeanBusinessCycleClock, http://ec.europa.eu/eurostat/cache/BCC2/group1/explanation_en.html

Пазар на труда

През 2014 г. пазарът на труда в България прояви първи признаци на съживяване след началото на икономическата криза през 2009 г. Броят на заетите се повиши на годишна база, а нивото на безработица отбеляза понижение спрямо 10-годишния пик в стойността на показателя от почти 13% през 2013 г. Тези тенденции бяха подкрепени от нарасналото търсене на труд в частния сектор на икономиката, докато програмите за субсидирана заетост се характеризираха с намален обхват спрямо година по-рано.

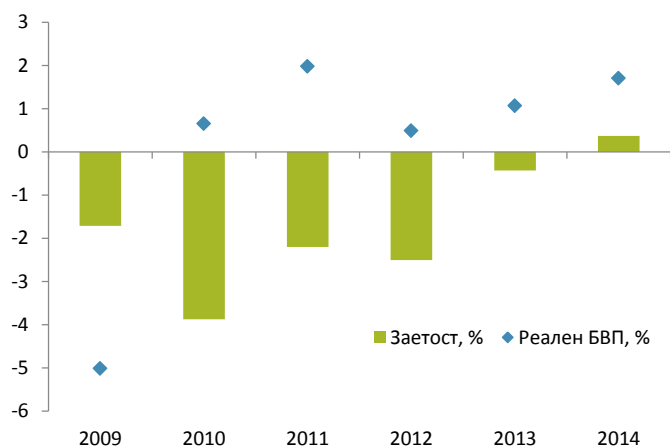
ТЪРСЕНЕ НА ТРУД И ЗАЕТОСТ

Повишената икономическа активност, подкрепена от нарасналото вътрешно търсене, подпомогна увеличението на заетите през изминалата година. Още от началото на годината заетостта започна да се повишава на годишна база, като средният за годината темп на нарастване възлезе на 0.4%¹¹. Така след период на петгодишен спад на заетите, макар и постепенно затихващ, в условията на относително нисък растеж на БВП, повишената икономическа активност през 2014 г., движена от вътрешното търсене, успя да подпомогне нарастването на заетостта в страната.

За разлика от периода 2010-2013 г., когато България беше сред малкото страни в ЕС 28, които се характеризираха с противоположна динамика на БВП и заетостта, през 2014 г. страната вече попада в преобладаващата група на държавите членки с положителна зависимост между икономическата активност и изменението в броя на заетите лица. Сравненията с новите държави членки показват, че България регистрира най-ниския икономически растеж и съответно най-ниския ръст на заетостта измежду тях, като последният е съпоставим само с отбелязания в Чехия, а

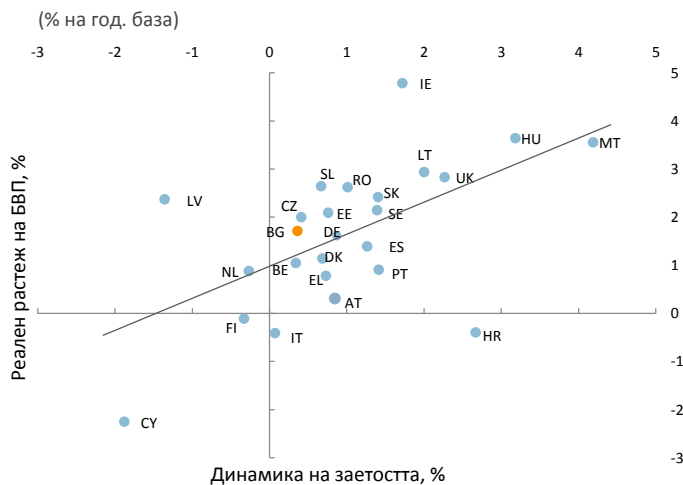
единственото изключение от положителната динамика на заетостта показва Латвия, където икономическият растеж е съпроводен с намаление на заетите. Като цяло, през 2014 г. новите държави членки се характеризират с реален растеж на БВП между 2% и 3.6%, а броят на заетите се повишава с между 0.8% и 3.2%.

Граф. 1: Реален растеж на БВП и изменение на заетостта (% на годишна база)

Източник: НСИ

Граф. 2: Реален растеж на БВП и изменение на заетостта през 2014 г. в ЕС 28

Източник: Евростат, МФ

¹¹ По данни от ECC 2010.

В съответствие с нарасналото вътрешно търсене, повишението на заетостта през 2014 г. беше подкрепено в голяма степен от увеличението на заетите в услугите, за което най-голям принос имаше дейността *търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство*. Още през 2013 г. секторът на услугите преустанови тенденцията на спад на заетостта от предходните три години и през 2014 г. броят на заетите продължи да нараства, макар и бавно. Основен принос за възстановяването на заетостта в услугите имаше дейността *търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство*¹², където броят на заетите се увеличи с 0.8% на годишна база за първи път от 2010 г. насам. Агрегиращият отрасъл е сред дейностите, при които отражението на кризата върху заетостта се прояви по-отчетливо едва през 2011 г. и набра скорост през 2012 г. Същевременно, той е единственият, който след 2009 г. поддържаше постоянен растеж на новосъздадената добавена стойност, който варираше между 1.2 и 3.2% в реално изражение през последните четири години, и това спомогна за постепенното забавяне на процеса на освобождаване на заетост през 2013 г. и повишаване на търсенето на труд през 2014 г. Дезагрегираните предварителни данни от годишното наблюдение на наетите и работните заплати през 2014 г. показваха, че увеличението на наетата работна сила в общия отрасъл се дължи най-вече на нарастването в *търговията*, докато в дейностите *транспорт, складиране и съобщения, и хотелиерство и ресторантьорство* броят на наетите намалява. Развитието на търсенето на труд в *търговията* кореспондираше с данните за увеличението на приходите от продажби в търговията на дребно от средата на 2013 г. и през цялата 2014 г. (като се има предвид, че този сегмент съсредоточава и най-голям брой на заетите в търговията лица¹³). За разлика от

търговията, увеличението на приходите от дейността в *транспорт, складиране и пощи* и в *хотелиерството и ресторантьорството* не успяха да се материализират в повишено търсене на труд и динамиката на наетите остана на отрицателна територия.

Табл. 1: Изменение на заетите и наетите лица в дейностите търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство
(%, на годишна база)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Заети в търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство (ЕСС 2010)	2.4	-0.4	-2.0	-3.2	-1.1	0.8
Наети в търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети (НП*)	3.7	-3.6	-2.4	-3.1	-1.1	0.5
Наети в транспорт, складиране и пощи (НП*)	-1.9	-4.8	0.8	-1.3	1.3	-6.0
Наети в хотели и ресторанти (НП*)	6.2	-4.1	3.6	-1.3	-1.4	-1.5

*Наблюдение на предприятията (Годишно наблюдение на заетостта и разходите за труд).

Източник: НСИ

Положителен принос за увеличението на заетостта в услугите през разглеждания период отчете и дейността *създаване и разпространение на информация*, където разкриването на работни места беше подкрепено от доброто развитие на отрасъла. Броят на заетите в отрасъла нарасна с 1.7% през 2014 г. и продължи наблюдаваната за целия период от 2009 г. насам положителна тенденция в търсенето на труд. Последната беше обусловена от поддържането на постоянен растеж на добавената стойност от между 1.7 и 2.7% в годините след 2009 г., с изключение на 2012 г., когато отбелязаното понижение на новосъздадения доход се отрази в задържане на заетостта, без да доведе до нейното намаление.

Наред с увеличението на наетата работна сила, преобладаващата част от дейностите в услугите отчетоха

2010, но тъй като методологичните промени не засягат заетите, може да се предположи, че с последващата ревизия на данните различията няма да са съществени.

¹² Анализът по икономически дейности се основава на отраслова класификация по 10 икономически дейности, съгласно КИД 2008.

¹³ Изводът се основава на данни от Евростат по ЕСС 95 за заетостта по 64 икономически дейности. Към момента не са публикувани ревизии на това ниво на дезагрегация по ЕСС

повишение на заетостта, благодарение и на нарастването на самонаетите, повлияно от реализираните схеми за насърчаване на предприемачеството. За разлика от предходните две години, повишение на заетите през 2014 г. отбелязаха и дейностите *операции с недвижими имоти* (с 1.3%) и *култура, спорт и развлечения* (с 1.0%), макар да нямаха съществено положително влияние върху динамиката на заетостта в услугите, поради ниския им дял в сектора. Характерно за тях беше, че прирастът на заетостта беше подкрепен както от повишение на наетите, така и от увеличение на самонаетите лица. Последното беше видно при по-голямата част от дейностите на услугите и най-вече в *търговия, транспорт и хотели и ресторанти*, където нарастване на самонаетите се наблюдаваше още през 2013 г. Твърде вероятно е положителната динамика при самонаетите в отраслите на услугите да е подпомогната от прилаганите схеми за насърчаване развитието на самостоятелна стопанска дейност, финансирани от ЕСФ чрез ОП РЧР¹⁴, предоставяните възможности за обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация и придобиване на ключови компетентности¹⁵, както и различните финансови инструменти за предоставяне на микро-финансиране¹⁶.

През 2014 г. обхватът на програмите за субсидирана заетост, финансирани с бюджетни средства, беше ограничен спрямо година по-рано. Бюджетният ресурс за активна политика през 2014 г. беше планиран на 73 млн. лв., а през април бяха одобрени допълнителни 7.2 млн. лв. Така средствата за цялата година достигнаха 80.2 млн. лв., при 103.6 млн. за предходната година. Според данните от административната статистика на Агенция по заетостта общият брой на новопостъпилите на работа по програми и мерки през 2014 г. възлезе на 51.2 хил. души и беше с 31.2 хил. души (или 2.6 хил. души средномесечно) по-

нисък в сравнение с 2013 г. Реализацията на активната политика, финансирана с бюджетни средства, показа намаление на нововключените в заетост и обучение по програми и мерки с 16.2%, както и намаление на работилите по програми и мерки с 19.9% през 2014 г. Същевременно, нововключените в схеми по ОП РЧР се повишиха с 11.9%, а броят на работилите по тези схеми се запази около нивото си от 2013 г.

Табл. 2: Реализация на активната политика на пазара на труда

	2012	2013	2014
Нововключени в програми и мерки с бюджетен ресурс, хил. души	39.4	67.5	56.5
Работили в програми и мерки с бюджетен ресурс*, хил. души	20.6	30.0	24.0
Нововключени в програми по ОП РЧР**, хил. души	220.1	286.1	320.0
Работили в програми по ОП РЧР**, хил. души	29.3	30.9	30.5

*Средномесечен брой работили лица.

**Данните за нововключени и работили лица са от началото на проекта.

Източник: АЗ

За втора поредна година *селското стопанство* имаше положителен принос за динамиката на заетостта в страната, повлиян от нарасналия обем на продукцията в сектора. Макар годината да стартира с отрицателен растеж на реалната добавената стойност в *селското стопанство*, през следващите тримесечия темпът на нарастване се възстанови, независимо от неблагоприятните климатични условия през летните месеци на годината. Броят на заетите се увеличи с 1.6%, подпомогнат както от нарастването на самонаетите с 1.2%, които съставляват около 87% от общата заетост в сектора, така и от повишението на наетите с 3.7%. Структурата на заетостта в отрасъла е доминирана от самонаети и това обуславя високата интензивност на използване на трудовия ресурс при увеличени обеми на селскостопанската продукция¹⁷.

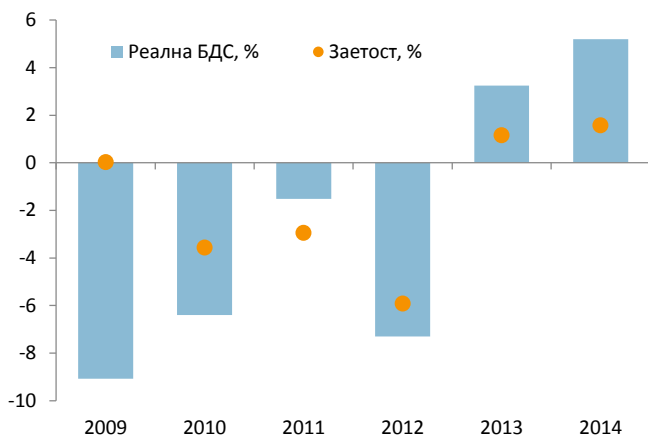
¹⁴ Например схемата "Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност".

¹⁵ Например схемата „Аз мога повече“.

¹⁶ Например Микрофинансиращата институция ДЖОБС ЕАД.

¹⁷ За по-подробен анализ на заетостта в селското стопанство вж. Годишен обзор на българската икономика през 2013 г., www.minfin.bg

Граф. 3: Реален растеж на БДС и заетостта в селското стопанство
(% на год. база)

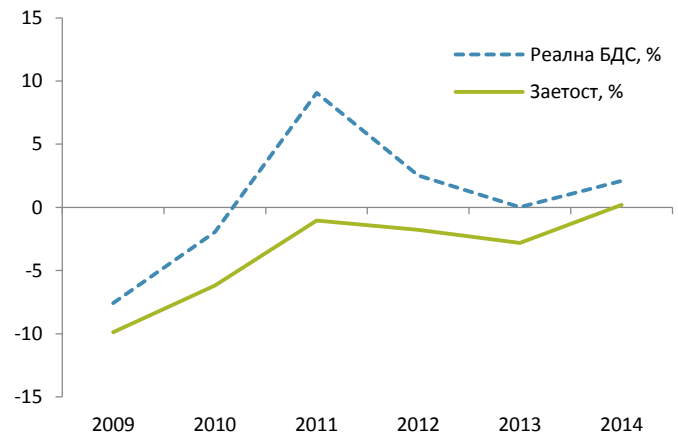

Източник: НСИ

Дейностите от сектора на *индустрията* не успяха да допринесат за повишението на заетите през 2014 г., но за първи път от 2009 г. насам индустриалната заетост се стабилизира около нивото си от предходната година, което беше свързано преди всичко с възстановяването на заетостта в *промишлеността*. През 2014 г. броят на заетите в *индустрията* се задържа на нивото си от 2013 г. По-голям принос за отбелязаното подобрене имаше *промишлеността*, където към средата на годината намалението на заетите се стабилизира и премина към растеж от над 1% на годишна база през втората половина на годината. Така средно за 2014 г. беше отбелязан растеж на заетостта от 0.2%. С положително влияние върху динамиката на заетите в *промишлеността* през разглеждания период се характеризираха най-вече експортно-ориентирани дейности от преработващата промишленост, които отбелязаха увеличение на промишленото производство, като *производство на превозни средства, на химични продукти, на лекарства, на електрически съоръжения, на компютърна и комуникационна техника*. В периода след началото на икономическата криза през 2009 г. динамиката на заетостта в промишлеността показва силна чувствителност към модела на поведение на създадената добавена стойност в отрасъла. Наблюдаваното възстановяване на икономическата активност през 2011 г.

подкрепи затихването на негативното развитие на заетостта, но през 2012 г. трендът се обърна и допълнително се задълбочи през 2013 г. Последното върна динамиката на заетите отново към ускорено намаление, макар и в по-ограничен размер, поради вече осъществената значителна редукция на заетостта през 2009-2010 г. Независимо от нестабилната външно-икономическа среда през 2014 г. промишлеността възстанови положителното си развитие и това спомогна за постепенното стабилизиране и дори нарастването на заетостта след средата на годината.

Граф. 4: Реален растеж на БДС и заетостта в промишлеността
(% на год. база)

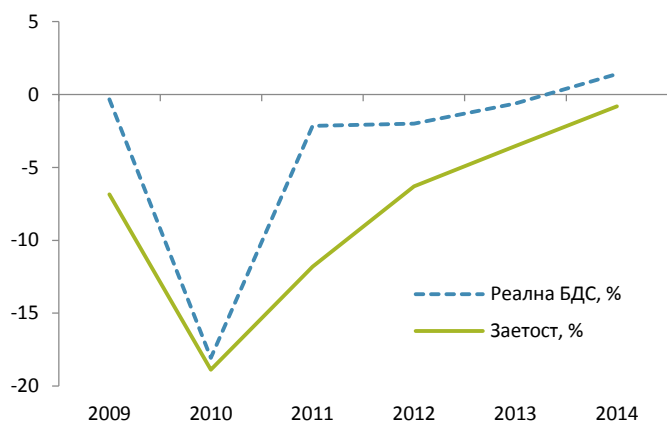

Източник: НСИ

Строителството беше отрасълът, който показва най-бавно възстановяване от влиянието на икономическата криза. Едва през 2014 г. добавената стойност се повиши с 1.4% в реално изражение, а спадът на заетостта беше ограничен до 0.8%. Профилът на динамиката на заетите през годината беше непостоянен, като след отбелязаното намаление през първите три месеца беше регистрирано повишение от 0.8% през второто тримесечие, но то беше последвано от силно ограничаване на растежа до 0.1% през третото тримесечие и спад от 2.2% през последните три месеца на годишна база. Това показва, че наблюдаваното оживление в строителството през 2014 г. все още е недостатъчно, за да обърне трайно негативната тенденция в заетостта. Основен принос за повишената

икономическа активност в отрасъла през изминалата година имаше гражданското/инженерното строителство, докато преобладаващата част от заетостта е съсредоточена в сградното строителство, което все още отбелязва спад.

Граф. 5: Реален растеж на БДС и заетостта в строителството (% на год. база)

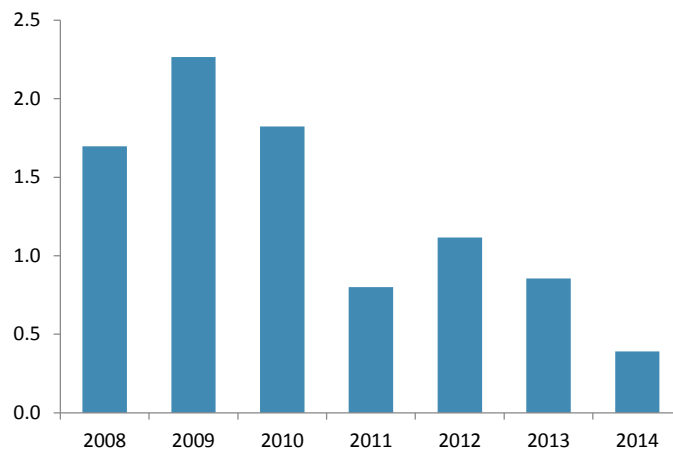

Източник: НСИ

Непосредствено след началото на икономическата криза през 2009 г. междусекторната реалокация на заетостта се повиши, но от 2011 г. насам реструктурирането на заетите по отрасли се забави. Конструираният индекс на годишната междусекторна реалокация на заетостта има за цел да представи частта от заетите, които през дадена текуща година работят в различен сектор/отрасъл в сравнение с предходната година¹⁸. Индексът показва най-голяма положителна динамика през 2009 г., когато част от отраслите, най-вече в индустрията, отбелязаха значително понижение на заетостта, а други, в сферата на услугите, все още отчитаха повишение на заетите. Независимо че през 2010 г. реалокацията на труда се понижи, ин-

дексът остана близък и дори по-висок от стойността му през 2008 г. или непосредствено преди настъпването на икономическата криза.

Граф. 6: Индекс на междуотраслова реалокация на заетостта (%)

Източник: МФ, НСИ

След 2010 г. обаче междуотрасловата реалокация на заетостта намаля и през 2014 г. индексът достигна най-ниското си ниво за целия период от 2009 г. насам. Последното беше обусловено от близката динамика на заетостта по отрасли, която не позволи съществени изменения в техния дял в общата заетост и показва, че структурата на заетостта не е претърпяла значителна промяна спрямо предкризисните години. Това дава основания да се твърди, че когато икономиката започне да се задвижва от вътрешното търсене, ще се наблюдава положително отражение и върху заетостта, което се случи през изминалата година, за разлика от по-голямата част от периода след 2009 г., когато основният фактор за икономическия растеж беше външното търсене. Наред с това, може да се очаква и постепенно намаление на структурната безработица, тъй като част от отраслите в услугите, които имат високо тегло в общата заетост, наемат относително по-ниско квалифициран труд.

¹⁸ Индексът на годишна междуотраслова реалокация I_t^a е конструиран по формулата $I_t^a = \frac{1}{2} * \sum_{s=1}^S C_t^s$, където $C_t^s = |H_t^s - H_{t-1}^s|$. H_t^s е дялът на заетите от общата заетост в сектор s и период t , а C_t^s показва абсолютната промяна на този дял спрямо предходния период. S е означен броят на отраслите. За референция вж. Labour Market Regulations and the Sectoral Reallocation of Workers: The Case of Trade Reforms, Gueorgui Kambourov, University of Toronto, July 9, 2008.

РАБОТНА СИЛА И БЕЗРАБОТИЦА

През 2014 г. безработицата отбеляза намаление за първи път от 2009 г. насам, което беше съпроводено и с понижение на работната сила спрямо 2013 г.

През 2014 г. работната сила (15+) намаля с 0.2%, поради влиянието на демографски фактори, но и в резултат от замразяването на възрастта и необходимия стаж за пенсиониране, и излизането на част от работната сила в неактивност. След като през първите три месеца на годината работната сила във възрастовата група 15-64 г. се увеличи спрямо предходната година, през следващите три тримесечия тя се характеризираше с намаление на годишна база.

пенсионери през 2014 г. е нараснал с 22.2% спрямо 2013 г. до 99.4 хил. души, за разлика от предходната година, когато възрастта и осигурителният стаж за пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО бяха повишени с по 4 месеца и броят на новите пенсионери беше с 9.5% по-малко в сравнение с 2012 г.

Въпреки че в началото на годината двата източника на данни за безработицата в страната показаха противоположна динамика, през следващите тримесечия тенденциите бяха съпоставими и нивото на безработица отбеляза понижение спрямо най-високата си стойност в периода след 2009 г., достигната през 2013 г. През първите три месеца на 2014 г. равнището на безработица по данни на НСИ¹⁹ се задържа на

Табл. 3: Изменение на работната сила по възрастови групи, хил. души, на год. база

	2012				2013				2014			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
15+	-31.8	5.0	27.3	11.1	36.8	54.1	14.2	2.3	15.7	-15.8	6.2	-27.2
15-64	-31.5	1.9	28.0	7.8	32.6	47.8	3.3	-8.4	4.5	-26.3	-1.8	-32.2
15-24	-0.1	-6.7	-5.2	-11.0	-7.8	-9.0	-24.5	-32.0	-40.8	-27.3	-20.3	-28.8
25-34	-15.4	-8.6	-3.4	-14.6	-15.4	-1.4	-11.4	-12.3	2.2	-12.8	-16.3	-15.4
35-44	6.3	18.2	28.3	26.5	29.3	21.7	15.8	13.3	6.0	4.7	5.0	-7.8
45-54	-17.6	-13.7	-22.1	-14.9	0.0	10.1	-2.0	-3.2	8.6	1.5	14.3	0.2
55-64	-4.7	12.5	30.3	21.7	26.4	26.4	25.4	26.0	28.6	7.5	15.5	19.5
65+	-0.3	3.1	-0.5	3.3	4.2	6.3	10.8	10.7	11.2	10.5	8.0	5.0

Източник: НСИ (НПС)

Основните фактори, които повлияха за понижението, бяха по-малкият входящ поток при младите възрастови кохорти (15-24 г. и 25-29 г.), както и по-слабото увеличение при групата 55-64 г. спрямо предходната година. Последното вероятно се дължи на замразяването на възрастта и необходимия стаж за пенсиониране и свързаното с това излизане от работната сила поради пенсиониране. По този начин, по-слабото увеличение на икономически активното население в предпенсионна възраст не успява да компенсира негативните демографски тенденции, свързани с все по-малкия брой на влизащите в работната сила лица. Според данните на НОИ, броят на новите

нивото си от последното тримесечие на предходната година, докато административната статистика на АЗ²⁰ отчете повишение на регистрираната безработица. Подобно поведение на безработицата в началото на годината, според данните от НПС, беше характерно за периода 2004-2007 г., когато икономиката започна да генерира търсене на труд и нови работни места в частния сектор, тъй като през 2002-2003 г. динамиката на безработицата беше силно повлияна от реализацията на мащабната програма за субсидирана заетост „От социални помощи към осигуряване на заетост“

¹⁹ От Наблюдението на работната сила (НПС).

²⁰ Агенция по заетостта (АЗ).

тост”, а в периода 2000-2001 г. отразяваше ефектите от икономическото реструктуриране в края на миналия век. През първите три месеца на 2014 г., годишното изменение в броя на безработните според начините на търсене на работа показва, че се наблюдава спад при безработните, търсили работа чрез установяване на директна връзка с работодатели, чрез изучаване на обяви за работа във вестници, списания и други, чрез търсене на съдействие от роднини и познати, както и чрез даване или отговаряне на обяви за работа. Същевременно, безработните, търсили работа посредством установяване на контакт с държавните бюра по труда отбелязаха увеличение, което кореспондираше с данните за увеличението на регистрираните безработни в началото на 2014 г. Това дава основания да се твърди, че различната динамика според двата източника на информация през първите три месеца на годината отразява нарасналите възможности на икономиката да създава заетост, доколкото методологията на НРС обхваща значително по-широка дефиниция на безработните лица, освен регистрацията в бюрата по труда. Подкрепено от активизирането на сезонните дейности през второто и третото тримесечие на годината, нивото на безработица се понижи до 11.4% и 10.8%, която тенденция се запази дори и през последните три месеца на 2014 г., когато равнището на безработица намаля до 10.6%. Така средното за годината ниво от 11.4% беше с 1.5 пр.п. по-ниско в сравнение с 2013 г. Подобна динамика отчете и статистиката на АЗ, но едва през третото тримесечие беше постигнат спад на годишна база. Започналата в средата на 2014 г. тенденция на годишно понижение на месеч-

ната безработица се запази до края на годината и така средногодишното ниво на регистрираната безработица достигна 11.2%, отбелязвайки слабо понижение от 0.1 пр.п. спрямо 2013 г. Следва да се отбележи, че макар през последното тримесечие да се прояви сезонното покачване на безработицата спрямо предходните три месеца, през декември беше отбелязано понижение спрямо ноември, което се наблюдаваше за първи път след 2002 г., когато динамиката беше обусловена от стартирането на програмата „От социални помощи към осигуряване на заетост”. Обичайно последният месец на всяка година се характеризира с намаление, както на входящия, така и на изходящия поток безработни, което през декември 2014 г. се прояви само при входящия поток. Изходящият поток отбеляза повишение спрямо ноември, което не беше свързано с увеличен брой постъпили на работа лица, а беше породено от нарасналия брой отпаднали от регистрация. Въпреки това, средногодишният брой на отпадналите от регистрация през 2014 г. се понижи с 12% спрямо 2013 г. до 17.5 хил. души средномесечно, което беше характерно и за другия компонент от изходящия поток, а именно постъпилите на работа, които отчетоха намаление от 4% на годишна база до 20 хил. души средномесечно. Последното беше свързано с по-малкия – с 37.9% – брой на устроените на работа по програми и мерки на пазара на труда спрямо 2013 г., докато при намерилите реализация на първичния трудов пазар продължи тенденцията на повишение от предходните две години и те достигнаха 11.7 хил. души средномесечно. Това, заедно с намалението на новорегистрираните безработни в бюрата по труда (до 35.1 хил.

Табл. 4: Ниво на безработица по данни от НРС и АЗ, %

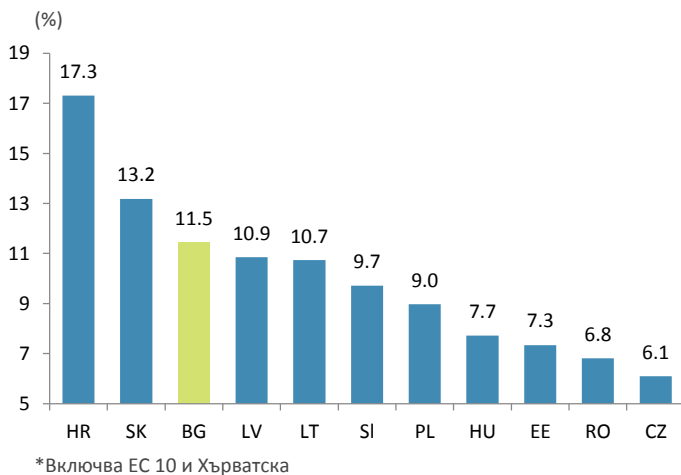
	2012				2013				2014			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
НСИ (НРС)	12.9	12.3	11.5	12.4	13.8	12.9	12.0	13.0	13.0	11.4	10.8	10.6
АЗ	11.4	11.1	10.7	11.3	11.9	11.1	10.8	11.5	12.2	11.2	10.5	10.7

Източник: НСИ, АЗ

души средномесечно), което се случи за първи път от 2012 г. насам, показва затихване на процесите по освобождаване на заетост и повишено търсене на труд в реалния сектор на икономиката.

Граф. 7: Ниво на безработица в ЕС 11* през 2014 г.

Източник: Евростат

През 2014 г. България не беше изключение от тенденцията на понижаване на безработицата в ЕС 28 и макар да бе сред страните с най-голям спад, нивото у нас остана сред най-високите измежду новите държави членки. По данни от хармонизираната месечна безработица на Евростат през 2014 г., преобладаващата част от страните в ЕС 28 се характеризираха с намаление на безработицата, с изключение на някои стари държави членки (Италия, Белгия, Люксембург, Холандия, Австрия и Финландия), където показателят продължи да нараства. Отбелязаното понижаване на безработицата в България от 1.5 пр.п. беше по-голямо от средното за ЕС 28 (от 0.6 пр.п.), и второто най-силно сред новите държави членки, след Чехия. Независимо от наблюдаваното положително развитие у нас, обаче, нивото на безработицата остана по-ниско само спрямо Словакия и Хърватска сред новите държави членки. Последното беше свързано с това, че още от 2011 г. насам в по-голямата част от новите държави членки безработицата започна да се понижава (Прибалтийските страни) или се запази на относително постоянни нива (ЦИЕ).

Доходи от труд, производителност и конкурентоспособност

През 2014 г. бе отчетено най-слабо нарастване на доходите от труд за целия период от настъпването на кризата. Водещ принос към наблюдаваното развитие имаше частният сектор, за разлика от предходните години, когато доходите там растяха изпреварващо спрямо публичния сектор. Низходящата корекция в динамиката на средната работна заплата се обуславяше преди всичко от услугите. Оптимизирането на разходите за труд в сектора беше осъществено по линия на намаление на заплатите, докато заетостта се характеризираше с възходящ темп. В условията на повишено търсене на труд в страната от началото на 2014 г., производителността на труда продължи да се повишава, което успоредно с ограниченото нарастване на доходите оказва благоприятно влияние върху разходната и ценова конкурентоспособност на икономиката.

– Доходи от труд

Структурата на БВП по метода на доходите показва оптимизиране на разходите за труд. През 2014 г. делът на компенсациите на наетите лица в брутната добавена стойност, общо за икономиката, се понижи до 46.5% спрямо 47.0% през 2013 г. Основен принос имаше сектор услуги. Компенсациите на наетите в сектора се понижиха номинално с 1%, което от своя страна доведе до понижаване на дела на разходите за труд до 48.4%. Съществено намаление на разглежданото отношение се наблюдаваше в дейностите *създаване и разпространение на информация, финансови и застрахователни дейности* и агрегирания отрасъл *търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство*. Изключение в това отношение се явяват *професионални и административни дейности*, където компенсациите на наетите продължиха да се повишават в условията на спад на добавената стойност.

За разлика от услугите, сектор индустрия се характеризираше с повишение на дела разходите за труд в добавената стойност от 45.1% през 2013 г. до 46.6% през 2014 г. Наблюдаваното развитие беше резултат от значителния растеж на компенсациите на наетите в *строителството* (15.0%), докато в *промишлеността* тяхната динамика остана близка до тази на добавената стойност. Заедно със *строителството* и *професионалните дейности*, *селското стопанство* също се характеризираше с изпреварващо нарастване на компенсациите на наетите спрямо добавената стойност.

Наблюдаваните тенденции в структурата на доходната сметка бяха съпоставими с данните от Краткосрочната статистика на разходите за труд и заетите лица. През 2014 г. номиналният темп на растеж на средната работна заплата се забави до 2.3%, което се обуславяше преди всичко от частния сектор на икономиката. Отчетеното нарастване на заплатите в него възлезе на едва 0.9% в резултат от намалението на номиналните доходи в част от дейностите с водещо влияние от страна на сектор услуги, в т.ч. *търговия* (-2.2%), *професионални дейности* (-6.5%), *създаване*

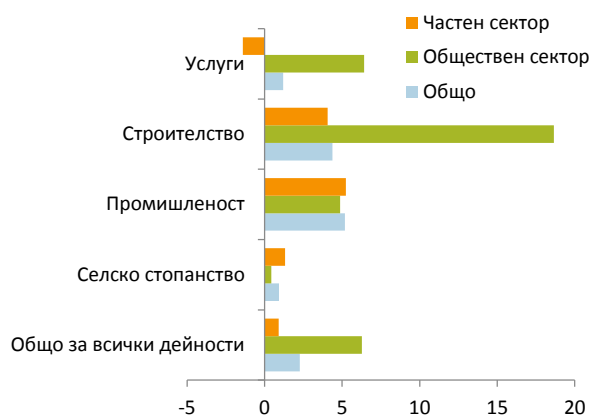
и разпространение на информация (-2.7%) и *операции с недвижимо имущество* (-17.1%). Работната заплата в останалите дейности, включени в сектор услуги, както и в сектор *селско стопанство*, се характеризираше с по-нисък темп на растеж – *финансови и застрахователни дейности* (1.3%), *транспорт* (3.1%) и *хотели и ресторанти* (4.3%). Темпът на повишение на заплатите в индустрията в т.ч. *промишленост* и *строителство* остана близък до нивата от 2013 г., но изпревари значително средната стойност за частния сектор (5.2% и 4.1% в промишлеността и строителството, съответно). Дейностите в рамките на *преработващата промишленост* не се характеризираха с намаление на средната работна заплата и единствено в *производството на хранителни продукти* и *производство на дървен материал* се наблюдаваше забавяне в темпа на растеж до 1.4% и 3.7%, съответно.

Табл. 5: Дял на компенсациите на наетите лица в брутната добавената стойност по икономически дейности

	Дял на разходите за труд, КН/БДС (%)		Номинален растеж на КН (y/y, %)	Номинален растеж на БДС (y/y, %)
	2013	2014	2014	2014
Общо	47.0	46.5	1.3	2.2
Селско стопанство	21.8	23.0	4.0	-1.5
Индустрия	45.1	46.6	7.3	3.7
Промисленост	45.0	45.7	5.7	4.0
Строителство	45.5	50.9	15.0	2.7
Услуги	49.8	48.4	-1.0	1.9
Търговия, Транспорт, Хотели и ресторанти	50.2	48.4	-1.9	1.8
Информационни дейности	56.9	51.4	-8.7	1.2
Финансови и застрахователни дейности	33.8	30.6	-0.5	9.9
Професионални дейности	62.8	65.2	3.5	-0.4

Източник: НСИ, МФ

Граф. 8: Номинално изменение на средната работна заплата по икономически дейности и сектори, 2014 г.

Източник: НСИ

Основен принос към наблюдаваното развитие на доходите в частния сектор имаше низходящата динамика на средната работна заплата в *търговията*, където са обхванати най-голям брой наети лица. Намалението на заплатите в дейността се дължеше на няколко фактора. През 2014 г. индексът на оборота в *търговията на едро без търговията с автомобили и мотоциклети*²¹, отчете значителен спад от 13.5%. Този сегмент от търговията имаше водещ дял²² в агрегирания отрасъл *търговия, транспорт, хотели и ресторантьорство*, което обуславяше и по-ниското нарастване на новосъздадената брутна добавена стойност и производителността на труда.

От друга страна, в *търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети* се наблюдаваше растеж на оборота, но неговият принос в добавената стойност бе значително по-нисък, тъй като повишената икономическа активност в разглеждания сегмент оказва благоприятно въздействие преди всичко върху заетостта. И трето, структурата на наетите лица по професионални групи в *търговията* през 2014 г., свидетелстваше за по-високо търсене на труд на нискоквалифицирани наети лица²³. Успоредно с това, при работната сила с по-висока квалификация се наблюдаваше намаление, което при равни други условия също дава основание да се очаква по-ниско ниво на заплащане в дейността.

Другите дейности, в които се наблюдаваше намаление на средната работна заплата, в т.ч. *създаване и разпространение на информация и професионалните дейности*, също се характеризираха с низходяща динамика на индекса на оборота²⁴. През 2014 г., в рамките на *създаване и разпространение на информация*, съществен спад от 6.6% на годишна база отчете оборотът при *далекосъобщенията*. При *професионалните дейности* с неблагоприятно развитие се характеризираха *рекламна дейност и други професионални дейности* (-5.8%). Разглежданите сегменти имат висок дял на брутната добавена стойност²⁵ и намалението на оборота в тях бе предпос-

Табл. 6: Динамика на средната работна заплата в търговията (частен сектор) и избрани показатели, свързани с икономическата активност в дейността

Показатели	Единица	2013	2014
Номинално изменение на СРЗ в търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	у/у, %	13.0	-2.2
Оборот в търговията на едро без търговия с автомобили и мотоциклети по съпоставими цени	у/у, %	1.8	-13.5
Брутна добавена стойност по постоянни цени в търговия, транспорт и хотели и ресторанти	у/у, %	3.2	1.2
Производителност на труда по постоянни цени в търговия, транспорт и хотели и ресторанти	у/у, %	4.4	0.4

Източник: НСИ(ЧНС, Краткосрочна бизнес статистика)

²¹ НСИ, Индекс на оборот в търговия на едро по съпоставими цени (2010=100)

²² Оценката за дела на сектора е направена въз основа на детайлни данни от Евростат, Структурна бизнес статистика (Годишна статистика на предприятията в търговията за 2012 г.)

²³ По данни от Краткосрочната статистика на разходите за труд и заетостите лица

²⁴ НСИ, Индекс на оборот в услугите по текущи цени (2010=100)

²⁵ Оценката за дела на сектора е направена въз основа на детайлни данни от Евростат, Структурна бизнес статистика (Годишна статистика на предприятията в услугите за 2012 г.)

Табл. 7: Динамика на минималните и средните доходи от труд и отношение на минималната работна заплата (МРЗ) в средната работна заплата (СРЗ) за периода 2007-2014 г.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
МРЗ, лв.	180	220	240	240	250	283	310	340
Номинален растеж на МРЗ (%)	12.5	22.2	9.1	0.0	4.3	13.2	9.4	9.7
СРЗ, лв.	431	545	609	648	686	731	775	828
Номинален растеж на СРЗ (%)	19.5	26.5	11.8	6.4	5.8	6.6	6.0	6.8
МРЗ/СРЗ (%)	41.8	40.4	39.4	37.0	36.5	38.8	40.0	41.1

Източник: МФ

тавка за по-нисък растеж на производителността на труда, а оттук и на средната работна заплата.

За разлика от частния сектор, темпът на растеж на заплатите в публичния сектор се ускори от 5.5% през 2013 г. до 6.3% през 2014 г. Въпреки отчетените повисоки темпове на нарастване на доходите от труд спрямо общото за икономиката ниво, заетите лица в публичния сектор намаляха. Тази тенденция беше в сила и за бюджетния сектор, в т.ч. *държавно управление и здравеопазване*, докато в *образованието* броят на наетите лица отчете слабо повишение.

Освен чрез изменение на доходите в бюджетната сфера, друг важен инструмент на правителството при провеждане на политиката по доходите се явява минималната работна заплата (МРЗ). От януари 2014 г. нейният размер бе повишен от 310 на 340 лв., а средногодишното ѝ увеличение възлезе на 9.7% в номинално изражение. Заложеният темп на изменение се очаква да надвиши този на средната работна заплата, а отношението МРЗ/СРЗ да достигне 41.1%.

Оценяването на динамиката на МРЗ следва да се разглежда в няколко направления. От една страна, през последните три години минималните доходи растяха с изпреварващ темп спрямо средните, но разгледано за целия период 2008-2014 г. техните средногодишни темпове на изменение остават близки (7.6% и 7.2%, съответно). Освен това, стойността на отношението МРЗ/СРЗ е близка до нивата от предкризисния период, както и до средното за ЕС ниво (40-42%). През последните години се наблюдава тен-

денция за скъсяване на дистанцията между МРЗ и СРЗ и това определя необходимостта, актуализирането на минималните доходи занапред да бъде икономически обосновано и предвидимо, което ще спомогне за запазване на конкурентните позиции на предприемачите. Увеличението на МРЗ е предпоставка също и за допълнително увеличение на минималните осигурителни прагове. Данните за договорените минимални осигурителни прагове по основни икономически дейности и професионални групи за 2014 г. показват, че вследствие на повишението на размера на МРЗ до 340 лв., групите професии, в които лицата се осигуряват на МРЗ, нараства до 200 или 26.1% от общия брой – при положение, че този дял през 2013 г. е бил 14.6%.

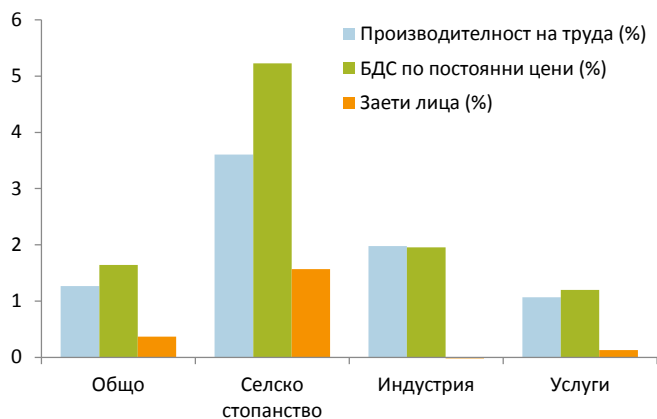
– Производителност на труда и конкурентоспособност

В условията на повишаване на заетостта в страната, производителността на труда продължи да расте. През 2014 г. реалната производителност общо в икономиката нарасна с 1.3%, забавяйки се леко спрямо 1.5% през 2013 г. И трите агрегирани икономически сектора имаха положителен принос към наблюдаваното развитие в резултат от изпреварващия темп на растеж на брутната добавена стойност спрямо този на заетостта. Стабилизирането на броя на заетите лица в индустрията беше съпроводено с ускоряване на растежа на добавената стойност и по този начин производителността в сектора се повиши до 2% през

2014 г. Тази тенденция беше обусловена изцяло от промишлеността, където темпът на растеж на производителността достигна 1.9%. *Строителството* се характеризираше с по-висока стойност на показателя от 2.2%, но заетостта в него продължи да следва низходяща динамика. В секторите селско стопанство и услуги нарастването на добавената стойност бе съпроводено с по-високо търсене на труд, като в първия от тях се наблюдаваше ускорение на темпа на растеж на производителността до 3.6%, а във втория – забавяне до 1.1%. Наблюдаваното развитие в услугите се обуславяше от агрегирания отрасъл *търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство*, където беше отчетено забавяне в динамиката на БДС (1.2% през 2014 г. спрямо 3.2% през 2013 г.) в условията на съществено увеличение на броя на зетите лица (0.8% през 2014 г. спрямо спад от 1.1% през 2013 г.). В дейностите *създаване и разпространение на информация и операции с недвижими имоти* производителността на труда не се измени на годишна база, а в сферата на *професионалните и финансови и застрахователни дейности* беше отчетено ускорение на показателя до 5.1% и 1.7%, съответно, което обаче бе резултат, както от нарастването на новосъздадената добавена стойност, така и от оптимизиране на заетостта в тях.

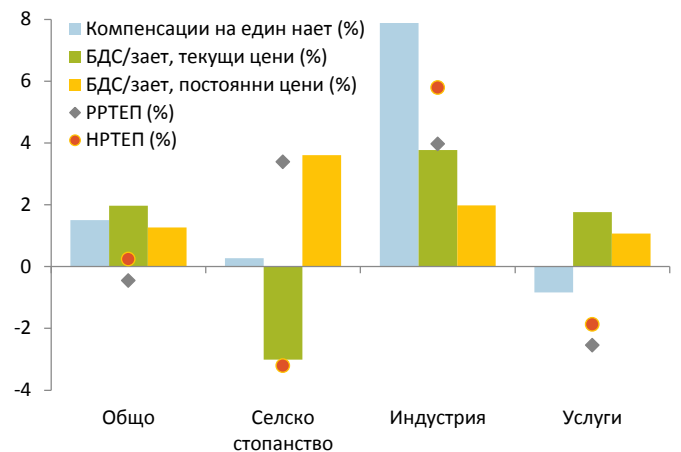
Ограниченият темп на растеж на доходите и ускореното нарастване на производителността на труда оказаха благоприятно влияние върху разходната и ценова конкурентоспособност на икономиката. През 2014 г. реалните разходи за труд на единица продукция се понижиха с 0.5%, а номиналните отчетоха съществено забавяне в темпа си на растеж до едва 0.2%. Прави впечатление, че за първите девет месеца на годината динамиката на разглеждания показател се характеризираше с отрицателни стойности, както в реално, така и в номинално изражение, като с влошаване се характеризираше последното тримесечие на 2014 г. За разлика от предходните години, разходите за труд на единица продукция в сектор услуги се свиха, което беше осъществено по линия на намаление на заплатите, докато заетостта нарасна. Тази тенденция беше в сила за почти всички дейности от сектора в т.ч. *търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство, създаване и разпространение на информация и операции с недвижими имоти*. Във финансовите и застрахователни дейности се наблюдаваше намаление на доходите и заетостта, докато единствено в професионални дейности беше отбелязано повишение на компенсациите на един нает, в условията на продължаващо намаление на зетите лица.

Граф. 9: Декомпозиция на реалния растеж на производителността на труда през 2014 г.

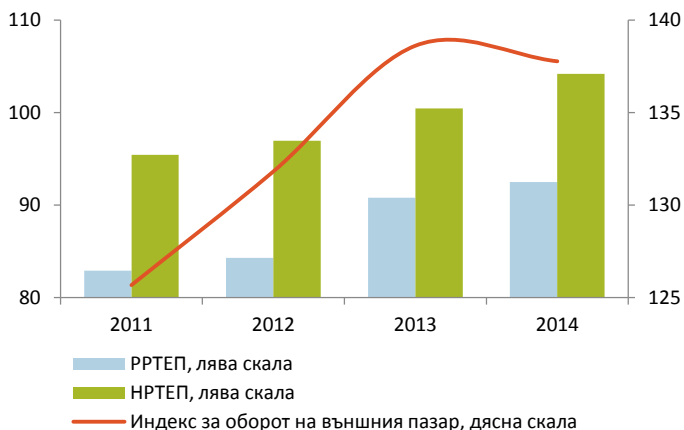
Източник: НСИ, МФ

Граф. 10: Декомпозиция на динамиката на РТЕП по икономически дейности през 2014 г.

Източник: НСИ

Граф. 11: Динамиката на номиналните и реалните РТЕП и оборота за външния пазар в преработващата промишленост, 2010=100.

Източник: НСИ

През 2014 г. в сектор индустрия се наблюдаваше повишение на разходите за труд за единица продукция, което се обуславяше от строителството. Динамиката на реалните РТЕП в промишлеността, която е в най-силна степен изложена на конкурентен натиск от страна на външните пазари, отчете съществено забавяне до 1.7% през 2014 г. спрямо 7.7% през 2013 г. Техният номинален растеж възлезе на 3.7% и бе близък то този от предходната година. Традиционно *промишлеността* се характеризира с висока гъвкавост и работодателите в сектора сравнително бързо успяват да оптимизират разходите си за труд към промените в средата, което е видимо и от данните за оборота на външния пазар и РТЕП в *преработващата промишленост*. Сравнението на изменението на разглежданите показатели показва, че повишението на тези разходи води единствено до известно забавяне в растежа на индекса на оборота. Въпреки това, неговото равнище остава значително по-високо спрямо 2010 г., което може да се приеме като индикатор, че търгуемият сектор на икономиката запазва конкурентните си позиции. В допълнение, дейностите с водещ принос към възходящото развитие на заплатите в сектора, се характеризираха и с най-високо нарастване на оборотите за външния пазар, в т.ч. *производство на текстил и облекло, производство на машини и оборудване, производство на компютърна и комуникационна техника и производство на изделия от каучук и пластмаса.*

Табл. 8: Дял на компенсациите на наетите в брутната добавена стойност по икономически дейности (%) в България и ЕС-28, 2014 г.

Икономически дейности	ЕС-28	България
Общо	53.5	46.5
Селско стопанство	27.8	23.0
Индустрия	54.4	45.7
Промишленост	54.0	50.9
Строителство	57.3	48.4
Търговия\$Транспорт\$Туризъм	54.2	51.4
Информационни дейности	50.3	30.6
Финансови и застрахователни дейности	56.8	65.2
Професионални дейности	53.5	46.5

Източник: Евростат, НСИ

В процеса на оценяване на конкурентоспособността на българската икономика, динамиката на разходите за труд на единица продукция следва да се разглежда спрямо страните от ЕС-28, които се явяват основни търговски партньори на страната. През 2014 г. динамиката на реалните РТЕП общо в българската икономика бе по-благоприятна спрямо средноевропейското ниво (-0.1%). Наблюдаваното развитие се обуславяше, както от изпреварващия растеж на производителността на труда в България спрямо ЕС-28, така и от наличието на сравнително предимство по отношение на динамиката на компенсациите на един нает. Последното се явява изключение, предвид процесите на конвергенция на доходите от труд в страната. Сравнително предимство се наблюдаваше и по отношение на номиналните РТЕП, които отчетоха растеж от едва 0.2% в българската икономика спрямо растеж от 1.5% средно за страните от ЕС-28. Делът на компенсациите на наетите в БДС по текущи цени също е по-нисък спрямо ЕС-28, което при равни други условия дава на предприятията в страната по-голяма гъвкавост. Тази тенденция е в сила за почти всички икономически дейности, като дистанцията между стойността на разглеждания показател в България и ЕС-28 е най-съществена във *финансови и застрахователни дейности, агрегирания отрасъл търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство и промишлеността.* ●

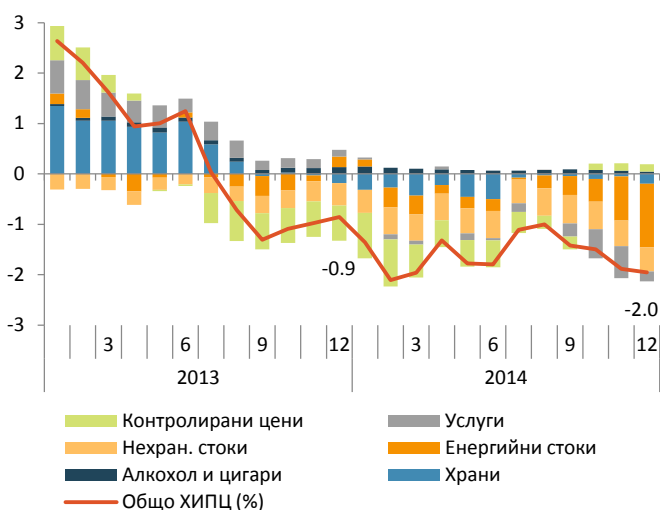

Инфлация

Дефлацията, наблюдавана от август 2013 г., се задържа и през отчетната година. Спадът на потребителските цени по месеци на годишна база се ускори през 2014 г., като понижението на ХИПЦ в края на годината възлезе на 2%. Средногодишното изменение на индекса също бе отрицателно в размер на 1.6%, с което се отчете първата дефлация в България след 1990 година.

Граф. 1: Принос по основни компоненти на ХИПЦ

(пр.п., на годишна база)

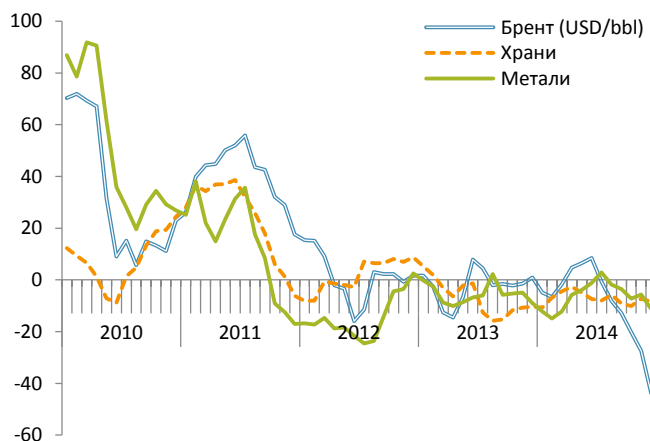

Източник: НСИ, МФ

Потребителските цени в страната се влияят в голяма степен от динамиката на международните цени на петрола и храните. През последната година най-голямо влияние в това отношение имаше цената на суровия нефт на световните пазари. След като достигна най-високата си точка от средно 111.9 долара за барел през юни, цената на петрол сорт „Брент“ отчете спад от 43.7% в доларово изражение към декември спрямо същия месец на предходната година. Вътрешните цени на течните горива последваха тази динамика и поевтиняването им за периода достигна 14.8%, а приносът им за отчетената в края на годината дефлация бе 1.25 пр.п., или почти две трети от общото понижение на индекса.

Граф. 2: Международни цени на основни суровини

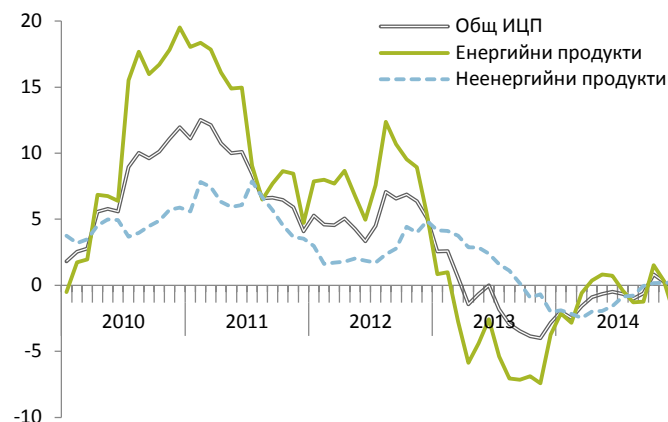
(изменение в %, на годишна база)

Източник: Световна банка, НСИ

Граф. 3: Индекс на цени на производител (ИЦП)

(% на годишна база)

Източник: Световна банка, НСИ

Освен международните цени на енергийните стоки, понижения за годината отчетоха и другите две основни групи – метали и селскостопански суровини, съответно с 6.6% и 3.4% в доларово изражение спрямо нивото си през 2013 г., вследствие на добре обезпечените с предлагане пазари и сравнително по-слабото търсене най-вече при металите.

Понижението на годишна база при цените на производител на промишлена продукция се забавяше през годината и общият индекс дори отчете положително

изменение за октомври-ноември. След това обаче отново премина на отрицателна територия и завърши годината със спад от 0.9%, като движението му бе основно свързано с динамиката на цените на енергийните продукти (както производство на нефтопродукти, така и разпределение на електрическа енергия). При останалите позиции отрицателно изменение в края на годината имаше единствено при потребителските стоки с недълготраен характер, най-вече по линия на цените на производител на хранителните продукти.

Именно с низходящата динамика на международните цени и по-ниските цени на производител в хранително-вкусовата промишленост се свързва и поевтиняването на храните на вътрешния пазар през годината. За това допринесоха най-вече цените на преработените храни, чието понижение на годишна база се запази стабилно през цялата година. Най-висок отрицателен принос в края на годината имаше понижението в цените на растителни и животински масла и мазнини и тези на *захар, сладка, мед, шоколадови и захарни изделия*, което бе резултат от поевтиняването на маслодайните култури и захарта на световните пазари и пренасянето му по веригата на производствените разходи върху крайните потребителски цени. При непреработените храни по-съществено отрицателно изменение към декември отчетоха цените на месо и месни продукти. Обяснение за това може да се търси, както по линия на по-евтини фуражи, така също и на прекратения износ от ЕС към Русия и свързаното с това по-високо предлагане в рамките на вътрешния пазар на Съюза. След регистрирания съществен спад през първата половина на годината, плодовете и зеленчуците поскъпнаха ускорено, което може да се отдаде на лошите климатични условия и наводненията в страната през лятото.

С изключение на януари, април и юни, в останалите месеци от годината изменението на цените на пазарните услуги на годишна база бе отрицателно, като съществено ускорение на този спад бе наблюдавано

в периода септември-ноември. Два основни фактора имаха водещо влияние за динамиката на цените в групата. От една страна, методологията за изчисляване на цените на самолетните билети бе променена от началото на годината, вследствие на което тази позиция се характеризираше със силно изразена волатилност, а двойно по-високото тегло в потребителската кошница спрямо 2013 г. определяше и поголемия принос на въздушния транспорт към динамиката на цените на транспортните услуги. От друга страна, през юли влезе в сила понижение на максималните цени на услугите в роуминг за целия ЕС. Във връзка с това, поевтиняването на мобилните телефонни услуги към декември възлезе на 10.2%, а приносът им за отчетената в края на годината дефлация бе в размер на 0.31 пр.п. Съществен вторичен ефект при автомобилния транспорт по линия на по-ниските цени на горивата все още не бе наблюдаван.

Цените на неенергийните нехранителни стоки продължиха да отчитат понижение и през 2014 г. Тенденцията на поевтиняване при тези стоки започна още през 2010 г. и следваше плавно ускорение през последните пет години, като в края на 2014 г. то достигна 2.4%.

Групи нехранителни стоки	Изменение на цената, в %	Принос, в пр.п.
Дълготрайни стоки	-5.5	-0.46
автомобили	-10.0	-0.23
- нови	-0.3	0.00
- втора употреба	-16.3	-0.23
мебели и предмети за обзавеждане	-1.9	-0.05
домакински ел. уреди	-2.8	-0.04
компютърна техника	-4.1	-0.03
ТВ, фото и видео техника	-12.5	-0.12
други	-0.6	0.00
Недълготрайни стоки	-0.2	-0.02

Източник: НСИ, МФ

Разгледани по основни групи стоки (вж. приложената таблица с приноси), най-голямо влияние за годишния спад към декември 2014 г. имаха дълготрайните потребителски стоки, които са традиционно от внос, поради което и цените им до голяма степен се формират по линия на външни за страната фактори. Както е видно от приложената графика, цените на внос на основните потребителски стоки бележат понижени средно за първите девет месеца спрямо нивото им през 2013 г., като особено изразено то е при офис и компютърна техника, фотографски и кинематографски апарати и оборудване, радио-, телевизионна и далекосъобщителна техника. Аналогично, съответстващите им групи в кошницата за изчисляване на ХИПЦ отчитат и най-голям спад на потребителските цени в края на годината.

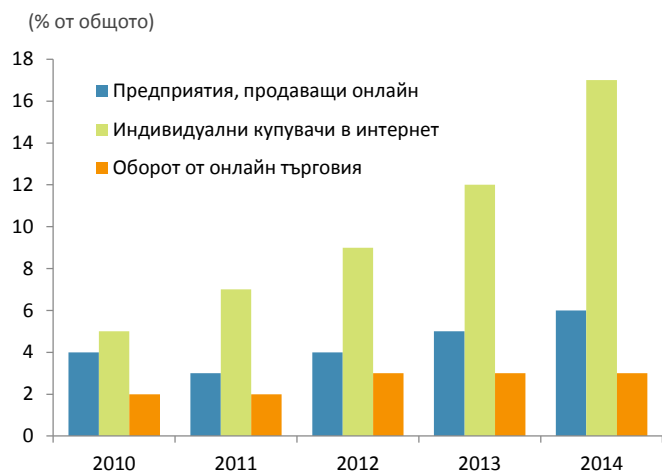

Източник: НСИ

Сред факторите за динамиката в цените на дълготрайните стоки влияние в посока поевтиняване през последните няколко години оказва и пазарът на автомобили. Данни на Асоциацията на европейските автомобилни производители (АСЕА) показват, че продажбите на нови коли в България бележат тенденция на нарастване, като ръстът на регистрираните нови автомобили през 2014 г. е 5.2%. Успоредно с това се наблюдава и свиване на пазара на употребявани коли. Това обуславя устойчивото им поевтиня-

ване, достигащо двуцифрени стойности, което е и с най-голям принос за отчетения спад в цените на дълготрайните стоки към декември. От страна на вътрешните фактори известно влияние в посока поевтиняване на стоките с дълготраен характер може да се търси по линия на чуждестранните търговски вериги на вътрешния пазар, както и разрастването на електронната търговия, което засили конкуренцията в търговията. Делът на предприятията в страната (без тези от финансов сектор), които реализират поне 1% от оборота си чрез търговия в интернет, е все още нисък, но делът на българите, които пазаруват онлайн, е нараснал повече от 3 пъти за последните 5 години.

Граф. 5: Интернет търговия

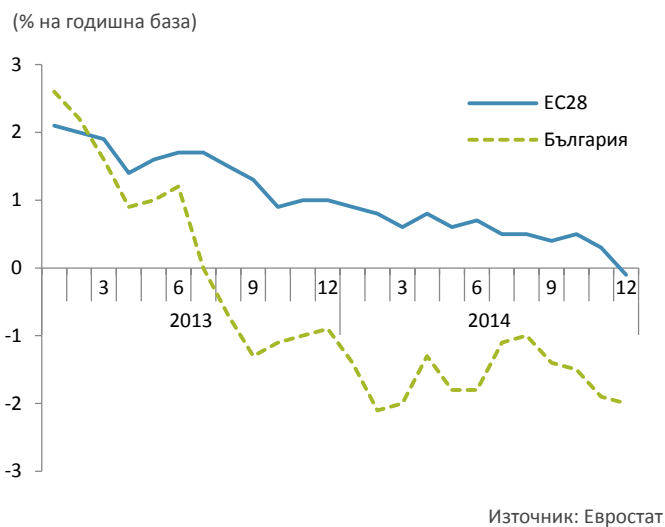
Източник: Евростат

Спадът при административно регулираните цени отчете ускорение в началото на годината, след като таксата за пенсионери при посещение на личен лекар, преглед от специалист и услуги от стоматолози по договор с НЗОК бе намалена с почти 66% през януари. Последвалите повишения в цените на топлинната енергия през юли с 4.8% и на електроенергията през юли и октомври с кумулативните 11.9% доведоха до постепенно забавяне на отрицателното изменение на административните цени спрямо съответния период на предходната година, което дори премина на положителна територия през последните три месеца на 2014 г. до 0.9% през декември. И през тази година

лекарствата отчетоха поевтиняване – средно с 2% в сравнение с края на 2013 г.

При сравнение с динамиката на потребителските цени средно за ЕС, може да се твърди, че случващото се в България не е изолирана тенденция. Европейската икономика следваше устойчива тенденция на дезинфлация през 2014 г., която бе подкрепена както от спадащите международни цени, така и от наличието на свободен капацитет за производство и сравнително ниското потребителско доверие. В края на годината изменението на ХИПЦ средно за ЕС28 също бе слабо отрицателно, като 16 от държавите членки отчетоха понижение на потребителските цени спрямо декември 2013 г.

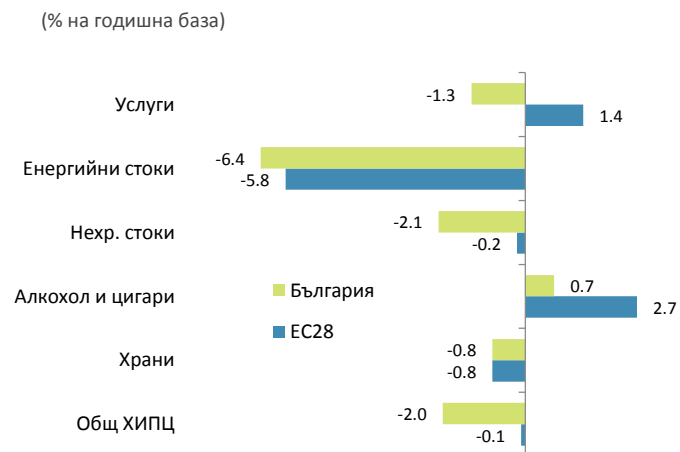
Граф. 6: Динамика на общия ХИПЦ

Отклонението на инфлацията по месеци на годишна база в сравнение със средното за ЕС28 се запази съществено през цялата годината. Изменението на цените по основни компоненти на ХИПЦ бе близко до това за Съюза, като разлика в посоката му имаше единствено при цените на услугите. Неенергийните

нехранителни стоки се понижиха по-съществено в България, а алкохолът и тютюневите изделия от своя страна поскъпнаха с по-нисък процент спрямо средното за Съюза. Разликата при последната група може да се търси най-вече по линия на промени в данъчната политика в другите страни от ЕС. Според изчисленията от Евростат индекс, който изолира влиянието на промените в косвените данъци (ДДС и акцизни ставки), индексът при постоянно ниво на данъците (HICP at constant tax rates) за България се изменя с темп, равен на този на общата инфлация. Средно за ЕС28 обаче индикаторът бе с 0.1 пр.п. по-нисък, най-вече поради по-съществената разлика при групата алкохол и цигари. При нехранителните стоки разликата може да се търси най-вече по линия на двуцифрени спад в цените на употребяваните автомобили. При услугите влияние за понижението на цените в групата имаха единствено административни промени.

Граф. 7: Изменение по компоненти на ХИПЦ²⁶ към декември 2014 г.

²⁶ За разлика от останалите графики в частта за инфлацията, при тази административните цени не са изключени от съответните компоненти на ХИПЦ.

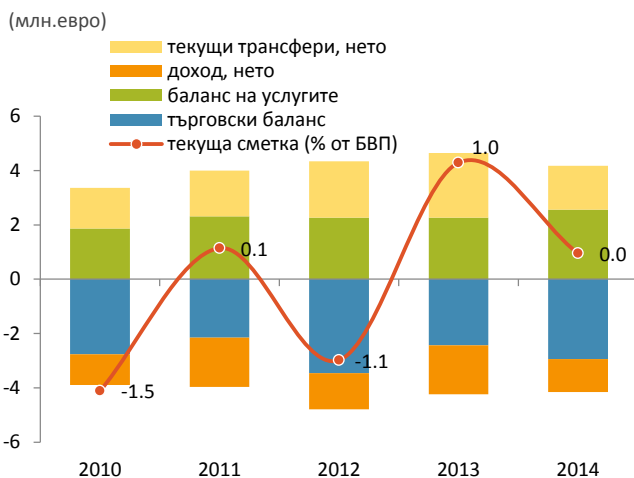
Външен сектор

ТЕКУЩА СМЕТКА²⁷

През 2014 г. платежният баланс на страната бе положителен. И по трите основни сметки (текуща, капиталова и финансова) бяха отчетени нетни входящи финансови потоци.

Излишъкът по текущата сметка възлезе на 11 млн. евро или 0.03% от БВП, като положителните баланси по *услуги* и *текущи трансфери* напълно компенсират *търговския дефицит* и отрицателното салдо по *доходи*.

Граф. 1: Динамика на текуща сметка по компоненти

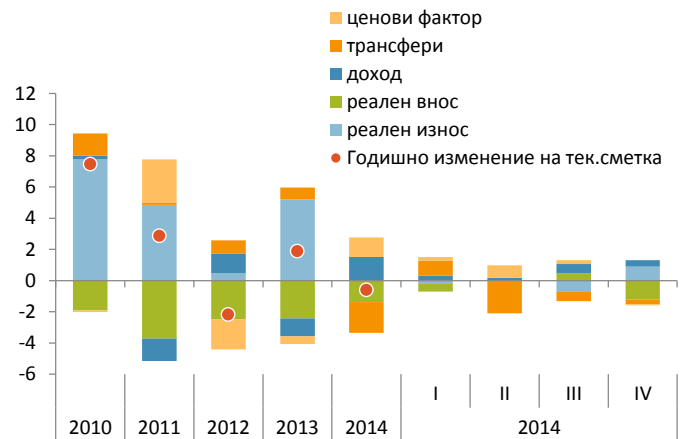

Източник: НСИ, БНБ

В сравнение с 2013 г. салдото по текущата сметка се понижи с 1 пр.п. Спадът бе в резултат от по-силно забавяне на реалния растеж на износа в сравнение с този на вноса и ограничаване на трансферите, насочени към сектор „Държавно управление“. От друга страна, низходящата динамика на международните цени и по-слабото изплащане на инвестиционен доход подпомогнаха формирането на излишък.

²⁷ Анализът на платежния баланс е направен с данни в съответствие с 5-то издание на Ръководството за платежния баланс и международната инвестиционна позиция, достъпни към 31.03.2015 г.

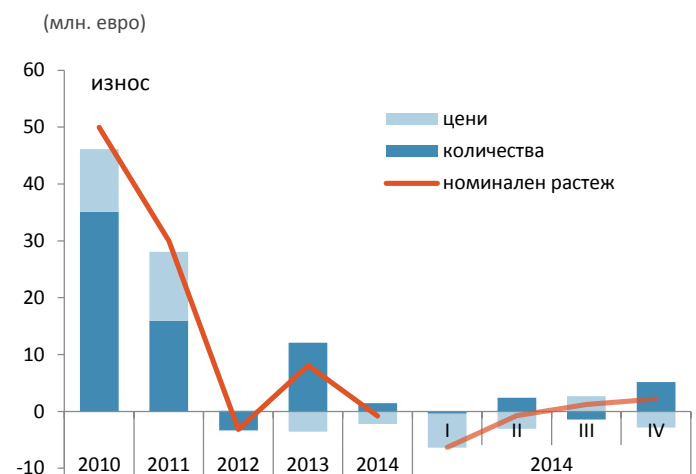
Граф. 2: Приноси към годишното изменение на текущата сметка (п.п)²⁸

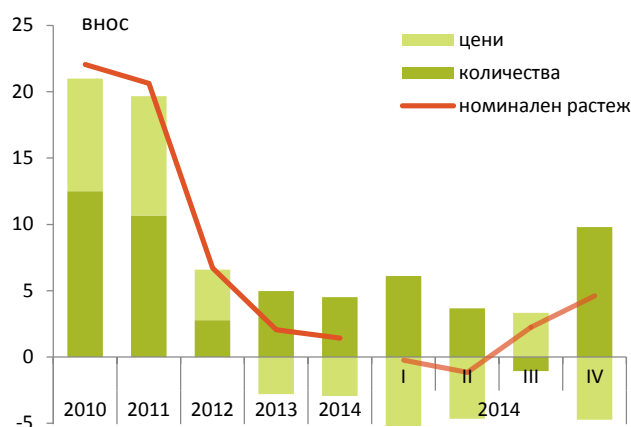
Източник: НСИ, БНБ, МФ

Динамиката в търговията със стоки се определяше от забавящото се нарастване на количествата внесени и изнесени продукти в условия на спад в международните цени.

Граф. 3: Изменения във физически обеми, цени и номинални растежи на износа и вноса на стоки (на годишна база,%)

²⁸ Изчисленията са базирани на метод, използван в разработката „External rebalancing in the euro area: Progress made and what remains to be done“, European Commission (септември.2014 г.)

Източник: НСИ, собствени изчисления

През 2014 г. се реалният растеж на износа на стоки се забави. В основна степен това се дължеше на износа към страни извън ЕС (виж „Външно търсене“). Физическият обем на вноса на стоки също нарасна с по-ниски темпове в сравнение с 2013 г. Задържащ ефект имаше по линия на по-умереното търсене на суровини за някои експортно-ориентирани производства, както и по-слабият внос на нефт (във връзка с временно ограничаване дейността на преработващата компания в страната). Същевременно растежът на потреблението и инвестициите се отрази в по-високо търсене на вносни стоки.

Започналата през 2013 г. тенденция на понижение на международните цени, отразена и в съществен спад в цените на производител, продължи и дори се ускори през 2014 г., водейки до формиране на отрицателни дефлатори на вноса и износа. Позицията на еврото спрямо щатския долар бе стабилна през по-голямата част от годината и не оказва съществено влияние върху ценовите нива. По отношение на износа, отрицателният принос на цените бе по-силен от отчетеното слабо нарастване на физическите обеми и през 2014 г. бе регистриран номинален спад от 0.7%.

Понижението на цените се отрази най-силно при износа на горива и суровини. Суровините останаха водеща група в износа на страната, но делът им се сви с 2 пр.п. до 41.3% за 2014 г. Изменението бе в

резултат от спад в износа на суровини за хранително-вкусовата промишленост, благородни метали и желязо и чугун.

Временното спиране на работа поради ремонтни дейности в нефтепреработващата рафинерия в страната се отрази негативно върху износа на минерални горива. През първото тримесечие (когато бе осъществен плановият ремонт), износът на нефтопродукти достигна едва 63% от обемите, търгувани през същия период на 2013 г. И през следващите тримесечия износът остана далеч под средните нива от последните години и (по данни на БНБ) до декември спадът в количествено отношение в износа на петролни продукти бе 42.1% на годишна база. Същевременно вносът на суров петрол спадна с 8.7%, а внесените количества нефтопродукти – с 8.7%. Динамиката на износа е била повлияна и от други негативни фактори освен ограничения внос и производство. Статистиката на НСИ показва, че през 2014 г. е имало спад в износа на нефт и нефтопродукти към почти всички страни, в които е имало износ през 2013 г.

Табл. 1: Износ на нефт и рафинирани нефтопродукти

	2013		2014	
	хил.т.	дял в общия износ на нефтопродукти (%)	Промяна на годишната база (%)	дял в общия износ на нефтопродукти (%)
Гибралтар	876.8	18.7%	-71.7%	5.8%
Турция	739.8	15.8%	15.8%	20.1%
Сингапур	754.1	16.1%	93.2%	34.3%
Грузия	174.2	3.7%	-2.4%	4.0%
Украйна	384.0	8.2%	-66.2%	3.1%
ОАЕ	166.4	3.6%	-33.5%	2.6%
ЕС	677.2	14.5%	-29.4%	11.2%
РЮА	170.5	3.6%	-100.0%	0.0%
Тунис	202.7	4.3%	-66.2%	1.6%
Ливан	171.8	3.7%	-50.2%	2.0%
Общо	4317.6	92.3%		84.7%

Източник: НСИ, собствени изчисления

Ограничените физически обеми, съчетани с понижението на цените, се отразиха в номинален спад на износа на нефт и нефтопродукти от 14%.

При *групата машини и оборудване* бе отчетено значително нарастване на износа в количествено отношение, което компенсира спада в цените. Затова и по-съществено номинално повишение бе отчетено именно при износа на инвестиционни стоки (8.3%), които увеличиха дела си до 19.5% от общия износ. Положително развитие се наблюдаваше в почти всички подгрупи, като по-съществен бе ръстът при *резервни части* (8.2%) и *машини и апарати* (5.7%). При потребителските стоки продължи нарастването на износа на *лекарства и козметика* (ръст от 15.5%) и *храни* (9.9%).

В началото на август Русия въведе забрана за внос на редица селскостопански стоки и хранителни продукти от ЕС. Поради малкия дял на стоките от забранителен списък (1.8% от износа към Русия и 0.05% от общия износ на България), ограничението не беше определящо за динамиката във външната търговия и не породило промени в стоковата структура. Съществуваха опасения за пренасочване на голяма част от нереализираната европейска продукция към вътрешния пазар. Такава динамика може да бъде открита в данните за *плодове и зеленчуци*. В статистиката за другите групи селскостопански стоки не бе отчетено съществено увеличение на вноса от други държави членки, което може пряко да бъде обяснено с наложената забрана.

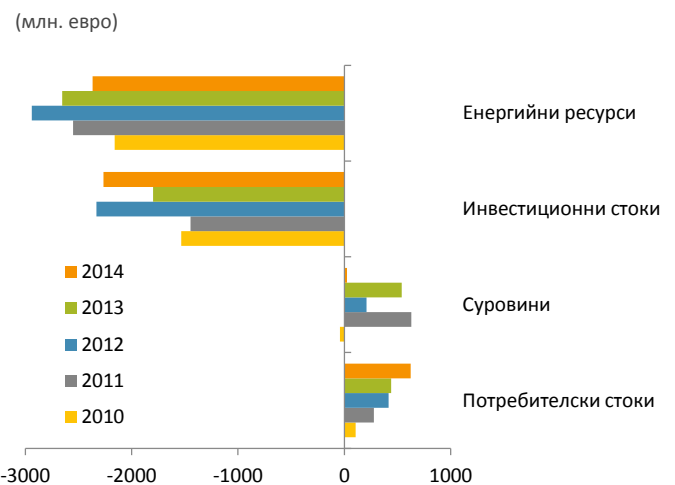
Табл. 2: Изменение на вноса от държави членки на ЕС по основни стокови групи, засегнати от забраната (2014 спрямо 2013 г.)

	януари-декември		август-декември	
	лв.	кг	лв.	кг
Месо и месни продукти	11.1%	12.6%	8.7%	10.4%
Мляко и млечни продукти	-9.8%	-9.5%	-21.3%	-14.7%
Риба	12.3%	4.4%	13.7%	10.4%
Плодове и зеленчуци	2.0%	12.3%	13.5%	30.0%

Източници: НСИ, собствени изчисления

Понижението на международните цени имаше отрицателен принос за номиналното изменение и на вноса. Негативната ценова динамика обаче бе компенсирана от увеличени физически обеми и номиналният ръст през 2014 г. бе 1.5%. Най-съществен спад в цените бе отчетен при групите минерални горива и метали. Значително по-малкият количествен внос на нефт и по-ниските цени на останалите минерални суровини се отрази в номинален спад във вноса на енергийни ресурси от 12.6% до декември 2014 г. Понижение бе отчетено и при вноса на суровини (най-вече руди), докато делът на потребителски и инвестиционни стоки леко нарасна, отразявайки по-висок внос на *транспортни средства, машини, уреди и апарати и лекарства*.

Граф. 4: Нетен износ по групи стоки

Източник: БНБ

Въпреки наблюдаваните положителни тенденции в динамиката на износа, през изминалата година се затвърди позицията на България като нетен вносител на инвестиционни стоки и енергийни ресурси и износител на суровини и потребителски стоки. Отрицателният търговски баланс при инвестиционните стоки е типичен за икономиките, които са в процес на реална конвергенция. Нетният внос на енергийни ресурси се дължи основно на внос на суров нефт и природен газ. По данни на БНБ през 2014 г., в резултат от по-ниските вносни цени на суров петрол и природен

газ и покачването на цените за износ на петролни продукти спрямо 2013 г., търговският дефицит намаля с 566 млн. евро, а салдото по текущата сметка се подобри с 601.9 млн. евро.

Динамиката на международните цени се отрази в благоприятно изменение на съотношението между цените на износа и вноса. Понижението в дефлатора на вноса през 2014 г. бе по-ясно изразено от намалението на цените на износа, т.е. имаше относителна обезценка на вноса спрямо износа. Затова нетният ефект върху текущата сметка бе положителен. Подобрите експортни цени са индикатор за по-добри конкурентни позиции на дадена страна.

Пазарните позиции на страната не се промениха съществено. Средно за годината делът на българския износ във вноса в рамките на ЕС остана непроменен. Темпът на нарастване на общия износ обаче бе по-нисък от ръста на световния внос, което доведе до лек спад в дела на българския износ в международния стокообмен.

Граф. 5: Дял на българския износ в международния стокообмен

Източник: СТО, БНБ, собствени изчисления

Динамиката на текущата сметка, и по-конкретно – на търговския баланс, може да се разгледа като функция от относителното търсене (съотношението между вътрешно и външно търсене) и ценовата конкурентоспособност (измерена чрез реалния ефективен

валутен курс дефлиран с ХИПЦ). Подобряване се отчита при относително намаляване на вътрешното търсене и понижаване на разходите спрямо тези на основни търговски партньори т.е. при придвижване към долния ляв ъгъл на графиката. Такава е и динамиката на България през последните години. Наблюдаваната корекция в текущата сметка и подобрене на търговското салдо се дължи в основна степен на относителния спад на вътрешното спрямо външното търсене. Тя е подпомогната и от благоприятно изменение на разходите за производство, съпоставени с тези при основни търговски партньори. Темповете на изменение се забавиха през 2014 г., но посоката се запази.

Граф. 6: Динамика в ценовата конкурентоспособност и търсенето

Източник: НСИ, ЕК, собствени изчисления

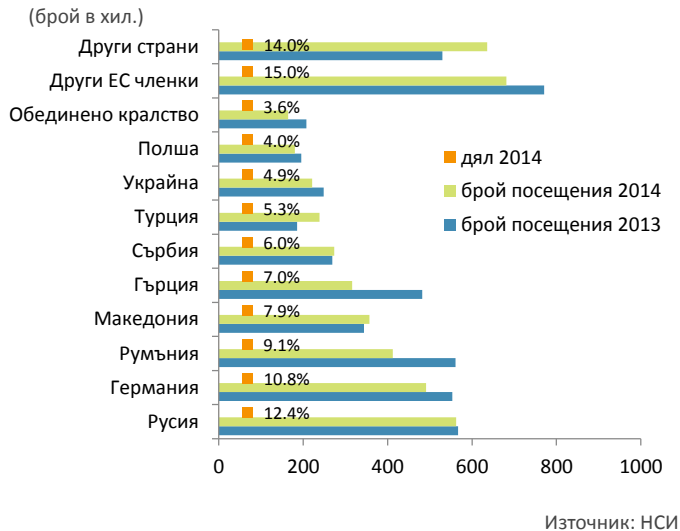
Излишъкът по статията услуги се повиши с 13% през 2014 г. до 2.6 млрд. евро или 6.1% от БВП.

Транспортните услуги имаха основен принос за повишението, като нарастването на износа съществено надвиши това на вноса и излишъкът по статията се удвои на годишна база до 511 млн. евро (1.2% от БВП). По-високият износ на транспортни услуги се дължеше главно на нарастване на автомобилния превоз на стоки към държави членки на ЕС. Положителен принос имаха и превозите до Турция, докато

спад бе отчетен при транспортните услуги до други балкански страни.

Традиционно положителното салдо по позицията *други услуги* се запази и през 2014 г. Нараствания на годишна база и при износа, и при вноса бяха отчетени в почти всички подстатии, но излишъкът се понижи в резултат от изпреварващ ръст на вноса (30.4%) над износа (26.8%). Салдото възлезе на 160.9 млн. евро (0.4% от БВП) при 163.3 млн. евро за 2013 г.

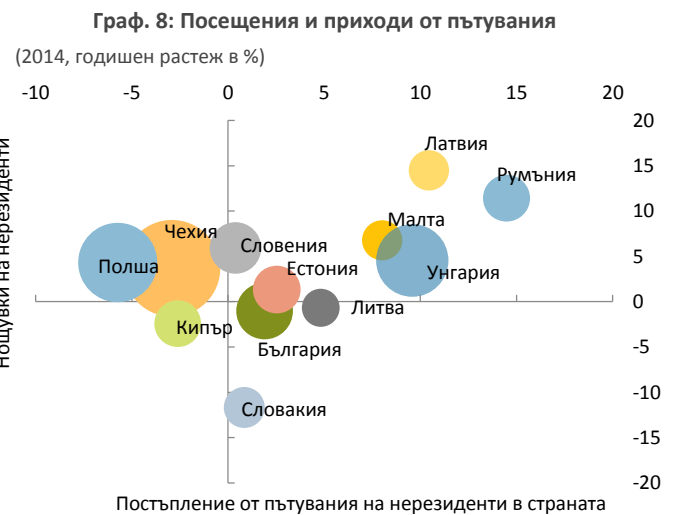
Граф. 7: Посещения с цел почивка и екскурзия по страни, 2013–2014 г

Лошите климатични условия през летния сезон се отразиха в осезаемо намаление на посещенията на чужденци с цел екскурзия и почивка в България. Според данните на НСИ, основното понижение бе от държави членки на ЕС, като по-значителен бе спадът на туристи от съседните държави (Гърция и Румъния). Същевременно, посещенията с цел почивка от трети страни (сред които Турция, Македония и Израел) се повишиха. Развитието на конфликта между Русия и Украйна, наред с обезценката на валутите на двете държави, доведе до първи за последните години спад в броя на туристите от тези страни. Негативният ефект бе по-ясно изразен в статистиката за Украйна (понижение от 12.8% през летния сезон и 11.2% за година). Туристическите визити от Русия останаха

почти без изменение през летните месеци и се понижиха с 0.7% за годината. В резултат, в периода юни-септември туристическите визити в страната намаляха с 9.1%, а общият брой за 2014 г. се понижи със 7.8%.

По отношение на цените на предлаганите в страната услуги, повишение бе отчетено при настаняването във ваканционни центрове и курорти и летните пакетни услуги, докато цените на хотелиерските и ресторантьорските услуги и зимните пакетни почивки останаха почти непроменени. Тоест, през летния сезон бе наблюдаван по-малък брой туристи на фона на по-високи цени в туристическия сектор.

В сравнение с други страни от Централна и Източна Европа, през 2014 г. българският туристически сектор е загубил позиции. Ако разгледаме броя на нощувки на чужденци в специализирани места за настаняване като индикатор за търсенето и промяната в общите приходи от пътувания на чужденци в страната като индикатор за стабилността на сектора чрез привличаните парични потоци, то поради ограничения брой туристи, България се премества от 1-ви квадрант, където бе през 2013 г. (по-високи постъпления, наред с повече посещения на чужденци) в 4-ти квадрант (повече постъпления, при по-малко посещения). Отчитаме по-добра динамика спрямо Чехия и Полша

(страни, традиционно привличащи повече туристи), Словакия, Кипър и до известна степен Словения, но развитието изостава спрямо прибалтийските републики, Румъния и Унгария.

От друга страна, през годината бе наблюдаван траен ръст на бизнес визитите и други посещения (вкл. пътувания с цел гостуване, обучение, транзит и др.) съответно с 18.6% и 12.5%. Повишението напълно компенсира по-слабия поток туристи и общият брой посещения на чужденци нарасна с 2.4% на годишна база. При страни като Великобритания, чиито граждани притежават имоти в страната, наблюдаваното нарастване на *други пътувания* може да се обясни с прекласифициране на посещенията от „туристически“ в „гостуване“. Ръстът при Турция е свързан с големия брой транзитно преминаващи. Броят на руските граждани, собственици на недвижимост, също е значителен, като според информация от агенциите за имоти, основна част от тях са именно ваканционни имоти. През 2014 г. обаче *други пътувания* от Русия намаляха с 12.9%, а *бизнес визитите* – с 33.6%.

Така динамиката в общия брой посещения и цените на предлаганите услуги доведе до годишен растеж на приходите от пътувания на чужденци в страната от 1.9%.

Дефицитът по статията доход се подобри през 2014 г. до от 2.9% от БВП, при 4.4% през 2013 г. През годината бе отчетен по-голям доход на временно работещи в чужбина и по-високи получени лихви по отпуснати заеми. От друга страна, дивидентите и печалбата, разпределени на чуждестранни собственици в местни предприятия, се понижиха на годишна база. Тези данни обаче подлежат на ревизия, която традиционно е в посока на увеличение. Брутният опериращ излишък, който е измерител за печалбата на фирмите, нарасна през 2014 г. и също не предполага ограничаване на дивиденти и задържане на печалба, и съответно се очаква при бъдещи ревизии, дефицитът по статията *доход* да нарасне.

Салдото по текущи трансфери се понижи поради пониски постъпления към сектор Държавно управление, различни от средства по фондове от ЕС. Излишъкът по *текущи трансфери* намаля с 2 пр.п. до 3.8% от БВП.

ФИНАНСОВА СМЕТКА

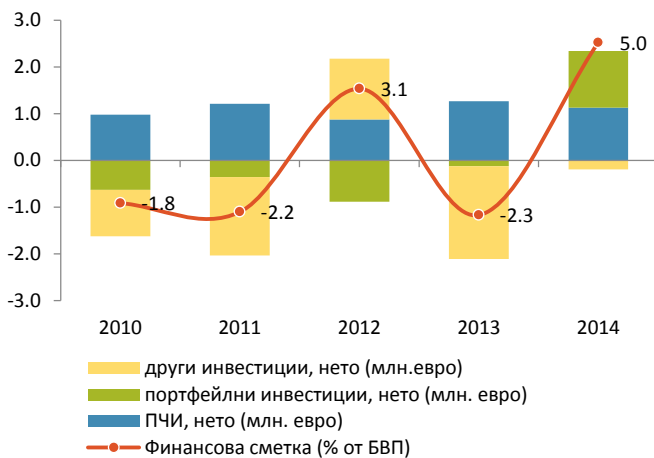
Финансовата сметка през 2014 г. бе положителна в размер на 2 120 млн. евро (5% от БВП) при дефицит от 962.2 млн. евро през 2013 г. Средства бяха привлечени от частния сектор като *преки чуждестранни инвестиции* и от сектор *държавно управление*. Емитирането на държавен дълг на международните капиталови пазари през юни се отрази във входящи *портфейлни инвестиции* от 1.5 млрд. евро. Привлеченият мостов заем през декември увеличи входящи *други инвестиции* към сектор *държавно управление* с 980 млн. евро.

Основните изходящи потоци, както и през предходните години, отразяваха активност на банковия сектор и бяха регистрирани по *други инвестиции* (търговски кредити, заеми, валута и депозити). За разлика от предходни периоди обаче, бе наблюдавано съществено забавяне в изплащането на задължения към нерезиденти, като в края на 2014 г. бе отчетено и привличане на заеми. Увеличението на активите на български банки в чужбина през 2014 г. бе в основна степен резултат от осъществена през месец декември по-голяма репо-сделка. Операцията бе приключена през януари 2015 г., с което сумата бе възстановена в икономиката. Нестабилността в банковия сектор от лятото на 2014 г. имаше само краткосрочен ефект върху платежния баланс на страната – през юни бяха разпродадени чуждестранни активи държани с инвестиционна цел, най-вероятно за осигуряването на допълнителна ликвидност. До декември общо нетните изходящи потоци от банковия сектор възлязоха на 1.2 млрд. евро (744.3 млн. евро чрез увеличение на

активи и 439.3 млн. евро чрез изплащане на пасиви в *портфейлни и други инвестиции*).

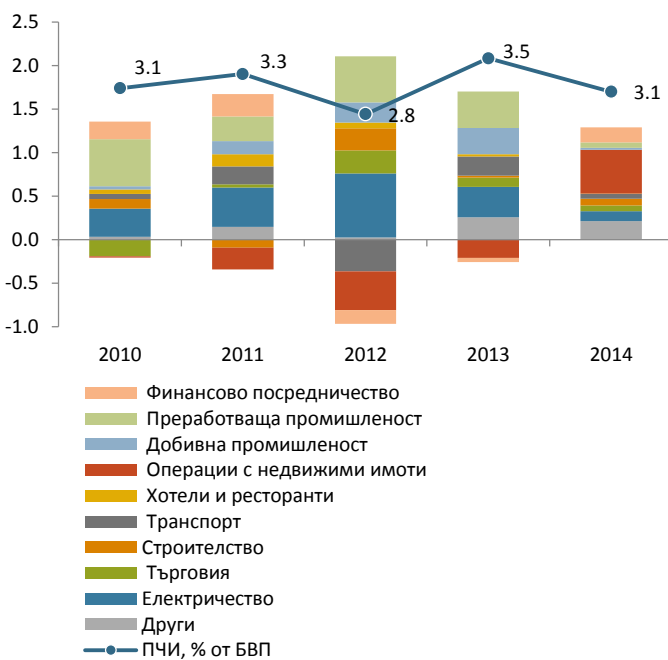
Граф. 9: Динамика на финансовата сметка по компоненти

Източник: БНБ, НСИ

Граф. 10: Разпределение на потоците от ПЧИ в България по сектори

(млрд. евро)

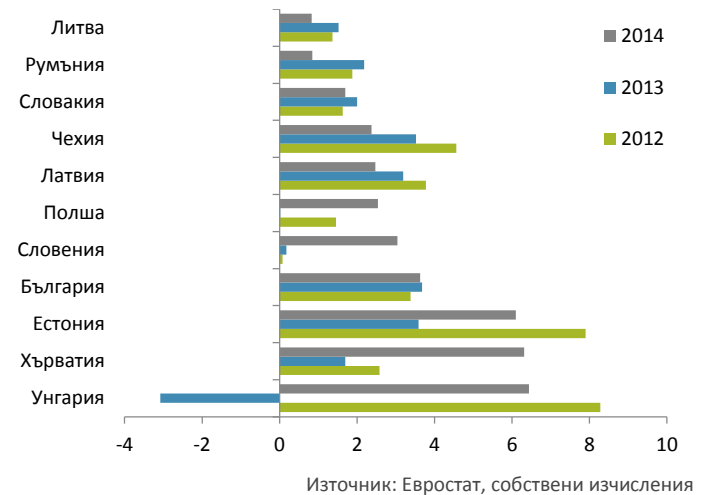
Източник: БНБ, НСИ

Чуждестранните инвестиции в страната през 2014 г. бяха в размер на 1.3²⁹ млрд. евро, което е с 304.7 млн. евро (10.9%) по-малко спрямо 2013 г. Привлечените средства бяха почти поравно разпределени между кредити, отпуснати от международни компании на опериращи в страната дъщерни дружества, и дялов капитал. Реинвестираната печалба имаше най-малък дял (13%), но поради специфика при отчитането на данните, тя включва само информация за банковия сектор.

От гледна точка на отрасловата структура на инвестициите за 2014 г., ПЧИ бяха насочени предимно към секторите *операции с недвижими имоти* (38.9%), *финансово посредничество* (13.4%) и *производство и разпределение на енергия* (8.8%).

България запази добрата си позиция по отношение на привлечени ПЧИ спрямо останалите нови държави, членки на ЕС.

Граф. 11: Привлечени ПЧИ, дял в БВП, ЕС-11³⁰

Източник: Евростат, собствени изчисления

²⁹ Данните не са окончателни и според методологията на БНБ подлежат на ревизия 15 месеца след изтичането на отчетния период.

³⁰ Стойностите в графиката са изчислени на база данните на Евростат в съответствие с 6-то издание на Ръководството за платежния баланс и международната инвестиционна позиция, МВФ. Анализът на финансовата сметка на платежния баланс е изготвен на база данни на БНБ в съответствие с 5-то издание на Ръководството за платежния баланс и международната инвестиционна позиция, МВФ. Различия в двете методологии са причина за разлика в данните.

БРУТЕН ВЪНШЕН ДЪЛГ

Брутният външен дълг на България възлезе на 39.77 млрд. евро към края на 2014 г., нараствайки със 7.7% на годишна база. БВД съставлява 94.7% от БВП, увеличавайки се с 4.7 пр.п. спрямо края на 2013 г.

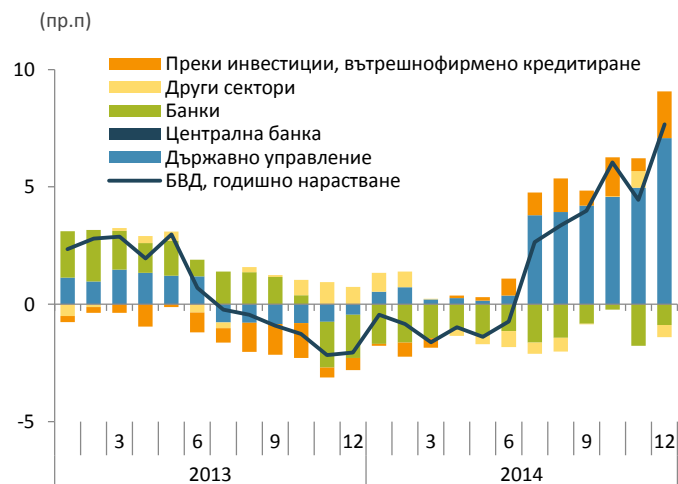
Динамиката на БВД през годината се определяше основно от емитирането на външен дълг от правителството. Външният дълг на сектор *Държавно управление* се увеличи със 76.6% на годишна база или с 2.614 млрд. евро вследствие на емитиране на еврооблигации за почти 1.5 млрд. евро на международните пазари през юни. През декември правителството взе краткосрочен мостов заем в размер на 1.5 млрд. евро от няколко местни и чуждестранни банки, което доведе до нетно нарастване на външния дълг с 984 млн. евро. Постъпленията от емитираните облигации и заема бяха използвани за финансиране на дефицита в държавния бюджет, за погасяване на деноминирани в щатски долари глобални облигации, които падежират през януари 2015 г., за предоставяне на заем на Фонда за гарантиране на влоговете в банките, както и за обезпечаване на ликвидна подкрепа. Погасяването на краткосрочния мостов заем през 2015 г. е с постъпления от емисия облигации на международните капиталови пазари.

Външният дълг на частния сектор остава водещ, въпреки поемането на нов дълг от правителството през 2014 г. Делът на частния сектор спада до 83.5% от БВД, спрямо 89% година по-рано. Основна част от него, дългът на *Други сектори* (основно краткосрочни и дългосрочни заеми), се понижи незначително с 1.6% на годишна база до 12.049 млрд. евро, след като понижението на краткосрочните задължения компенсират ръста при дългосрочния дълг. Приносът на дълга на *Други сектори* към общата динамика на БВД е незначителен.

През 2014 г. банките продължиха да намаляват своята външна задлъжнялост. Процесът започна през ноември 2013 г. и отразява връщането на дългосрочни кредити и изтеглянето на краткосрочни депозити от нерезиденти. Това кореспондира на промяната на модела на финансиране на банките в страната с увеличен дял на ресурсите, привлечени от местния депозитен пазар. В същото време се наблюдава известно реструктуриране на външния дълг на банките, като краткосрочните заеми нарастват с 9.1% за година до 1.56 млрд. евро. Към края на годината външният дълг на търговските банки възлезе на 5.52 млрд. евро (13.1% от БВП), понижавайки се с 5.6% на годишна база.

Вътрешнофирменото кредитиране се върна към растеж на годишна база през втората половина на 2014 г., след като през 2013 г. и първите шест месеца на 2014 г. отчиташе спад. Към края на годината годишният темп на нарастване се покачи до 4.8%. Това дава надежда за възвръщане на чуждестранния инвеститорски интерес и запазване на дългосрочната ангажираност към местните фирми.

Граф. 12: Принос на компонентите на БВД към нарастването на годишна база,

Източник: БНБ, собствени изчисления

Табл. 1: Основни промени в отрасловата структура на външния дълг на Други сектори

	2013 г.		2014 г.		Промяна млн. евро
	млн. евро	отн. дял	млн. евро	отн. дял	
Операции с недвижимо имущество, наемодателна дейност и бизнес услуги	2967.6	30.6	2924.1	30.1	-43.4
Преработваща промишленост, в това число	1147.8	11.8	1577.8	16.2	430.0
Производство на кокс, рафинирани нефтопродукти и ядрено гориво	305.9	3.2	546.6	5.6	240.7
Производство на химични продукти	98.2	1.0	259.3	2.7	161.2
Снабдяване с електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода	1845.3	19.0	1645.2	16.9	-200.2
Строителство	864.1	8.9	731.0	7.5	-133.1
Транспорт, складиране и съобщения	456.3	4.7	476.5	4.9	20.2
Търговия на едро и търговско посредничество, без търговия с автомобили и мотоциклети	872.2	9.0	883.4	9.1	11.2
Общо	8153.3	84.0	8238.0	84.7	84.7

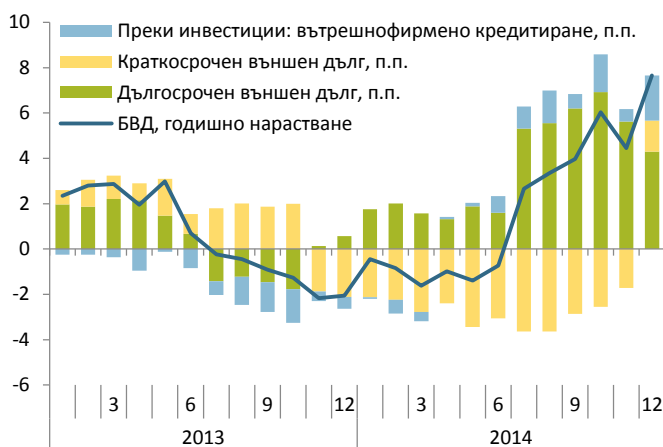
Източник: БНБ

Отрасловата структура на външния дълг на *Други сектори* претърпя промяна през изминалата година. От страна на преработващата промишленост, *Производството на кокс и рафинирани нефтопродукти* и *Производството на химични продукти* са поели нов външен дълг. В същото време сектори *Снабдяване с електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода* и *Строителство*, са намалили своята външна задлъжнялост. Въпреки тези промени делът на външния дълг на сектор *Операции с недвижимо имущество* остава водещ в отрасловата структура на външния дълг на *Други сектори*.

През 2014 г. се наблюдаваше лека промяна на матуриетната структура на БВД в посока нарастване на дела на дългосрочния външен дълг, който достигна 74.7% от БВД към края на 2014 г. спрямо 74.1% година по-рано. Изменението отразяваше не само поемането на нов дългосрочен дълг от правителството, но и изплащане или предоговаряне на краткосрочен дълг от *Други сектори* и *Банки*.

Международната инвестиционна позиция³¹ (МИП) на България се подобри през 2014 г. спрямо предходната година, като отрицателното салдо се сви с 1.6% до 29.25 млрд. евро или подобрене от 467.4 млн. евро. Изменението отразяваше промени както от страна на активите, така и при чуждестранните пасиви. Поемането на нов външен дълг от страна на правителството доведе до увеличение на портфейлните инвестиции в страната и на заемите на сектор *Държавно управление*. Нарастването на ПЧИ в страната допълнително увеличи чуждестранните пасиви. В същото време икономиката е върнала чуждестранни заеми, включително търговски кредити, за 407.4 млн. евро през 2014 г. Нетно, чуждестранните пасиви нарастват с 5.6% на годишна база до 62.19 млрд. евро. Чуждестранните активи на страната се увеличиха с 12.9% на

Граф. 13: Динамика на БВД по матуриетна структура

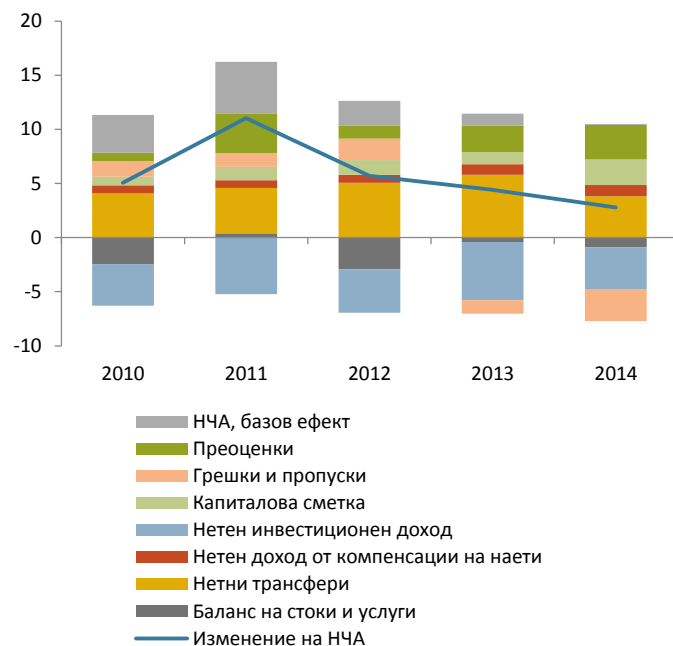

Източник: БНБ, собствени изчисления

³¹ Понятията Международна инвестиционна позиция (МИП) и нетни чуждестранни активи (НЧА) са използвани като синоними.

годишна база до 32.94 млрд. евро към края на 2014 г. Съществено влияние оказва увеличението с 2.11 млрд. евро на резервите на БНБ през годината. Значително нарастване бе отчетено и при заемите, отпуснати на нерезиденти, както и на портфейлните инвестиции в чужбина. Зад подобряването на НЧА през 2014 г. стоят нетните трансфери, входящите потоци по капиталовата сметка на платежния баланс, както и положителните ефекти от преоценки на външните пасиви и активи. В същото време, отрицателното влияние на нетния инвестиционен доход се понижава спрямо 2013 г. Това се налага като извод след анализ³² на връзките на страната с останалия свят и на ефекта от различни преоценки на активите и пасивите. Приносът на баланса на стоки и услуги продължава да е отрицателен и през 2014 г., както и през предходните две години. Изтичането на нетен доход от инвестиции по текущата сметка се подобрява до 1.64 млрд. евро през 2014 г. спрямо 2.2 млрд. евро за 2013 г. Предвид високото ниво на ПЧИ и портфейлни инвестиции в страната, които са натрупани в минали периоди, може да се очаква този поток да продължи да оказва значителен отрицателен ефект върху НЧА и през следващите години. Отчетената дефлация в страната доведе до положителни ефекти от преоценки на портфейла, които подкрепиха нарастването на НЧА.

Граф. 14: Приноси на компонентите на платежния баланс към изменението на МИП, % от БВП

Източник: БНБ, собствени изчисления.

³² Базиран на Lane, Philip R., and Gian Maria Milesi-Ferretti, 2005, "Financial Globalization and Exchange Rates," IMF Working Paper No. 05/03

Финансов сектор

През 2014 г. българската банкова система устоя на предизвикателства, довели до отнемането на лиценза на четвъртата по размер на активите банка в страната.

Последното имаше ефект върху очакванията за икономическия растеж, отрази се върху паричния сектор и паричното предлагане³³. Към края на декември 2014 г. паричното предлагане намаля с 1,9 млрд. лв. спрямо предходното тримесечие.

Случаят провокира негативни очаквания сред икономическите агенти, което се отрази върху краткосрочните индикатори на бизнес климата, както и върху общия показател на доверие на потребителите, които от юни започнаха да следват негативна тенденция, която се запази до края на годината.

Въпреки това, ликвидният натиск от втората половина на юни беше преодолян бързо и в края на август много от изтеглените средства бяха върнати обратно в банковата система. По данни на БНБ през август привлечените средства в банковата система се увеличават с 888 млн. лв. изцяло от вътрешни източници³⁴. До края на годината доверието в банковата система се възстанови, за което свидетелстваше запазеният се стабилен входящ поток на депозитите на частния сектор. Банковата система запази стабилно ниво на капиталова адекватност от 21.95% към края на декември 2014 г. и отчете висок коефициент на ликвидните активи от 30.12%.

³³ В съответствие с изискванията на ЕЦБ, считано от ноември 2014 г., КТБ бе изключена като отчетна единица от паричната статистика. В резултат нейните активи и пасиви бяха изключени от баланса на сектор „Други парично-финансови институции“ (S.122 съгласно ЕСС'95). КТБ бе прекласифицирана в институционален сектор „Други финансови посредници с изключение на застрахователни компании и пенсионни фондове“ (S.123 съгласно ЕСС'95).

³⁴ Сайта на БНБ

Банки

Нетната печалба на 28-те банки в края на 2014 г. бе в размер на 746 млн. лв., което е с 45.3% повече спрямо края на 2013 г., въпреки по-големия размер на отчетените обезценки към края на годината³⁵. С най-голям положителен принос за финансовия резултат бяха нетните приходи от лихви (поради по-ниските разходи за лихви), динамиката на разходите за обезценки през първите три тримесечия от годината, както и намаляващите разходи за провизии и лекия спад в административните разходи на търговските банки в последните месеци на годината. Въпреки тенденцията на намаляване на лихвените равнища, лихвите по кредити намаляваха по-бавно, отколкото тези по привлечените средства.

Високите нива на ликвидност на системата и исторически най-ниските стойности на индексите на паричните пазари в България и еврозоната, ограничаваха алтернативите за реализиране на по-висока доходност извън възможностите на кредитния портфейл на банките. Спрямо 2013 г., годишният ръст на нетните приходи от такси и комисионни намаля от 5.1% до 1.2% (2.7% без КТБ)³⁶, но все още съставлява значителен дял от нетния лихвен доход (31%), макар и по-нисък спрямо предходната година.

През първата половина на годината до август административните разходи на банките растяха със стабилни годишни темпове, средно от около 1.8% всеки месец, след което намаляваха и към края на декември отчетоха отрицателен годишен ръст от 2.6%. Разходите за провизии на банковата система от май ре-

³⁵ От данните за цялата банкова система към края на 2013 г. са извадени данните за КТБ с цел по-голяма съпоставимост.

³⁶ При изчисляване на годишния ръст на нетните приходи от такси и комисионни за 2014 г. от данните за цялата банкова система към края на 2013 г. са извадени тези за КТБ с цел по-голяма съпоставимост.

гистрираха забележимо намаление на годишна база. Тенденцията за намаляване на разходите за обезценка от 2013 г. продължи през първите три тримесечия на 2014 г., като годишният им темп на намаляване се ускори значително през първото тримесечие на годината, след което се забави до 9.8% през трето тримесечие, като в края на 2014 г. бе отбелязано 7.9% нарастване на годишна база (10.9% без КТБ).

Делът на необслужваните кредити нарасна от 16.7% към края на март до 18.1% към края на септември, което се обяснява с по-ниския общ обем кредити, дължащ се на изваждането на КТБ от статистиката – банката имаше голям дял в общия размер на кредитите, а в същото време отчиташе изключително ниски нива на необслужвани кредити. В края на годината делът на необслужваните кредити в общия дял на кредитите за фирми и домакинства намаля до 16.7%, основно поради по-малкия размер на кредитите с просрочие над 90 дни и лекото увеличение на кредитния портфейл спрямо предходното тримесечие. Продължи тенденцията от средата на 2013 г. на нарастване на нетните чуждестранни активи на банките, които разчитаха основно на вътрешни източници за финансиране на своята дейност. През цялата 2014 г. чуждестранните пасиви, включително и депозитите на чуждестранните банки у нас, реализираха отрицателен годишен ръст, докато чуждестранните активи на българските банки в чужбина нарастваха.

КРЕДИТИ

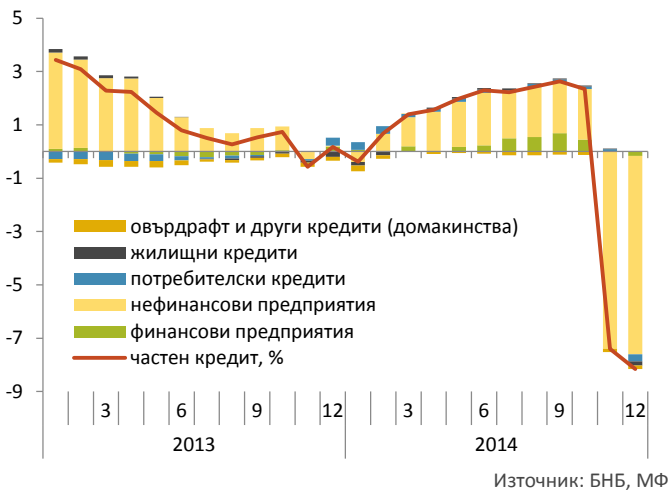
Кредитът за частния сектор на икономиката ускоряваше плавно, но последователно темпа си на растеж през първите три тримесечия на 2014 г., но през ноември и декември регистрира спад след отнемането на лиценза на КТБ. Ръстът на частния кредит бе близък до нула в началото на годината, след като през ноември 2013 г. регистрира първия си спад на годишна база от края на 1998 г. насам. Успоредно с ускоряването на икономическия растеж през първите

три тримесечия на 2014 г. спрямо същия период на предходната година, ръстът на частния кредит започна да се повишава и в края на септември достигна най-високата си стойност за годината от 2.6%. През ноември балансът на КТБ бе изключен от паричната статистика след отнемането на лиценза на банката. Това доведе до рязко понижение на размера на кредитите, което се отрази в спад на годишна база от 7.4%. В края на годината понижението на частния кредит се задълбочи до 8.2%. През декември бе налице най-висок за годината месечен ръст на редовните фирмени кредити, но той бе напълно неутрализиран от по-голямото свиване на лошите и реструктурирани кредити и в крайна сметка общото изменение на кредитите за нефинансови предприятия беше в отрицателна посока. При кредитите за домакинства понижението на лошите и реструктурирани кредити изпреварваше значително това на редовните. Като се вземе предвид значителното намаление на кредитите с просрочие над 90 дни, отчетено в надзорната статистика на БНБ през последното тримесечие, би могло да се заключи, че през декември са били отписани или продадени лоши кредити от банковите баланси, което се е оказало определящо за общата динамика на частния кредит.

Основен фактор с ограничаващо действие върху кредитирането през 2014 г. продължи да бъде слабото търсене на кредити от страна на фирмите и в по-голяма степен на домакинствата. Причина за това беше създалата се несигурна вътрешна среда вследствие на ситуацията с КТБ, оставката на правителството и парламентарните избори, което до голяма степен неутрализира позитивните сигнали, идващи от реалния сектор по линия на частното потребление и инвестициите. От страна на предлагането на заемни ресурси, същите фактори повлияха в посока на известно затягане на стандартите, а лихвените проценти по средносрочните и дългосрочни кредити имаха променлива динамика, преобладаващо възходяща през втората половина на годината.

Граф. 1: Годишен ръст и принос на компонентите на кредита за частния сектор

Кредитите за нефинансови предприятия традиционно бяха определящи за динамиката на целия частен кредит през 2014 г. Тръгвайки от близък до нула темп на изменение в края на предходната година, ръстът им на годишна база се ускоряваше до средата на годината, като достигна своя максимум от 3.1% през юни. Събитията в страната през третото тримесечие

допринесоха това ускоряване да спре, след което до октомври включително той се стабилизира около 3%. Изваждането на баланса на КТБ от паричната статистика през ноември се отрази много силно върху общия размер на кредитите за нефинансови предприятия, тъй като банката специализираше изключително в корпоративния сегмент. Така положителният им до този момент стабилен ръст се превърна в спад от 11.5%, а до края на декември той леко се задълбочи до 11.6%. След изваждането на баланса на КТБ от този на банковата система, най-големи спадове в номинално изражение се забелязват в отраслите: *търговия, професионални дейности и научни изследвания, строителство и преработваща промишленост*.

Предвид техническия ефект върху данните в края на годината, за да се анализира динамиката на корпоративните кредити спрямо развитието на реалния сектор на икономиката, са разгледани данните за деветмесечието на 2014 г. За този период с най-висок темп на растеж и принос за нарастването на кредити-

Табл.1: Структура и годишни растежи на кредита за нефинансови предприятия по отрасли

Сектор		2012 г.	2013 г.	2014 г.
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	отн. дял	31.3%	31.2%	29.9%
	растеж	4.3%	0.0%	-15.4%
Преработваща промишленост	отн. дял	19.9%	20.4%	22.2%
	растеж	6.0%	2.3%	-3.4%
Строителство	отн. дял	11.2%	11.1%	10.8%
	растеж	-6.8%	-1.3%	-13.8%
Операции с недвижими имоти	отн. дял	8.1%	9.5%	9.5%
	растеж	-0.7%	17.7%	-12.0%
Селско, горско и рибно стопанство	отн. дял	4.0%	4.2%	5.0%
	растеж	13.4%	5.1%	5.8%
Хотелиерство и ресторантьорство	отн. дял	4.9%	4.6%	4.7%
	растеж	-2.9%	-6.1%	-9.5%
Производство и разпределение на енергия	отн. дял	4.4%	3.6%	4.1%
	растеж	44.2%	-17.4%	0.7%
Транспорт, складиране и пощи	отн. дял	3.7%	3.9%	4.0%
	растеж	15.2%	5.2%	-7.8%
Професионални дейности и научни изследвания	отн. дял	5.5%	4.9%	3.6%
	растеж	13.5%	-10.8%	-34.5%
Останали отрасли	отн. дял	7.0%	6.6%	6.2%
	растеж	3.5%	-5.6%	-17.4%

Източник: БНБ, МФ

те за фирми бяха отраслите *добивна и преработваща промишленост, производство и разпределение на електроенергия, газ и вода и операции с недвижими имоти*, и в по-малка степен *професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности и селско, горско и рибно стопанство*. По отношение на отраслите от *промишлеността* може да се предположи, че търсенето на кредити, освен за оборотни средства, е било и с инвестиционна цел. При тях беше налице нарастване на разходите за ДМА, а основен принос за ръста на кредитите имаха дългосрочните кредити. В подкрепа на това заключение е и едновременното нарастване на брутната добавена стойност и брутния опериращ излишък в съответните отрасли. При *операции с недвижими имоти* се наблюдава интересна динамика на показателите. Там също преобладават дългосрочните кредити, а именно този отрасъл е и с най-голям като относителен дял поток на ПЧИ за периода. Това се случва на фона на минимално увеличение на БДС и БОИ, значително свиване на разходите за труд и почти двойно понижаване на разходите за ДМА. Очевидно влезлите се в отрасъла парични потоци не са били използвани за инвестиции в разширяване на дейността им. При отчетената за пръв път през последните години, макар и минимална, положителна динамика на цените на недвижимите имоти, възможно е средствата да са използвани за закупуване на съществуващи недвижими имоти с очакването, че цените са достигнали и преминали дъното си и ще тръгнат стабилно във възходяща посока. Отраслите с най-голям кумулативен дял в общите кредити за нефинансови предприятия, чиято динамика обикновено е от голямо значение за изменението на частния кредит – *търговия, транспорт и хотелиерство и ресторантьорство*, имаха почти неутрален принос за нарастването му за деветмесечието и това допринесе за сравнително ниския общ кредитен ръст. Предпоставките за ръст на инвестициите при тях са положителни – ръст на БДС и БОИ (последният увеличава дела си в БДС за сметка на разходите за труд),

а освен това е отчетено и съществено нарастване на разходите за ДМА. Предвид липсата на потоци от кредити и твърде малкия дял на ПЧИ към тези отрасли може да се предположи, че е възможно част от тях да са се самофинансирани през разглеждания период, в подкрепа на което е и свиването на депозитите им на годишна база към края на септември.

Кредитите за домакинства имаха почти нулев принос за нарастването на частния кредит през годината. Най-високият постигнат от тях годишен темп на растеж бе 0.3%, а в края на годината, благодарение на отписването/продажбата на лоши кредити, реализираха спад от 1.6% спрямо края на предходната година. Потребителските кредити имаха слабо положително развитие през цялата година (с изключение на декември) и нараснаха средногодишно с близо 1%. Положителен принос за което имаше динамиката на краткосрочните и средносрочните кредити, като тези до една година регистрираха двуцифрени годишни темпове на годишен растеж през почти цялата година, а потребителските кредити със срок между 1 и 5 години поддържаха среден годишен ръст около 6%. За сметка на това, дългосрочните кредити от този тип (заемащи близо 70% от общия размер на потребителските), отбелязваха минимално понижаване на годишна база през повечето месеци, като то достигна в края на декември до 2.9%, което обяснява относително слабият растеж на групата на потребителските кредити за 2014 г. Въпреки че бяха един от обещаващите сегменти в началото на годината поради прекъсването на тенденцията на понижаване на цените на недвижимите имоти в края на 2013 г., жилищните кредити отчетоха 0.9% спад в края на 2014 г. Аналогично на потребителските кредити, и при жилищните се наблюдаваше по-видимо нарастване на краткосрочните заеми, докато при дългосрочните (близо 80% от общия размер) динамиката бе много слаба. Обяснение на липсата на търсене на дългосрочни кредити от домакинствата може да се търси в две направления. От една страна това бе несигурността на вът-

решната среда вследствие на развитията в банковата система и на политическата ситуация. Не помаловажен фактор бе и развитието на пазара на труда, където въпреки лекото повишение на заетостта бе отчетено значително забавяне на темпа на растеж на доходите, което е повлияло на очакванията на домакинствата в дългосрочен план.

Лихвени проценти

През 2014 г. се понижиха както среднопретеглените лихвени проценти по кредитите, така и при депозитите, като низходящата динамика бе по-осезаема през втората половина на годината. Основните фактори, които оказаха влияние върху динамиката на лихвените равнища, бяха: високата ликвидност в банковата система, динамиката на лихвените проценти на междубанковия пазар у нас, която бе повлияна от котировките на паричния пазар в еврозоната, значително по-ниската цена на финансиране на банките, слабото търсене на кредити. От друга страна, продължаващата дефлация бе допълнителен стимул за спестяване поради растящите реални лихвени проценти. Случаят с Корпоративна търговска банка имаше съществен принос за динамиката на лихвените проценти по депозитите, тъй като след поставянето на КТБ под специален надзор с решение на УС на БНБ, в сила от 01.07.2014 г., лихвите по депозитите в КТБ бяха административно намалени до средните пазарни нива за банковата система към май 2014 г. От това решение на БНБ последваха два ефекта: 1) технически това доведе до намаляване на средните нива за банковата система на лихвените проценти по привлечените депозити и 2) предизвика промяна в политиките на банките и много от тях ги преразгледаха, което доведе до допълнително последващо намаление на лихвите по депозитите.

Въпреки дългосрочната тенденция на намаление при среднопретеглените лихвени проценти по кредити и депозити, при някои банки се запазиха по-големи

отклонения при лихвите по депозити от средните пазарни равнища за банковата система³⁷. През 2014 г. нетният лихвен марж на банковата система се определяше основно от по-голямото намаление при разходите им за лихви, особено след чувствителното намаляване на лихвите по депозитите след случая с КТБ.

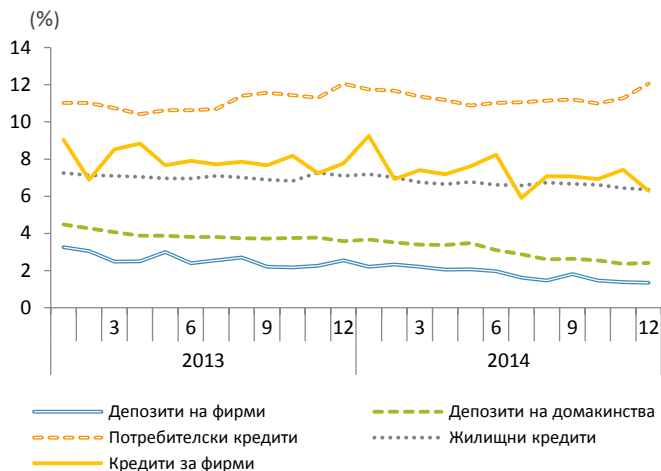
Към края на декември 2014 г. среднопретеглените лихвени проценти по новите сделки общо за домакинства и нефинансови предприятия бяха с 1.13 пр.п. по-ниски спрямо година по-рано. Въпреки дългосрочната тенденция на намаляване на лихвените проценти при корпоративните кредити, те останаха относително волатилни. В съпоставка с година по-рано, средната цена на кредита за нефинансовите предприятия намалю от 7.8% в края на 2013 г. до 6.3% към края на 2014 г. При жилищните кредити също се отчете намаление на среднопретегления лихвен процент от 7.09% към края на 2013 г. до 6.35% през декември 2014 г. Претеглените лихвени проценти по потребителските кредити се характеризираха с колеблива динамика през 2014 г. Тенденцията на намаление бе прекъсната през м.юни, а през последното тримесечие на годината се наблюдаваше покачване. Част от тези колебания биха могли да се свържат с промените в Закона за потребителския кредит и реакцията на банките към новите изисквания с евентуална компенсираща корекция във възходяща посока³⁸

³⁷ Годишните лихвени проценти по депозитите за всяка банка са изчислени като отношение на разходите за лихви по депозити на фирми и домакинства и среднопретегления обем на депозитите за фирми и домакинства към всяко тримесечие, след което са анюализирани. Изчисленията са направени на базата на официалните тримесечни надзорни отчети на БНБ по банки и общо за банковата система. Използвани са данните за депозити на институции, различни от кредитни и тези за депозити на граждани и домакинства, съответно и за разходите за лихви. Като показател за дисперсия се използва отклонението от средните резултати за цялата банкова система.

³⁸ В сила от 23 юли 2014 г., според който при потребителските и жилищните кредити банките трябва да използват референтен лихвен процент (пазарен индекс).

Значителен спад се наблюдаваше и при среднопредтеглените лихвени проценти при депозитите на фирми и домакинства през 2014 г. Лихвите по срочните депозити за нефинансови предприятия в края на 2014 г. спрямо 2013 г. намаляха с около 120 б.т.

Граф 2: Среднопредтеглен лихвени проценти по депозити и кредити за фирми и домакинства

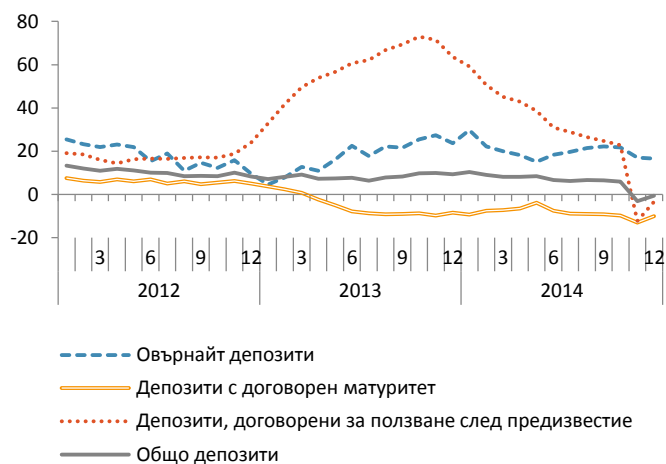
Източник: БНБ

ДЕПОЗИТИ

Общият размер на депозитите в банковата система през 2014 г. нарастваше на годишна база въпреки ликвидния натиск в средата на годината (с изключение на м. ноември и декември), вливайки ликвидност в банковата система. От началото на годината депозитите продължиха да се увеличават, като ускори темпа си на годишен растеж до 10.4% през януари, след което той постепенно се забави и към края на юни достигна 6.6%. Ликвидният натиск не се отрази съществено върху общото ликвидно състояние на банковата система, и не доведе до дългосрочни негативни последици, тъй като значителна част от изтеглените през юни средства постъпиха отново в банковата система чрез други банки. След случилото се с КТБ се наблюдаваше по-осезаема промяна в предпочитанията на икономическите агенти по видове депозити. По-съществено увеличение имаше при овърнайт депозитите за сметка на срочните депозити. В

същото време банките продължиха да поддържат дори по-високи нива на ликвидност, което доведе до нарастване на коефициента на ликвидните активи на банковата система.

Граф 3: Годишен растеж на депозитите по вид

Източник: БНБ

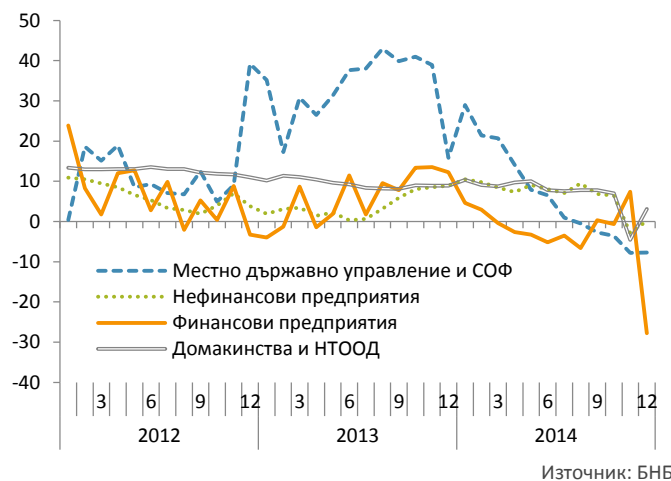
През цялата 2014 г. продължи тенденцията на промени в структурата на депозитите по вид. Депозитите с договорен матуритет продължиха да намаляват на годишна база, но със забавени темпове, които бяха по-силно изразени при депозитите с договорен матуритет до две години в лева, за сметка на значително нарастване на депозитите за ползване след предизвестие и овърнайт депозитите, както в лева, така и във валута. Тези промени в структурата на депозитите бяха следствие от въведеното през 2013 г. данъчно облагане върху доходите от лихви по срочни депозити на физически лица, както и нарасналите предпочитания към овърнайт депозитите след случая с КТБ. Към края на май годишният ръст на депозитите с договорен матуритет бе отрицателен (-3.8%), а този на депозитите за ползване след предизвестие бе положителен (38.7%). След казуса с КТБ, ръстът на последните се забави, а депозитите с договорен матуритет ускори своето намаление. Към края на 2014 г. депозитите, договорени за ползване след предизвестие и тези с договорен матуритет спрямо същия пе-

риод на 2013 г. намаляха съответно с 10.1% и 3.3%, докато овърнайт депозитите нараснаха с 16.6%.

Депозитите на домакинства и НТООД продължиха да имат водеща роля и най-голям принос за увеличението на депозитите на частния сектор. Към края на декември относителният им дял в структурата на депозитите нарасна до 65% при 62.7% в края на 2013 г., отчитайки ефекта от изплащането на значителна част от гарантираните депозити през декември 2014 г. По данни на БНБ, почти целият изплатен ресурс от Фонда за гарантиране на влоговете се е върнал в банковия сектор, като депозитите от граждани и домакинства през декември регистрират месечно нарастване от 3.7 млрд. лв³⁹. След отчитане на базовия статистически ефект от КТБ към края на годината ръстът на депозитите на домакинства беше 3.1%.

При останалите институционални сектори най-голям спад и отрицателен принос беше отчетен при депозитите на финансовите предприятия. Към края на 2014 г. те отчетоха понижаване от 27.8% за разлика от 2013 г., когато депозитите на финансовите предприятия нараснаха с 12.3% основно поради увеличаване на банковите депозити в активите на инвестиционните дружества. През първите девет месеца на 2014 г. в структурата на активите на местните инвестиционни фондове по вид инструмент се наблюдаваше свиване на дела на депозитите с 5% спрямо същия период на 2013 г., докато при дружествата, извършващи застрахователна дейност, относителният дял на депозитите в общите им активи намаля с 3.6%.

Граф. 4: Годишен растеж на депозитите по институционален сектор

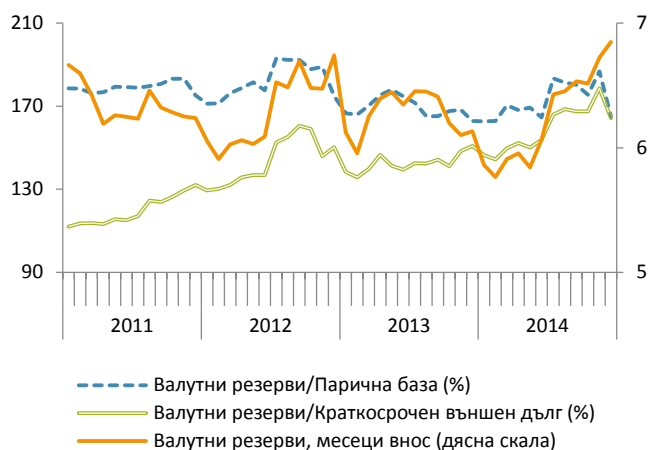
Към края на 2014 г. при инвестиционния портфейл и балансовите активи на УПФ също се наблюдаваше спад в относителния дял на банковите депозити (от 12.25% в края на 2013 г. до 8% в края на 2014 г.).

МЕЖДУНАРОДНИ ВАЛУТНИ РЕЗЕРВИ

Към края на 2014 г. международните валутни резерви на Българска народна банка отбелязаха най-високият годишен ръст от началото на годината от 14.6% (при спад от 7.2% през 2013 г.) и достигнаха в номинално изражение 32.3 млрд. лв. В динамиката им през 2014 г. ясно се открояват два подпериода. Първият е на спад от началото на годината до юни, дължащ се основно на пониженото ниво на банковите резерви след въведените нови регулации в банковия сектор и отпадане на изискването търговските банки да отделят специфични резерви. През второто полугодие резервите нараснаха поради успешната реализация на емисията еврооблигации за префинансиране на плащането по външния дълг през януари 2015 г., което допринесе за положителния принос на депозита на правителството към годишната промяна на международните резерви.

³⁹ Вж. сайта на БНБ

Граф.5: Ключови отношения за валутния борд

Източник: БНБ

Изваждането на баланса на КТБ от паричната статистика през ноември оказва еднократен базов ефект върху банковите резерви – през същия месец те намаляха с 15.2% на годишна база и с 11.9% спрямо предходния месец. Този негативен ефект върху паричната база беше компенсиран от нарастване на банкнотите и монетите в обращение, които имат по-

голям дял и се увеличиха с 13.4% и 2.4%, съответно на годишна и месечна база. Казусът с Корпоративна търговска банка и нарасналото предпочитание към ликвидност в комбинация със сезонното празнично нарастване на търсенето на ликвидност в края на годината допринесоха за увеличаване на парите в обращение. През декември те се увеличиха с 5% спрямо ноември и с 12% на годишна база. Изплащането на гарантираните депозити от Фонда за гарантиране на влоговете имаше еднократен негативен ефект върху растежа на международните валутни резерви. По-горните базови ефекти се отразиха и върху покритието на паричната база, което в края на декември остана много близко до нивото си от предходната година – 165.1% при 162.9% към края на 2013 г. Към края на декември 2014 г. резервите покриваха 6.8 месеца внос при 6.1 месеца година по-рано. Покритието с международни валутни резерви на краткосрочния външен дълг по оригинален матуритет достигна 164.3%, подобрявайки се спрямо 150.9% в края на 2013 г. ●

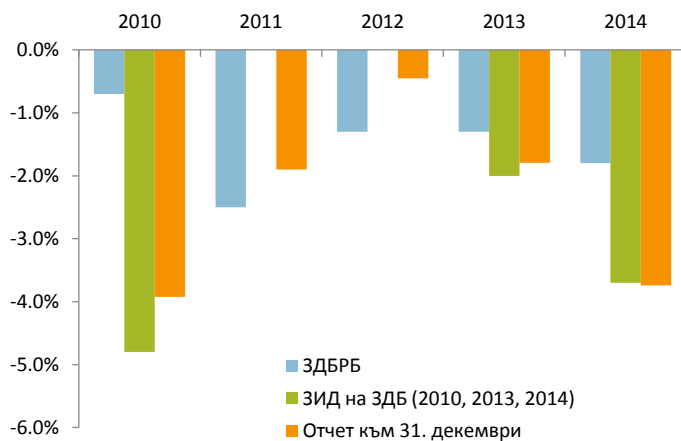
Фискален сектор

Изпълнение на КФП за 2014 г.

Законът за държавния бюджет на Република България за 2014 г., приет през декември 2013 г., предвиждаше салдото по консолидирания бюджет към края на годината да се равнява на -1.8% от БВП. В процеса на изпълнение на разчетите по КФП бе отчетено значително изоставане спрямо планираното в приходната страна на бюджета, както и сериозен натиск за повишаване на разходите в някои бюджетни системи. Това доведе до необходимостта от актуализация на разчетите за 2014 г. и през ноември 2014 г. Народното събрание прие Закон за изменение и допълнение на Закона за държавния бюджет на Република България за 2014 г. В ревизираните бюджетни прогнози бе заложена цел за дефицита от 3.7% от БВП на касова основа, като бяха коригирани разчетите както в приходната – в значителна степен за ДДС и акцизи, така и в разходната страна на бюджета.

Граф. 1: Дефицит по консолидирания бюджет

(% от БВП, на касова основа)

Източник: МФ

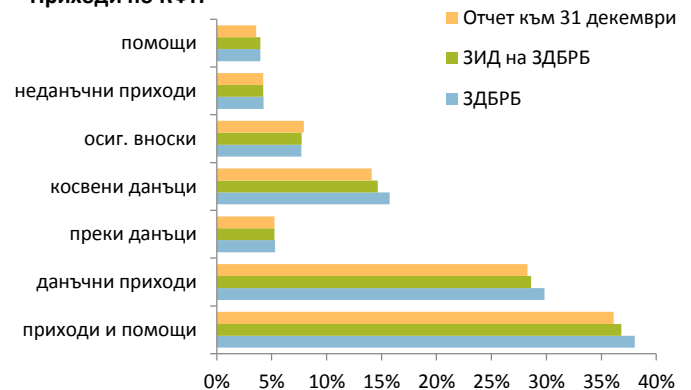
Салдото по консолидирания бюджет към края на 2014 г. е в размер на -3.1 млрд. лв. на касова база,

съответно -3.7% от БВП. Общите постъпления от приходи и помощи към 31 декември 2014 г. се равняват на 98.1% от разчетите по ЗИД на ЗДБРБ за 2014 г., а изпълнението на разходите по КФП, вкл. вноската в общия бюджет на ЕС, е 98.5% от актуализирания годишен разчет.

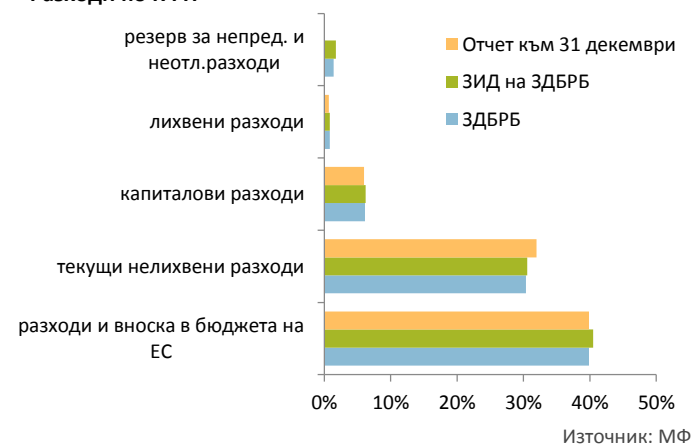
Граф. 2: Основни параметри на бюджет 2014 г.

(в % от БВП)

Приходи по КФП

Разходи по КФП

Източник: МФ

Значително изоставане спрямо първоначалните разчети, заложи в ЗДБРБ за 2014 г., бе отчетено при данъчните приходи, в частта за косвените данъци. Прогнозите за приходите към ЗИД на ЗДБРБ за 2014 г. предвидиха намаление на постъпленията от ДДС с 587.3 млн. лв. (-7.1%) спрямо първоначалните разчети,

а при акцизите се очакваше неизпълнение от 317.9 млн.лв. (-7.3%) на заложеното в ЗДБРБ. Според отчетните данни по консолидирания бюджет, към края на декември 2014 г. общите постъпления от ДДС са по-ниски в сравнение със заложеното в актуализираните разчети, като изпълнението им се равнява на 94.4%. В сравнение със събрания ДДС през 2013 г. се отчита спад от 1.4% през 2014 г., докато разчетите по ЗИД на ЗДБРБ за 2014 г. предвиждаха нарастване спрямо 2013 г. Отчетната стойност за постъпленията от акцизи за 2014 г. бе близка до заложеното в актуализирания бюджетен план, с изпълнение от 99.5%. Спрямо предходната година, приходите от акцизи намаляха с 0.4%. За разлика от косвените данъци, постъпленията от социално и здравноосигурителни вноски бяха по-високи от заложеното в актуализираните разчети по КФП, равнявайки се на 102.7 % от планираните за годината.

При изпълнението на ЗДБРБ за 2014 г. бе отчетен натиск за повишаване на разходите в някои бюджетни системи, което доведе до необходимостта от предвиждане на допълнителни средства в разходната страна на бюджета при неговата актуализация, за да се предотврати възникването на просрочени задължения в края на годината. Според отчетните данни по консолидирания бюджет общите разходи за 2014 г., вкл. вноската в общия бюджет на ЕС, се равняват на 98.5% от актуализирания годишен разчет, като текущите нелихвени разходи за 2014 г. са 104.4% спрямо разчета за годината, а капиталовите разходи възлизат 96.8 % от разчетите към ЗИД на ЗДБРБ за 2014 г. Стойността на капиталовите разходи за годината бе повлияна и от взетото решение за осъществяване на икономии в частта на Публичната инвестиционна програма „Растеж и устойчиво развитие на регионите”, като с постановление на Министерския съвет бе спряно финансирането за проекти, по които няма сключени договори с изпълнител към 17.09.2014 г.

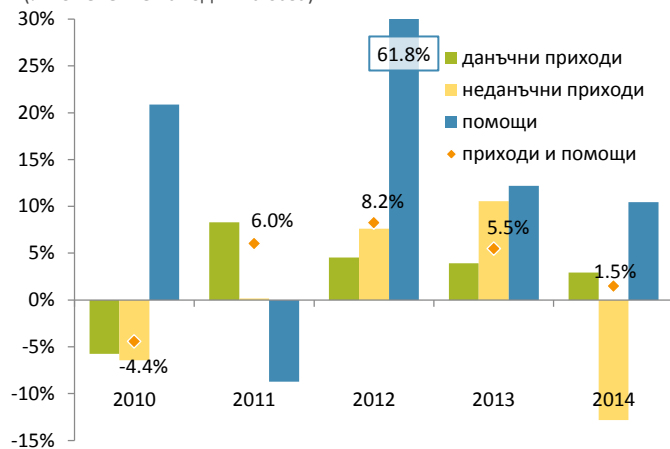
При актуализацията на бюджета за 2014 г. бе взет предвид и появилия се недостиг на средства за финансиране на разходи по програмите и фондовете на ЕС във връзка със спрените плащания по временно замразената Оперативна програма „Околна среда” и по две оси на Оперативна програма „Регионално развитие”. Извършването на плащанията към бенефициенти и изпълнители по оперативните програми, по които възстановяването на сертифицираните разходи бе временно спряно от Европейската комисия, доведе до влошаване на бюджетното салдо на касова основа по сметките за средствата от Европейския съюз на Националния фонд спрямо заложените параметри с разчетите към ЗДБРБ за 2014 г. Влошаване на салдото спрямо планираното за годината бе прогнозирано и по бюджета на НЗОК, където бе отчетен сериозен недостиг за финансиране на здравноосигурителни плащания.

– Приходи по консолидирания бюджет

Общата стойност на приходите и помощите по консолидирания бюджет през 2014 г. бе с 1.5% по-висока в номинално изражение в сравнение с постъпленията през предходната година. Това се дължеше в най-голяма степен на нарастването на данъчните приходи, съответно с 2.9% на годишна база. Постъпленията от косвени данъци, които представляваха 49.9% от общите данъчни постъпления по консолидирания бюджет, бяха по-ниски с 0.9% в сравнение с 2013 г., докато при преките данъци бе отчетен ръст от 9.6%.

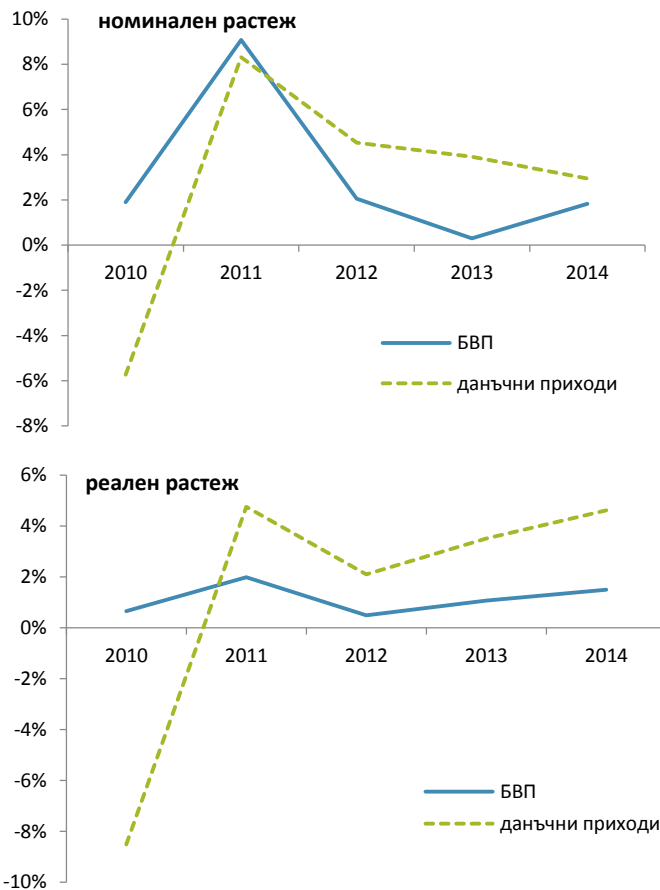
Приходите от социално и здравноосигурителни вноски също нараснаха, съответно с 6.4%. При неданъчните постъпления бе отчетен спад от 12.4%, което се свързва с базов ефект от постъпили приходи с еднократен характер през 2013 г. При помощите бе регистрирано нарастване от 10% спрямо предходната година.

Граф. 3: Динамика на приходите по консолидирания бюджет
(% изменение на годишна база)

Източник: МФ

Граф. 4: Данъчни приходи и БВП, % изменение

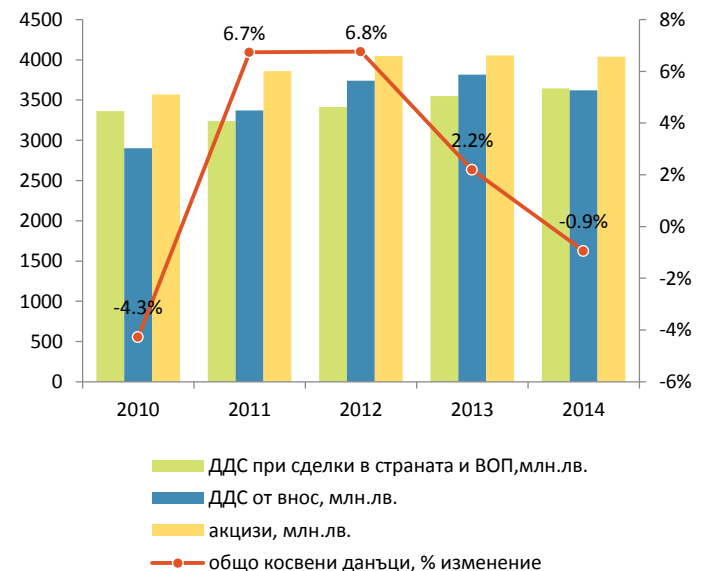

* При изчислението на реалния растеж на данъчните постъпления е използван ХИПЦ.

Източник: МФ

През 2014 г. темпът на нарастване на данъчните приходи продължи да се забавя, достигайки 2.9% в номинално изражение, въпреки че номиналният растеж на БВП за 2014 г. се ускори спрямо предходната година. Започналите в края на 2013 г. дефлационни процеси в българската икономика продължиха и през цялата 2014 г., което имаше негативен ефект върху постъпленията от данъци. За разлика от изменението на номиналните стойности, реалният растеж на данъчните приходи през 2014 г. изпреварва значително този на БВП по съпоставими цени. Това е валидно и за предходните три години (2011 – 2013 г.).

Граф. 5: Постъпления от косвени данъци

Източник: МФ

Общата стойност на постъпленията от ДДС през 2014 г. бе с 1.4% по-ниска в сравнение с приходите от данъка за 2013 г. Това се дължеше изцяло на намалението на ДДС от внос, съответно с 5.1%, докато нетните постъпления от ДДС при сделки в страната и ВОП се увеличиха с 2.6%.

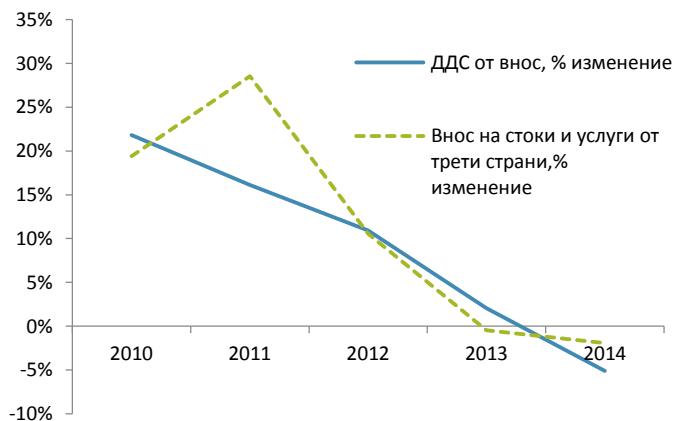
Регистрираните изменения в приходите от ДДС се свързват с динамиката на потреблението и вноса през годината. Крайното потребление нарасна с 2.3% в номинално изражение през 2014 г., в т.ч. потреблението на домакинствата съответно с 1.6%. За този период номиналното увеличение на вноса на стоки и

услуги бе 1.8%. Разбивката на вноса на стоки по основни търговски партньори на България показва увеличение с 4.9% на внесеното от държавите членки на ЕС през 2014 г., докато вносът на стоки от трети страни намалява, съответно с 1.9%.

Постъпленията от акцизи за 2014 г. са с 0.4% по-ниски спрямо предходната година. Разгледани по основни групи, приходите от акцизи върху горивата са приблизително на нивото от предходната година, а тези от тютюневи изделия и алкохолни напитки спадат съответно с 1% и 0.9%.

Граф. 6: ДДС от внос

Източник:

Граф. 7: Динамика на преките данъци, касова и начислена основа

Източник:

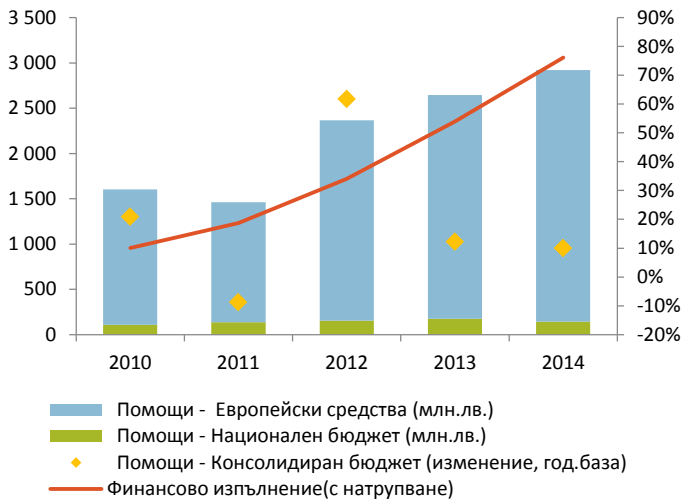
Постъпленията от преки данъци нараснаха с 9.6% през 2014 г. спрямо предходната година. Приходите от корпоративен данък се увеличиха със 7.8%. При данъка върху дивидентите, ликвидационните дялове и доходите на местни и чуждестранни юридически лица нарастването бе 18.3%. Постъпленията от ДДФЛ бележат ръст от 10.6%. Отчетените увеличения при преките данъци значително превишават нарастването на компенсацията на наетите и brutния опериращ излишък, чийто номинален ръст бе съответно 1.3% и 0.2% през 2014 г.

През 2013 г. влязоха в сила редица промени в законово-регламентираните срокове за начисляване и внасяне на някои видове данъчни задължения, в т.ч. в Закона за корпоративното подоходно облагане и ДДФЛ. Поради тези нормативни промени, през 2013 г. част от постъпленията от преки данъци се изместиха в следващи отчетни периоди. От 1 януари 2014 г. бе променен и режимът на облагане на хазартната дейност, като вместо дейността от организиране на хазартни игри да се облага с алтернативен данък, новият режим включва държавна такса за издаване и поддържане на лиценз (неданъчен приход) и облагане с корпоративен данък.

При сравнението на данните за постъпленията от преки данъци по националната методология (касова основа) и методологията ЕСС 2010 (начислена основа) се отчита разлика в реализирания растеж, причината за което може да се търси в описаните по-горе промени на срокове за деклариране и внасяне на някои видове данъчни задължения. За периода януари-септември 2014 г. постъпленията от текущи данъци върху дохода, имуществото и други нарастват с 2.6%, докато за същия период приходите от преки данъци на касова основа нараснаха с 9.5%.

Граф. 8: Помощи по консолидирания бюджет и финансово изпълнение на СКФ на ЕС

Източник: МФ

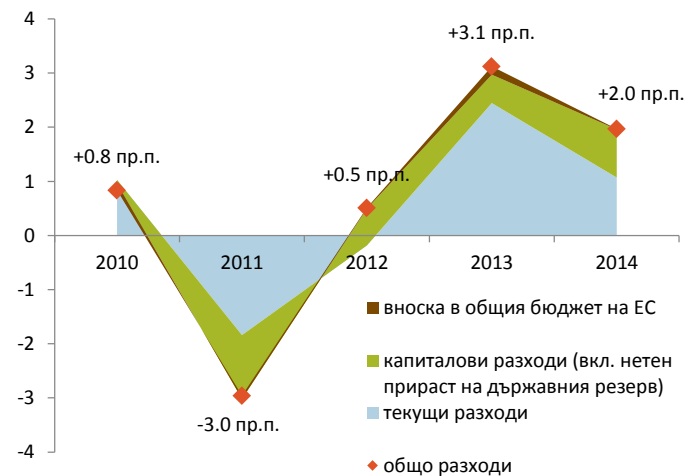
Постъпленията от помощи по консолидирания бюджет през 2014 г. бяха с 10% по-високи в сравнение с 2013 г. Спрямо разчетите по ЗИД на ЗДБРБ за 2014 г. изпълнението се равняваше на 90.3%. Спрените плащания по временно замразената ОП „Околна среда“ и по две оси на ОП „Регионално развитие“ оказаха значителен натиск върху бюджета през 2014 г. Тогава бяха осигурени средства от националния бюджет за възстановяване на плащанията към бенефициенти и изпълнители по оперативните програми, по които възстановяването на сертифицираните разходи е временно спряно от Европейската комисия. През месец ноември плащанията от ЕК по ОП „Околна среда“ бяха възстановени.

Получените траншове от ЕК към края на декември 2014 г. от Структурните фондове и Кохезионния фонд по седемте оперативни програми (за програмния период 2007-2013 г.) се равняваха на 4 367 млн. евро при бюджет по ОП в частта за ЕС финансиране от 6 673 млн. евро. Платеното по ОП към края на декември, вкл. националното съфинансиране, бе в размер на 76.1% от общия бюджет по ОП (ЕС част и национално съфинансиране) за програмния период.

– Разходи по консолидирания бюджет

Граф. 9: Разходи по консолидирания бюджет

(% от БВП, изменение на годишна база)

Източник: МФ

Общите разходи по консолидирания бюджет, вкл. вноската в бюджета на ЕС, се повишиха с 6.7% през 2014 г. спрямо предходната година. Те достигнаха 39.9% от прогнозната стойност на БВП за годината, в сравнение с нивото от 37.9% от БВП през 2013 г. Най-голям принос за нарастването на бюджетните разходи имаше увеличението на социалните плащания със 7.5%, следвано от повишението при капиталовите разходи с 19%. Сред текущите разходи увеличение спрямо 2013 г. бе отчетено и при заплатите и възнагражденията на персонала, социално и здравно осигурителните вноски, текущата издръжка, субсидиите. Разходите за лихви бяха с 15.8% по-ниски в сравнение с 2013 г.

Увеличението от 7.5% на общите социални плащания през 2014 г. бе формирано от нарастване на разходите за пенсии, текущи трансфери, обезщетения и помощи за домакинствата с 5.3% и на здравноосигурителните плащания с 15.5%. При изпълнението на заложените разчети по бюджета на НЗОК за 2014 г., бе отчетен сериозен недостиг за финансиране на здравноосигурителни плащания. Още от началото на годината се очерта съществен дисбаланс на отчетените

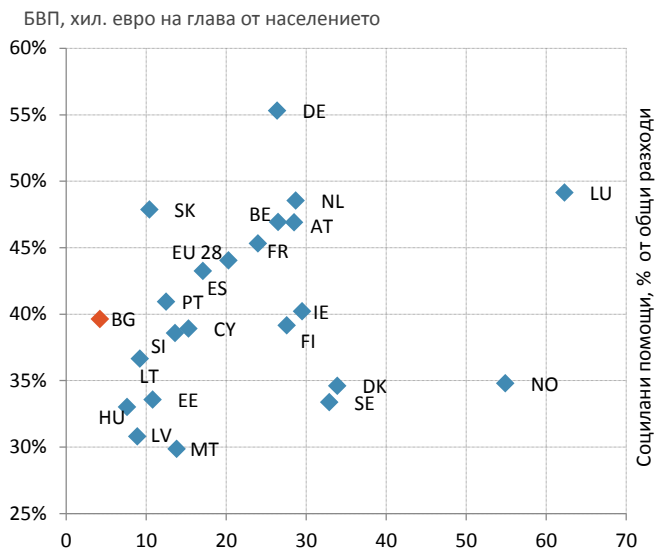
разходи за медицински дейности спрямо планираните по ЗБНЗОК за 2014 година.

Източник: МФ

Вследствие на това през годината бяха приети изменения на закона, предвиждащи допълнителни разходи за здравноосигурителни плащания. Изразени като процент от БВП, здравноосигурителните плащания се увеличиха с 0.5 пр.п. през 2014 спрямо 2013 г.

Граф. 11: Социални помощи, % от общо бюджетни разходи, ЕСА 2010, януари–септември 2014

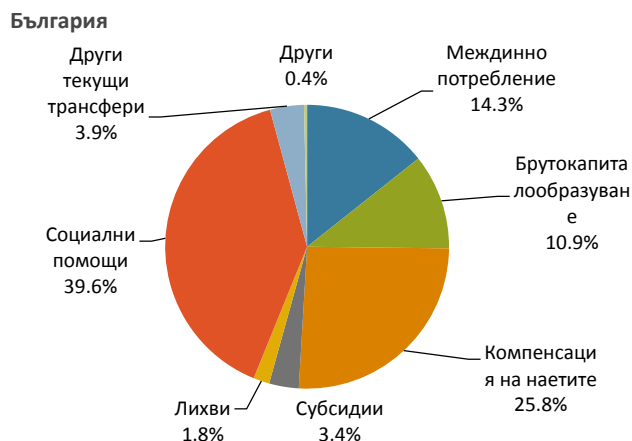

Източник: МФ, Евростат

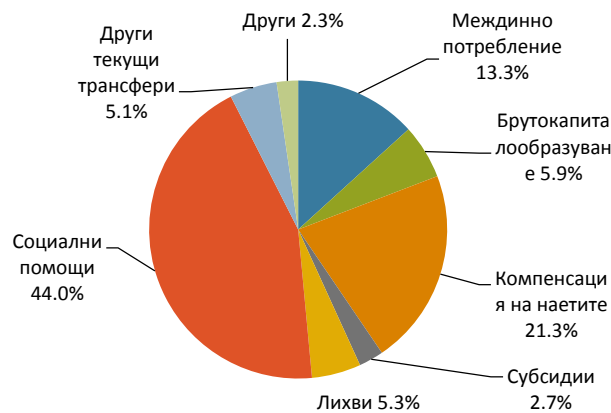
За деветмесечието, социалните помощи съставляват 39.6% от общите бюджетни разходи по методологията ЕСА 2010. За същия период от годината този дял на ниво ЕС 28 бе съответно 44.0%.

В сравнение с останалите държави членки на Европейския съюз с много ниска стойност на БВП на глава от населението (под 10 хил. евро за първите девет месеца на 2014г.), делът на социалните помощи в общите бюджетни разходи в България е по-висок.

Граф. 12: Основни компоненти на разходите, ЕСС 2010, % от общо разходи, ян.-септ. 2014 г.

ЕС 28

Източник: МФ, Евростат

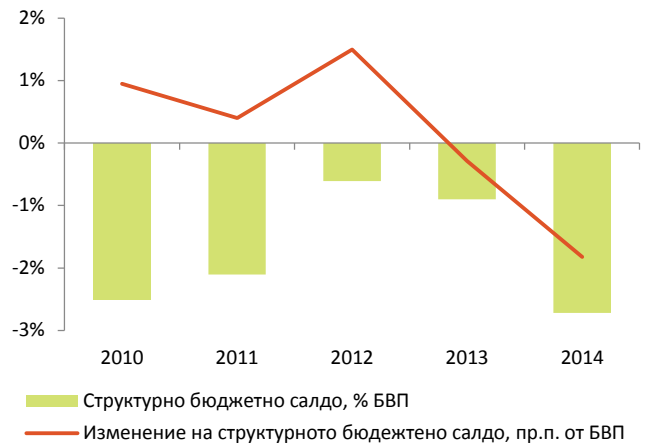
За разлика от социалните помощи, разходите за компенсация на наетите, брутокапиталообразуване и субсидии имат по-висок дял в общите бюджетни разходи в България спрямо ЕС 28 за периода от януари до септември 2014 г.

Граф. 13: Капиталови разходи и нетен прираст на държавния резерв

Източник: МФ

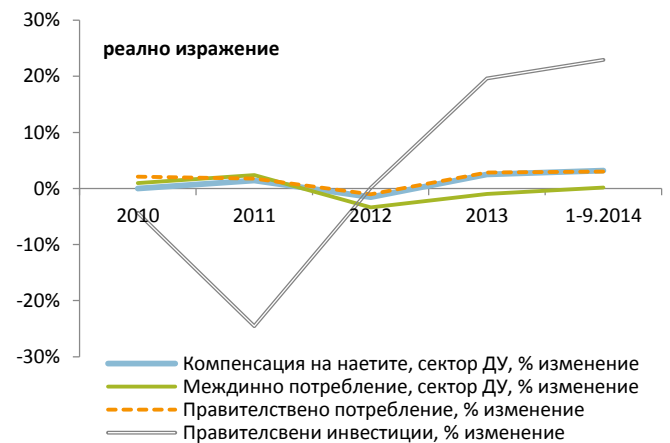
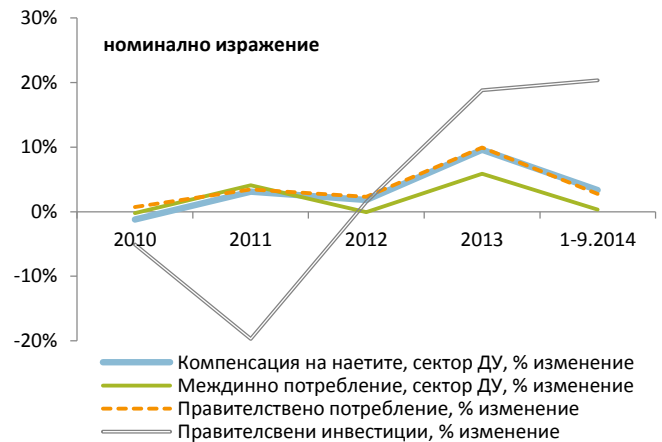
Граф. 14: Структурно бюджетно салдо, % от БВП

Източник: МФ

Капиталовите разходи по консолидирания бюджет, вкл. нетният прираст на държавния резерв, се увеличиха с 19% през 2014 г. Разходите за инвестиции, отчетени по националния бюджет, нараснаха с 2.7%. Капиталовите разходи по сметките за европейски средства (вкл. националното съфинансиране) бяха с 29.7% по-високи в сравнение с 2013 г. Изразени в процент от БВП, капиталовите разходи по националния бюджет се равняваха на 2% от БВП – нивото, реализирано и през предходната година. По сметките за европейски средства те достигнаха 4% от БВП, с 0.9 пр.п. по-високи от 2013 г.

Граф. 15: Ефекти от фискалните стимули през 2014 г.: вътрешно търсене – правителствен сектор

Източник: МФ, НСИ

СТРУКТУРЕН ДЕФИЦИТ

Влошаването на салдото на сектор „Държавно управление“ с 1.9 пр.п. от БВП през 2014 г. доведе до съизмеримо увеличение и на структурния бюджетен дефицит с 1.8 пр.п. от БВП, имайки предвид, че отклонението от потенциалното производство през 2014 г. бе близко до това от предходната година. Провежданата експанзионистична фискална политика през 2014 г. включваше увеличение на разходите за правителствени инвестиции и потребление, които имаха положителен принос за реалния растеж на БВП през годината.

Разходите за компенсации на наетите и междинното потребление, представени по методологията ЕСС 2010, се увеличиха съответно с 3.4% и 0.3% в номинално изражение през първите девет месеца на годината. Това доведе до номинален ръст от 2.8% на правителственото потребление за периода януари-септември 2014 г. При представянето на разглежданите индикатори в реално изражение, се забелязва забавяне на растежа им през първите девет месеца на годината спрямо същия период на 2013 г., но спрямо постигнатия растеж за цялата 2013 г. се отчита леко ускорение. Правителственото потребление се увеличава съответно с 3% в реално изражение за януари-септември 2014 г., имайки положителен принос към реалния растеж на БВП от 0.5 пр.п. Разходите за инвестиции (брутообразуване на основен капитал) нарастват значително както в номинално, така и в реално изражение. Приносът им към растежа на БВП през 2014 г. надвишава този на правителственото потребление.

Граф. 16: Ефект от фискалните стимули – домакинства и фирми: социални разходи, субсидии, % БВП, ЕСС 2010

Източник: МФ

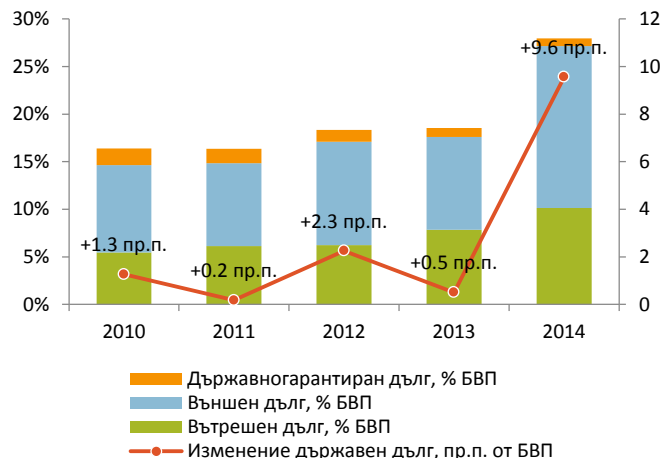
Социалните помощи, представени по методологията ЕСС 2010, се увеличиха с 0.5 пр.п. от БВП през първите три тримесечия на годината спрямо същия период на 2013 г. Това увеличение имаше положителен ефект върху разполагаемия доход на домакинствата през разглеждания период. Нарастването на разхо-

дите за субсидии бе близко до отчетения номинален ръст на БВП, вследствие на което съотношението субсидии/БВП остана на нивото си от предходната година.

ДЪРЖАВЕН ДЪЛГ

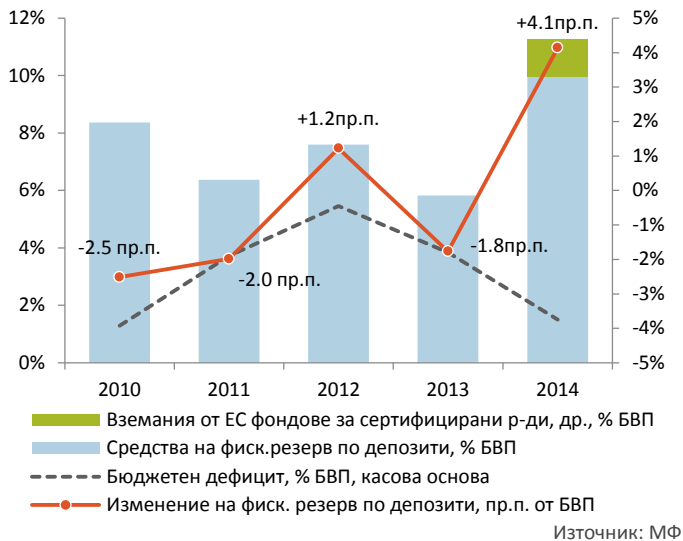
С приетия през ноември ЗИД на ЗДБРБ за 2014 г. бе увеличен допустимия максимален размер на държавния дълг към края на годината с цел осигуряване на допълнителен ресурс за финансиране на бюджетния дефицит, както и за предоставяне на заем на Фонда за гарантиране на влоговете в банките. Договорът за предоставяне на заем от централния бюджет в размер до 2 млрд. лв. на Фонда за гарантиране на влоговете в банките бе подписан през декември 2014 г., като бе предназначен за финансирането на недостига на средствата на Фонда за изплащането на гарантираните влогове на вложителите в КТБ АД. Според договора срокът на заема е до 5.5 години, като има възможност за усвояване на заема на части, а лихвеният процент е фиксиран. Лихвените плащания са веднъж годишно, предвидено е еднократно погасяване в срок до 15.04.2020 г., като е включена възможност за предсрочно погасяване – изцяло или частично.

Граф. 17: Държавен и държавногарантиран дълг – национална методология

Източник: МФ

Граф. 18: Фискален резерв към края на декември

Към края на декември 2014 г. номиналният размер на държавния дълг възлезе на 11 300.7 млн. евро (27.1% от БВП), от който 4219.0 млн. евро (10.1% от БВП) вътрешен и 7081.7 млн. евро (17.0% от БВП) външен. Дългът бележи увеличение в сравнение с края на предходната година от 9.6 пр.п., което се дължи на новопоетия външен държавен дълг през годината и на емитирането на съкровищни бонове на вътрешния пазар. През 2014 г. на вътрешния пазар бяха емитирани книжа на стойност 5 471.8 млн. лв.,

а реализираното от началото на годината външно финансиране бе в размер на 6 091 млн. лв. На 26 юни Република България емитира нови 10-годишни евро-облигации в размер на 1 493 млн. евро номинална стойност. През декември 2014 г. приключи процедурата по поемането на мостови заем в размер на 1.5 млрд. евро, по който заемодатели са Ейч Ес Би Си Банк Пи Ел Си, Сосиете Женерал, Ситибанк, Ен Ей (клон Лондон) и УниКредит Булбанк АД, а агент по заема е УниКредит Банк АГ (клон Лондон). Заемът е договорен за срок от шест месеца, с възможност за неговото удължаване с още шест месеца.

Фискалният резерв към края на декември 2014 г. разполагаше с ресурс от 8 117 млн. лв. (10% от БВП). Спрямо същия месец на предходната година бе отчетено нарастване от 3436.4 млн. лв. (4.1 пр.п. от БВП). В съответствие с §1, т. 41 от Допълнителните разпоредби на Закона за публичните финанси, обхватът на фискалния резерв бе променен, като се включват и вземанията от фондовете на Европейския съюз за сертифицирани разходи, аванси и други. Към края на декември те бяха в размер на 1 053.4 млн. лв. Така общият размер на фискалния резерв към края на годината бе 9 170.4 млн. лв. (11.3% от БВП). ●